

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Черкаско Людмила Володимирівна

УДК 352:332.14:330.342.24

ДИСЕРТАЦІЯ
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ НА
ЗАСАДАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Спеціальність 281 – Публічне управління та адміністрування

Галузь знань 28 – Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Л.В. Черкаско

Науковий керівник:

Дзюндзюк Вячеслав Борисович, доктор наук з державного управління,
професор

Харків – 2024

АНОТАЦІЯ

Черкаска Л.В. Публічне управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, 2024.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній науковій проблемі вдосконалення публічного управління регіональним розвитком в Україні на засадах економіки знань. Актуальність теми зумовлена зростаючою роллю інновацій та інтелектуального капіталу у забезпеченні конкурентоспроможності регіонів в умовах глобальної економіки знань, необхідністю переходу від традиційної парадигми регіонального управління до сучасних концепцій, орієнтованих на ендогенний потенціал, розумну спеціалізацію та широку співпрацю стейкхолдерів, а також викликами повоєнного відновлення України, що вимагають інноваційних підходів до модернізації регіональних економік та соціальної сфери.

В роботі проаналізовано теоретичні основи та сучасні концепції регіонального інноваційного розвитку, вивчено практичні аспекти та зарубіжний досвід у цій сфері, розроблено концептуальну модель публічного управління регіональним розвитком, адаптовану до українських реалій та викликів сьогодення. Розглянуто особливості та складові економіки знань як новітньої парадигми розвитку, що базується на продукуванні, поширенні та використанні знань та інновацій. Визначено роль інтелектуального капіталу, науки, освіти, інформаційно-комунікаційних технологій у забезпеченні конкурентоспроможності країн та регіонів.

Проаналізовано основні теоретичні підходи до управління регіональним розвитком (централізований, децентралізований, партнерський, інтегрований, інноваційний, мережевий, ціннісно-орієнтований) та обґрунтовано

необхідність їх адаптивного поєднання відповідно до специфіки регіонального контексту та вирішуваних завдань. Розкрито сутність сучасних концепцій регіонального інноваційного розвитку – моделі «потрійної спіралі», що передбачає динамічну взаємодію університетів, бізнесу та влади у створенні та дифузії інновацій; теорії регіональних інноваційних систем як мереж організацій та інститутів, залучених у продукування, обмін та використання знань; концепції розумної спеціалізації, що наголошує на пріоритизації обмежених ресурсів у сферах унікальних конкурентних переваг регіонів; парадигми інноваційних екосистем, що розглядає регіон як динамічне та адаптивне середовище взаємодії різноманітних учасників інноваційного процесу тощо. Окреслено напрями імплементації цих концепцій у вітчизняну практику з урахуванням потреб та можливостей кожного регіону України.

Досліджено прикладні аспекти публічного управління регіональним розвитком в Україні. Проаналізовано нормативно-правову базу у цій сфері, виявлено сильні сторони національного законодавства, такі як визначення базових принципів та пріоритетів регіонального розвитку, запровадження нових інструментів, як-от угоди щодо регіонального розвитку, агенції регіонального розвитку, фінансування проектів регіонального розвитку на конкурсних засадах тощо. Водночас, відзначено ряд слабких сторін, зокрема недостатню імплементацію положень законів, брак фінансування та інституційної спроможності для реалізації декларованих цілей, обмежене застосування підходів розумної спеціалізації, міжрегіональної співпраці та функціонального розвитку територій. Окреслено напрями гармонізації національної правової бази із європейськими стандартами в контексті реформ децентралізації, регіонального вирівнювання, міжмуніципального співробітництва, транскордонної співпраці.

Визначено коло основних стейкхолдерів регіонального розвитку в Україні, їх компетенції, ресурси та інтереси. Відзначено зростаючу роль органів місцевого самоврядування як суб'єктів стратегічного планування, надання публічних послуг та стимулювання місцевого економічного розвитку

в контексті децентралізації. Проаналізовано функції агенцій регіонального розвитку як важливих посередників між владою, бізнесом та громадськістю у реалізації проектів регіонального розвитку. Розкрито вклад наукових установ та закладів вищої освіти у продукування інновацій та знань, розвиток людського капіталу регіонів. Показано роль бізнесу у комерціалізації наукових розробок, створенні попиту на інновації та НДДКР. Висвітлено участь громадських організацій та аналітичних центрів у адвокації інтересів громадян, контролі за діяльністю влади, генеруванні соціальних інновацій.

Особливу увагу приділено аналізу механізмів взаємодії стейкхолдерів в умовах війни та повоєнного відновлення. Підкреслено критичну роль горизонтальної співпраці та кооперації регіональних та місцевих органів влади, бізнесу, громадянського суспільства у вирішенні невідкладних завдань гуманітарної допомоги, відбудови інфраструктури, підтримки релокації підприємств та соціальної адаптації ВПО і ветеранів. Відзначено нові формати партнерства, такі як волонтерські мережі, краудфандинг, громадські бюджети, міжмуніципальна допомога постраждалим громадам тощо. Водночас, наголошено на потребі забезпечення інклюзивності та інноваційного характеру повоєнного відновлення, в тому числі із використанням потенціалу ВПО, релокованого бізнесу, цифрових технологій та зелених рішень.

Узагальнено зарубіжний досвід стимулювання регіонального інноваційного розвитку. Зокрема, висвітлено практику впровадження стратегій розумної спеціалізації в ЄС та пов'язані з ними інструменти багаторівневого врядування, міжрегіональної співпраці, концентрації ресурсів структурних та інвестиційних фондів. Показано роль агенцій регіонального розвитку європейських країн як модераторів процесу підприємницького відкриття та фасилітаторів колаборації стейкхолдерів у реалізації інноваційних проектів в рамках розумних спеціалізацій.

Проаналізовано досвід США у розробці та імплементації регіональних інноваційних стратегій на рівні штатів та локальних громад, підтримці функціонування інноваційних кластерів та екосистем через цільове

фінансування та сприятливе регуляторне середовище. Висвітлено роль корпорацій регіонального розвитку як інституційних платформ мобілізації приватних та публічних ресурсів для інноваційного розвитку територій.

Розглянуто підходи Китаю та інших провідних азійських країн до цілеспрямованого створення регіональних інноваційних хабів та зон високих технологій державного значення через масштабні інвестиції в інфраструктуру та залучення провідних технологічних компаній. Наголошено на важливості врахування специфіки та обмежень вітчизняного інституційного середовища при адаптації провідних зарубіжних практик, зокрема щодо ролі держави, рівня сформованості підприємницької культури та мереж співпраці, браку критичної маси фінансових та людських ресурсів для масштабних інноваційних проектів.

Відповідно до отриманих результатів запропоновано авторську концептуальну модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. Визначено стратегічну мету моделі – підвищення конкурентоспроможності українських регіонів через розкриття їх інноваційного потенціалу, розумну спеціалізацію та інтеграцію в глобальні ланцюги доданої вартості. Сформульовано принципи моделі: багаторівневе врядування з оптимальним поєднанням централізації та децентралізації; широке партнерство стейкхолдерів у форматі «потрійної» та «четвертинної спіралі»; інклюзивність інновацій та їх доступність для різних соціальних груп і периферійних територій; пріоритизація обмежених ресурсів на унікальних конкурентних перевагах регіонів у рамках підходу розумної спеціалізації; цілеспрямоване формування регіональної інноваційної культури та креативного середовища.

Розкрито структурні компоненти моделі: стратегічний (постановка цілей регіонального інноваційного розвитку та розробка стратегій розумних спеціалізацій), інституційний (розбудова ефективних регіональних інноваційних екосистем через платформи колаборації стейкхолдерів), фінансовий (розумний перерозподіл наявних та залучення нових ресурсів на

цілі інноваційного розвитку з державних, приватних та донорських джерел), інфраструктурний (створення «твердої» та «м'якої» інноваційної інфраструктури – наукових, технологічних та індустриальних парків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій тощо), освітньо-культурний (трансформація системи освіти та навчання відповідно до потреб інноваційної економіки, стимулювання креативних індустрій, розвиток інноваційної культури) тощо.

Визначено специфічні ролі та функції основних стейкхолдерів в реалізації моделі: органів влади – у створенні сприятливого інституційного середовища та цільовій підтримці пріоритетних інноваційних проектів; університетів – у продукуванні та комерціалізації знань та технологій, розвитку людського капіталу; бізнесу – у формуванні попиту на інновації та їх впровадженні, участі в інноваційних мережах; громадськості – у адвокації потреб соціальних груп, моніторингу політики, підтримці соціальних інновацій.

Розкрито переваги запропонованої моделі порівняно з існуючими підходами: орієнтація на ендогенний потенціал та внутрішні джерела розвитку регіонів замість залежності від зовнішніх інвестицій та трансфертів; широка співпраця та синергія ресурсів стейкхолдерів; забезпечення доступності інновацій для різних соціальних груп і територій; системне охоплення та координація всіх компонентів інноваційного розвитку від інфраструктури до культури; гнучка адаптація пріоритетів до викликів зовнішнього середовища. Підкреслено адаптивність моделі до умов війни та повоєнного відновлення через ув'язку інноваційних пріоритетів з нагальними потребами реконструкції економіки, соціальної інтеграції ВПО та ветеранів, залучення незадіяних ресурсів громад.

Визначено потенційні виклики та бар'єри для впровадження розробленої моделі в Україні. На інституційному рівні це дефіцит довіри та співпраці між стейкхолдерами внаслідок «інституційних пасток» та негативного досвіду попередніх невдалих реформ, брак підприємницької

культури у науці та проактивності у бізнесі, забюрократизованість та корумпованість процедур підтримки інновацій, опір змінам з боку бенефіціарів статус-кво. На ресурсному рівні – обмеженість бюджетного та приватного фінансування НДДКР та інноваційної діяльності, застарілість матеріально-технічної бази наукових установ та інноваційної інфраструктури, недосконалість фінансових інструментів підтримки інновацій (венчурні фонди, бізнес-ангели, краудфандинг), дефіцит компетентних кадрів в сфері інноваційного менеджменту та політики. На культурно-ментальному рівні – відсутність традицій та навичок кооперації між стейкхолдерами, низька толерантність до ризику та невдач, недовіра до інновацій з боку консервативної частини суспільства, непривабливість кар'єри дослідника та інноватора для талановитої молоді. До цих «традиційних» викликів додаються безпрецедентні деструктивні впливи війни – руйнування значної частини виробничого, наукового та людського потенціалу країни, розрив усталених ланцюгів кооперації, зміщення фокусу політики на вирішення базових проблем виживання громад.

Запропоновано можливі механізми подолання зазначених бар'єрів. На інституційному рівні – цілеспрямована розбудова формальних та неформальних платформ комунікації та співпраці стейкхолдерів (галузевих асоціацій, кластерів, альянсів, краудсорсингових майданчиків, експертних рад при органах влади); впровадження прозорих конкурсних процедур розподілу коштів на інноваційні цілі; законодавче встановлення фіскальних та регуляторних стимулів для інвестицій бізнесу в НДДКР та стартапи; обумовлення державної підтримки створенням партнерств між владою, бізнесом, наукою та громадськістю. На ресурсному рівні – перегляд бюджетних пріоритетів щодо фінансування сфер освіти, науки та інновацій з їх наближенням до показників ЄС; запровадження комплексу фінансових інструментів підтримки інновацій від базового гранту до венчурного фінансування на різних стадіях життєвого циклу; залучення донорських ресурсів для оновлення науково-дослідницької інфраструктури та розвитку

інноваційних екосистем в регіонах; мобілізація ресурсів релокованого бізнесу та ВПО навколо вирішення проблем відбудови економіки; розвиток компетенцій управлінців через цільові тренінги, обмін досвідом, залучення іноземних експертів. На культурно-ментальному рівні – популяризація цінностей та переваг розвитку, заснованого на знаннях та інноваціях; демонстрація прикладів успішних інноваторів та дослідників як рольових моделей; включення курсів з підприємництва, лідерства, критичного мислення до освітніх програм від початкової школи до вишів; розвиток культури відкритих інновацій, експериментаторства, обміну знаннями через інноваційні конкурси, хакатони, краудсорсинг.

Ключові слова: публічне управління, регіональний розвиток, територіальний розвиток, соціально-економічний розвиток, сталий розвиток, управління розвитком, економіка знань, інновації, територіальні громади, місцеві органи влади, регіональні органи влади, смарт спеціалізація, повоєнне відновлення, кластери, публічно-приватне партнерство.

ABSTRACT

Cherkasko L.V. Public management of regional development based on knowledge economy. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 281 – Public Management and Administration. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 2024.

The dissertation research is devoted to the topical scientific problem of improving public management of regional development in Ukraine based on the knowledge economy principles. The relevance of the topic is determined by the growing role of innovations and intellectual capital in ensuring the competitiveness of regions in the global knowledge economy, the need to transition from the traditional paradigm of regional management to modern concepts focused on endogenous potential, smart specialization, and broad stakeholder cooperation, as well as the challenges of Ukraine's post-war recovery, which require innovative approaches to modernizing regional economies and the social sphere.

The paper analyzes the theoretical foundations and modern concepts of regional innovative development, studies practical aspects and foreign experience in this area, and develops a conceptual model of public management of regional development adapted to Ukrainian realities and current challenges. The features and components of the knowledge economy as the latest development paradigm based on the production, dissemination, and use of knowledge and innovations are considered. The role of intellectual capital, science, education, and information and communication technologies in ensuring the competitiveness of countries and regions is determined.

The main theoretical approaches to regional development management (centralized, decentralized, partnership, integrated, innovative, network, value-oriented) are analyzed, and the need for their adaptive combination in accordance with the specifics of the regional context and the tasks being solved is substantiated.

The essence of modern concepts of regional innovative development is revealed – the "triple helix" model, which involves the dynamic interaction of universities, business, and government in the creation and diffusion of innovations; the theory of regional innovation systems as networks of organizations and institutions involved in the production, exchange, and use of knowledge; the concept of smart specialization, which emphasizes the prioritization of limited resources in areas of unique competitive advantages of regions; the paradigm of innovation ecosystems, which considers the region as a dynamic and adaptive environment for the interaction of various participants in the innovation process, etc. The directions of implementation of these concepts in domestic practice are outlined, taking into account the needs and capabilities of each region of Ukraine.

The applied aspects of public management of regional development in Ukraine are investigated. The regulatory and legal framework in this area is analyzed, the strengths of national legislation are identified, such as defining the basic principles and priorities of regional development, introducing new tools such as agreements on regional development, regional development agencies, financing regional development projects on a competitive basis, etc. At the same time, a number of weaknesses are noted, in particular, insufficient implementation of the provisions of laws, lack of funding and institutional capacity to achieve the declared goals, limited application of approaches to smart specialization, interregional cooperation, and functional development of territories. The directions of harmonization of the national legal framework with European standards in the context of reforms of decentralization, regional equalization, inter-municipal cooperation, and cross-border cooperation are outlined.

The circle of main stakeholders of regional development in Ukraine, their competencies, resources, and interests are determined. The growing role of local governments as subjects of strategic planning, public service delivery, and stimulation of local economic development in the context of decentralization is noted. The functions of regional development agencies as important intermediaries between the authorities, business, and the public in the implementation of regional

development projects are analyzed. The contribution of scientific institutions and higher education institutions to the production of innovations and knowledge, and the development of human capital in the regions is revealed. The role of business in the commercialization of scientific developments, creating demand for innovations and R&D is shown. The participation of public organizations and think tanks in advocating the interests of citizens, monitoring the activities of the authorities, and generating social innovations is highlighted.

Special attention is paid to the analysis of mechanisms of stakeholder interaction in the conditions of war and post-war recovery. The critical role of horizontal cooperation and coordination of regional and local authorities, business, and civil society in solving urgent tasks of humanitarian aid, infrastructure reconstruction, support for enterprise relocation, and social adaptation of internally displaced persons and veterans is emphasized. New formats of partnership are noted, such as volunteer networks, crowdfunding, public budgets, inter-municipal assistance to affected communities, etc. At the same time, the need to ensure the inclusiveness and innovative nature of post-war recovery is emphasized, including using the potential of internally displaced persons, relocated businesses, digital technologies, and green solutions.

Foreign experience in stimulating regional innovative development is summarized. In particular, the practice of implementing smart specialization strategies in the EU and related tools of multi-level governance, interregional cooperation, and concentration of resources of structural and investment funds is highlighted. The role of regional development agencies of European countries as moderators of the entrepreneurial discovery process and facilitators of stakeholder collaboration in the implementation of innovative projects within the framework of smart specializations is shown.

The experience of the United States in the development and implementation of regional innovation strategies at the state and local community level, support for the functioning of innovation clusters and ecosystems through targeted funding and a favorable regulatory environment is analyzed. The role of regional development

corporations as institutional platforms for mobilizing private and public resources for innovative development of territories is highlighted.

The approaches of China and other leading Asian countries to the purposeful creation of regional innovation hubs and high-tech zones of national importance through large-scale investments in infrastructure and attracting leading technology companies are considered. Emphasis is placed on the importance of taking into account the specifics and limitations of the domestic institutional environment when adapting leading foreign practices, in particular regarding the role of the state, the level of formation of entrepreneurial culture and cooperation networks, the lack of a critical mass of financial and human resources for large-scale innovation projects.

In accordance with the obtained results, the author's conceptual model of public management of regional development based on the knowledge economy principles is proposed. The strategic goal of the model is defined – increasing the competitiveness of Ukrainian regions through the disclosure of their innovation potential, smart specialization, and integration into global value chains. The principles of the model are formulated: multilevel governance with an optimal combination of centralization and decentralization; broad partnership of stakeholders in the format of "triple" and "quadruple helix"; inclusiveness of innovations and their accessibility for different social groups and peripheral territories; prioritization of limited resources on the unique competitive advantages of regions within the framework of the smart specialization approach; purposeful formation of a regional innovation culture and creative environment.

The structural components of the model are revealed: strategic (setting goals for regional innovative development and development of smart specialization strategies), institutional (building effective regional innovation ecosystems through stakeholder collaboration platforms), financial (smart redistribution of available and attracting new resources for innovative development goals from state, private and donor sources), infrastructural (creation of "hard" and "soft" innovation infrastructure – science, technology and industrial parks, business incubators, technology transfer centers, etc.), educational and cultural (transformation of the

education and training system in accordance with the needs of an innovative economy, stimulating creative industries, developing an innovation culture), etc.

The specific roles and functions of the main stakeholders in the implementation of the model are defined: authorities – in creating a favorable institutional environment and targeted support for priority innovation projects; universities – in the production and commercialization of knowledge and technology, human capital development; business – in shaping demand for innovations and their implementation, participation in innovation networks; the public – in advocating the needs of social groups, monitoring policies, supporting social innovations.

The advantages of the proposed model compared to existing approaches are revealed: focus on endogenous potential and internal sources of regional development instead of dependence on external investments and transfers; broad cooperation and synergy of stakeholder resources; ensuring the availability of innovations for different social groups and territories; systematic coverage and coordination of all components of innovative development from infrastructure to culture; flexible adaptation of priorities to the challenges of the external environment. The adaptability of the model to the conditions of war and post-war recovery is emphasized through linking innovation priorities with the urgent needs of economic reconstruction, social integration of internally displaced persons and veterans, and involving untapped community resources.

Potential challenges and barriers to the implementation of the developed model in Ukraine are identified. At the institutional level, these are the lack of trust and cooperation between stakeholders due to "institutional traps" and the negative experience of previous failed reforms, the lack of entrepreneurial culture in science and proactivity in business, the bureaucratization and corruption of innovation support procedures, and resistance to change from beneficiaries of the status quo. At the resource level – the limited budget and private funding for R&D and innovation, the obsolescence of the material and technical base of scientific institutions and innovation infrastructure, the imperfection of financial instruments for supporting

innovations (venture funds, business angels, crowdfunding), the shortage of competent personnel in the field of innovation management and policy. At the cultural and mental level – the lack of traditions and skills of cooperation between stakeholders, low tolerance for risk and failure, distrust of innovations on the part of the conservative part of society, the unattractiveness of a career as a researcher and innovator for talented youth. Added to these "traditional" challenges are the unprecedented destructive effects of the war – the destruction of a significant part of the country's production, scientific and human potential, the rupture of established chains of cooperation, and the shift in policy focus to solving basic problems of community survival.

Possible mechanisms for overcoming these barriers are proposed. At the institutional level – purposeful development of formal and informal platforms for communication and cooperation of stakeholders (industry associations, clusters, alliances, crowdsourcing platforms, expert councils under authorities); introduction of transparent competitive procedures for the allocation of funds for innovative purposes; legislative establishment of fiscal and regulatory incentives for business investments in R&D and startups; conditioning state support for the creation of partnerships between government, business, science and the public. At the resource level – revision of budget priorities for financing the education, science and innovation spheres with their approximation to EU indicators; introduction of a complex of financial instruments to support innovations from a basic grant to venture financing at various stages of the life cycle; attracting donor resources to update research infrastructure and develop innovative ecosystems in the regions; mobilizing the resources of relocated businesses and internally displaced persons around solving the problems of rebuilding the economy; developing the competencies of managers through targeted trainings, exchange of experience, and involvement of foreign experts. At the cultural and mental level – popularization of the values and benefits of development based on knowledge and innovation; demonstration of examples of successful innovators and researchers as role models; inclusion of courses on entrepreneurship, leadership, critical thinking in educational

programs from elementary school to universities; development of a culture of open innovation, experimentation, knowledge sharing through innovation competitions, hackathons, crowdsourcing.

Keywords: public administration, regional development, territorial development, socio-economic development, sustainable development, development management, knowledge economy, innovations, territorial communities, local authorities, regional authorities, smart specialization, post-war recovery, clusters, public-private partnership.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Дзюндзюк В. Б., Черкаско Л. В. Сучасні підходи та моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 10. С. 200-204. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.200>.

Особистий внесок автора: визначення основних моделей публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань.

2. Черкаско Л. В. Модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 5(33). С. 235-244. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5\(33\)-235-244](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-235-244).

3. Черкаско Л. В. Роль стейкхолдерів у публічному управлінні регіональним розвитком України в умовах воєнного стану. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5.17>.

4. Черкаско Л. В. Механізми та інструменти публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 6(24). С. 358-367. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6\(24\)-358-367](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6(24)-358-367).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Черкаско Л. В. Сучасний зарубіжний досвід публічного управління регіональним розвитком. *Публічне управління XXI століття: нові виклики і трансформації в умовах війни: зб. тез. XXIV Міжнар. наук. конгресу*. Харків. 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	
РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ НА ЗАСАДАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ	
1.1. Особливості й основні складові економіки знань	26
1.2. Основні підходи до публічного управління регіональним розвитком	44
1.3. Моделі та концепції публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань	65
Висновки до першого розділу.....	81
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	
РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
2.1. Нормативно-правова база публічного управління регіональним розвитком в Україні	85
2.2. Ключові стейкхолдери та їх роль в управлінні регіональним розвитком	104
2.3. Сучасний зарубіжний досвід публічного управління регіональним розвитком	123
Висновки до другого розділу	141
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО	
УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ НА ЗАСАДАХ	
ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ.....	
3.1. Модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України.....	144
3.2. Механізми та інструменти реалізації запропонованої моделі публічного управління регіональним розвитком	165

	18
3.3. Запровадження змін в законодавчому та інституційному забезпеченні публічного управління регіональним розвитком	184
Висновки до третього розділу	198
ВИСНОВКИ.....	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	206
ДОДАТОК А. Список публікацій здобувача за темою дисертації	239

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах глобалізації та стрімкого технологічного прогресу традиційні фактори виробництва, такі як земля, праця і капітал, відходять на другий план, поступаючись місцем знанням та інноваціям як ключовим драйверам економічного зростання. Концепція економіки знань, яка передбачає створення, поширення та застосування знань для забезпечення зростання і конкурентоспроможності, набуває особливої актуальності на регіональному рівні.

В епоху економіки знань саме регіони стають головними осередками продукування та використання знань, перетворюючись на своєрідні «регіони знань». Публічне управління регіональним розвитком на засадах економіки знань може стати ключовим фактором підвищення якості життя населення, зростання продуктивності та інноваційності регіональної економіки. Ефективне публічне управління, яке створює сприятливе інституційне середовище для розвитку економіки знань, є запорукою регіональної конкурентоспроможності в сучасному світі.

Актуальність дослідження обумовлена також практичними потребами удосконалення системи публічного управління регіональним розвитком в Україні. Імплементация концепції економіки знань у практику управління регіональним розвитком може сприяти підвищенню ефективності використання наявного потенціалу регіонів, активізації інноваційних процесів, посиленню конкурентоспроможності регіонів та покращенню якості життя населення.

Проблематика публічного управління регіональним розвитком досліджується у працях таких вітчизняних науковців, як О. Бобровська, М. Бутко, О. Васильєва, Н. Гавкалова, В. Гоблик, О. Дегтяр, І. Дегтярєва, І. Дунаєв, М. Іванова, В. Куйбіда, Ю. Куц, М. Латинін, В. Мамонова, Ю. Мельник, В. Родченко, С. Серьогін І. Чикаренко та ін.

Теоретичні та прикладні аспекти економіки знань на регіональному рівні

розглядаються у роботах таких дослідників, як В. Геєць, Б. Данилишин, С. Давимука, Л. Федулова, Л. Семів, І. Сторонянська, С. Шульц та ін.

Значний внесок у дослідження проблематики регіонального розвитку на засадах економіки знань зробили такі зарубіжні науковці, як А. Андерсон, Б. Асгайм, Ф. Ку, Р. Флорида, Д. Харт, Б. Колодзей, Ф.Х. Карілло, Ч. Лендрі, Б.-О. Лундвалл, Е. Маллаган, Р. Мехра, І. Нонака, А. Саксеніан, М. Сторпер, Х. Етцковіц та ін.

Водночас, незважаючи на значний інтерес науковців до питань регіонального розвитку та економіки знань, проблематика публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань залишається недостатньо дослідженою.

Зокрема, потребують подальшого вивчення теоретико-методологічні засади публічного управління регіональним розвитком в умовах економіки знань, механізми та інструменти стимулювання розвитку економіки знань на регіональному рівні, зарубіжний досвід управління регіональним розвитком на засадах економіки знань та можливості його адаптації в Україні. Саме це зумовило вибір мети і завдань дисертаційного дослідження, його об'єкта та предмета.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи пов'язана з науково-дослідною роботою «Публічне управління в умовах глобалізації» (0116U007246), що виконується кафедрою публічної політики навчально-наукового інституту «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. У межах цієї роботи автором визначено основних стейкхолдерів регіонального розвитку в Україні, зазначено їхні функції та ролі.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій з удосконалення публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- визначити особливості, складові та значення економіки знань як новітньої парадигми розвитку в контексті підвищення конкурентоспроможності регіонів;
- розкрити сутність та особливості сучасних концепцій регіонального інноваційного розвитку;
- проаналізувати нормативно-правову базу публічного управління регіональним розвитком в Україні;
- визначити основних стейкхолдерів регіонального розвитку в Україні, проаналізувати механізми їх взаємодії в умовах війни та повоєнного відновлення;
- узагальнити провідний зарубіжний досвід стимулювання регіонального інноваційного розвитку;
- розробити концептуальну модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні.

Об’єктом дослідження є публічне управління регіональним розвитком.

Предметом дослідження є публічне управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення теорії публічного управління, регіонального управління, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дисертаційного дослідження автором було використано низку загальнонаукових та спеціальних методів: абстрагування, узагальнення, порівняння, логіко-семантичний аналіз – для з’ясування сутності та особливостей економіки знань як нової парадигми розвитку, визначення її ключових складових та впливу на публічне управління регіональним розвитком; методи системного аналізу, синтезу, порівняння, класифікації – для дослідження існуючих теоретичних моделей та концепцій публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань (модель потрійної спіралі, модель регіональних інноваційних систем, модель розумної спеціалізації тощо),

виявлення їх специфічних рис, переваг та обмежень; методи компаративного аналізу, узагальнення, системного підходу – для вивчення зарубіжного досвіду застосування інноваційних підходів та інструментів публічного управління регіональним розвитком, виокремлення кращих практик та уроків для України; методи експертного оцінювання, SWOT-аналізу – для визначення викликів, можливостей та пріоритетів регіонального розвитку України в умовах війни та повоєнного відновлення, обґрунтування необхідності інноваційних підходів до публічного управління; методи концептуального моделювання, структурно-функціонального аналізу, графічної візуалізації – для розробки авторської концептуальної моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань, визначення її мети, принципів, механізмів, суб'єктів та інструментів; методи інституційного аналізу, експертних оцінок – для виявлення та систематизації ключових викликів та бар'єрів для впровадження розробленої моделі в Україні, окреслення напрямів їх подолання; методи наукового прогнозування, когнітивного моделювання – для обґрунтування перспективних напрямів та механізмів удосконалення публічного управління регіональним розвитком України на інноваційних засадах у контексті європейської інтеграції та повоєнного відновлення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні конкретного науково-прикладного завдання – теоретичного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій з удосконалення публічного управління міським розвитком на засадах концепції розумного міста.

Новизна наукових результатів конкретизується в таких положеннях:

у перше:

– розроблено концептуальну модель багаторівневого публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні, яка відрізняється від існуючих підходів системним поєднанням принципів та інструментів концепцій «потрійної спіралі», регіональних інноваційних систем, розумної спеціалізації, креативної економіки, а також адаптацією до

специфічних проблем та потенціалів регіонів України, зокрема, через пріоритезацію реформ децентралізації, активізацію ендogenous інноваційних ресурсів, фокусування обмежених ресурсів на смарт-пріоритетах, розбудову інклюзивних хабів та платформ співпраці стейкхолдерів, цільову політику розвитку креативних індустрій;

удосконалено:

– методичний підхід до оцінювання ефективності публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань, який базується на комплексній системі індикаторів, що охоплюють ресурсний потенціал, інституційне середовище, мережеву взаємодію стейкхолдерів, інноваційну спроможність та сталість розвитку регіональних інноваційних екосистем; такий підхід дозволяє здійснювати багатовимірне оцінювання спроможності регіонів продукувати та використовувати знання для забезпечення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку в умовах економіки знань;

– методичний підхід до розбудови регіональних інноваційних екосистем, який робить акцент не лише на розвитку «твердої» інноваційної інфраструктури, але й на інституційних механізмах координації стейкхолдерів, мережевих платформах співпраці та обміну знаннями, розвитку інноваційної та підприємницької культури;

дістали подальшого розвитку:

– концептуальні засади публічного управління регіональним розвитком в умовах переходу до економіки знань, які базуються на поєднанні та взаємодоповненні положень теорій інноваційних систем, потрійної спіралі, розумної спеціалізації та концепції сталого розвитку, що пропонує комплексне бачення ключових вимірів (інституційного, мережевого, ціннісного, інноваційного) та інструментів публічного управління, спрямованих на перетворення регіонів на інноваційні екосистеми, здатні продукувати та ефективно використовувати знання для забезпечення сталого розвитку;

– теоретико-методологічні засади трансформації системи публічного

управління регіональним розвитком в Україні на основі інтеграції принципів економіки знань, інноваційних екосистем, розумної спеціалізації та інклюзивного зростання, що, орієнтовані на ендогенний потенціал та унікальні конкурентні переваги регіонів, широке залучення стейкхолдерів до процесу підприємницького відкриття та співпраці у форматі «чотирикутної спіралі», розбудову регіональної інституційної та цифрової інфраструктури відкритих інновацій, розвиток креативного людського капіталу та інноваційної культури;

– систематизацію інституційного забезпечення реалізації державної регіональної політики в Україні, що базується на функціональному підході та виокремлює ключові групи суб'єктів регіонального розвитку (органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, агенції регіонального розвитку, неурядові організації, бізнес-асоціації, наукові та освітні установи) з визначенням їх специфічних ролей та функцій відповідно до кращих зарубіжних практик взаємодії стейкхолдерів.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю використання її положень та рекомендацій для вдосконалення державної регіональної політики з урахуванням принципів розумної спеціалізації та інноваційного розвитку.

Результати дослідження будуть корисними для Міністерства розвитку громад та територій, інших центральних та місцевих органів влади при розробці та реалізації середньо- та довгострокових стратегій та цільових програм соціально-економічного та інноваційного розвитку регіонів України, зокрема в контексті повоєнного відновлення.

Створена концептуальна модель може використовуватись агенціями регіонального розвитку, що функціонують в кожному регіоні, як основа для розширення та урізноманітнення спектру послуг та видів діяльності щодо підтримки інновацій та смарт-спеціалізації.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Усі сформульовані в ній висновки, теоретичні положення

та пропозиції ґрунтуються на особистих дослідженнях. У дисертації не використовувалися ідеї співвиконавців науково-дослідної роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри публічної політики.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 4 публікаціях у наукових фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Її повний обсяг становить 239 сторінок, у тому числі: рисунків – 8, таблиць – 2. Список використаних джерел налічує 352 найменування (на 33 сторінках), у тому числі іноземною мовою – 177.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ НА ЗАСАДАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

1.1. Особливості й основні складові економіки знань

Економіка знань – це новітня парадигма економічного розвитку, яка базується на ефективному використанні інтелектуального капіталу, інновацій та передових технологій (рис. 1.1). В умовах глобалізації та стрімкого технологічного прогресу саме знання стають ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності країн та регіонів.

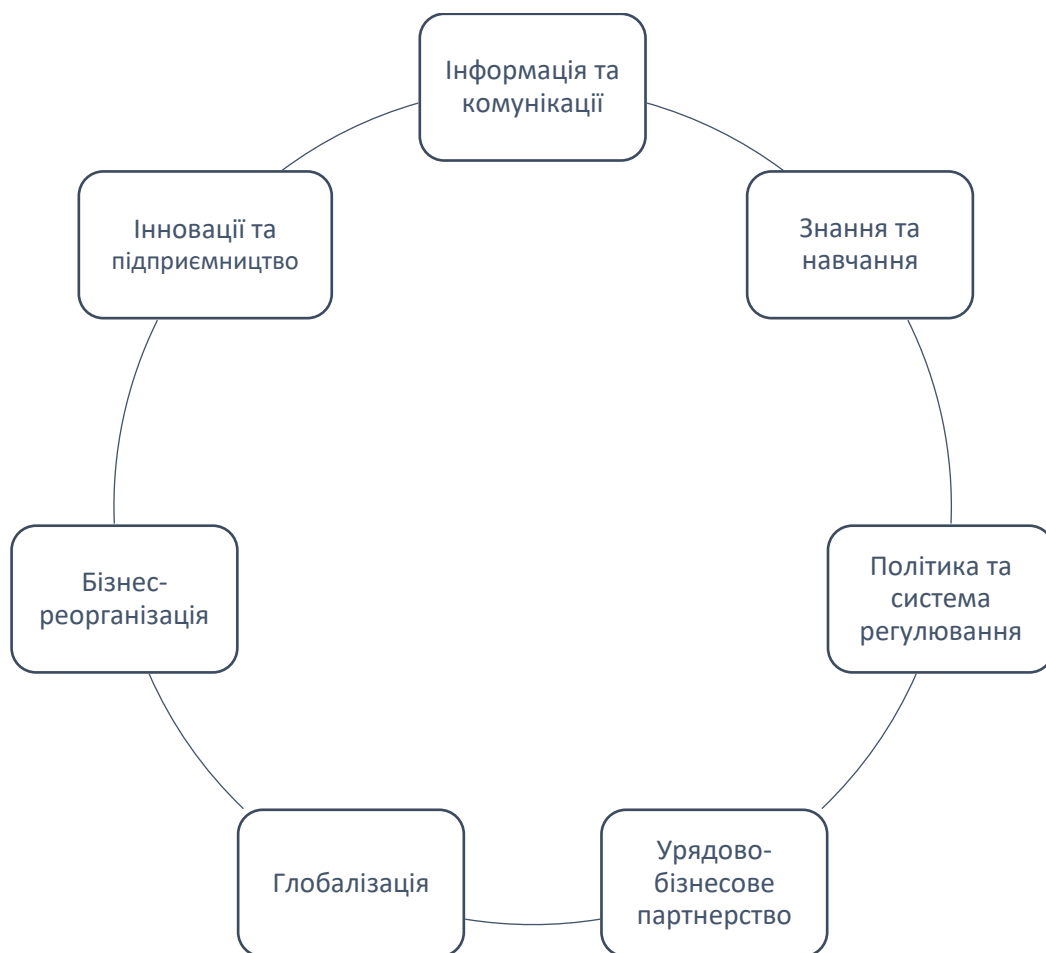

Рис. 1.1. Модель економіки знань

Економіка знань передбачає перехід від традиційної моделі, заснованої на використанні матеріальних ресурсів, до економіки, в якій основним джерелом створення доданої вартості є інтелектуальна праця та нематеріальні активи [1]. Основними складовими економіки знань є освіта і наука, інноваційна система, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), інтелектуальна власність та людський капітал (рис. 1.2).

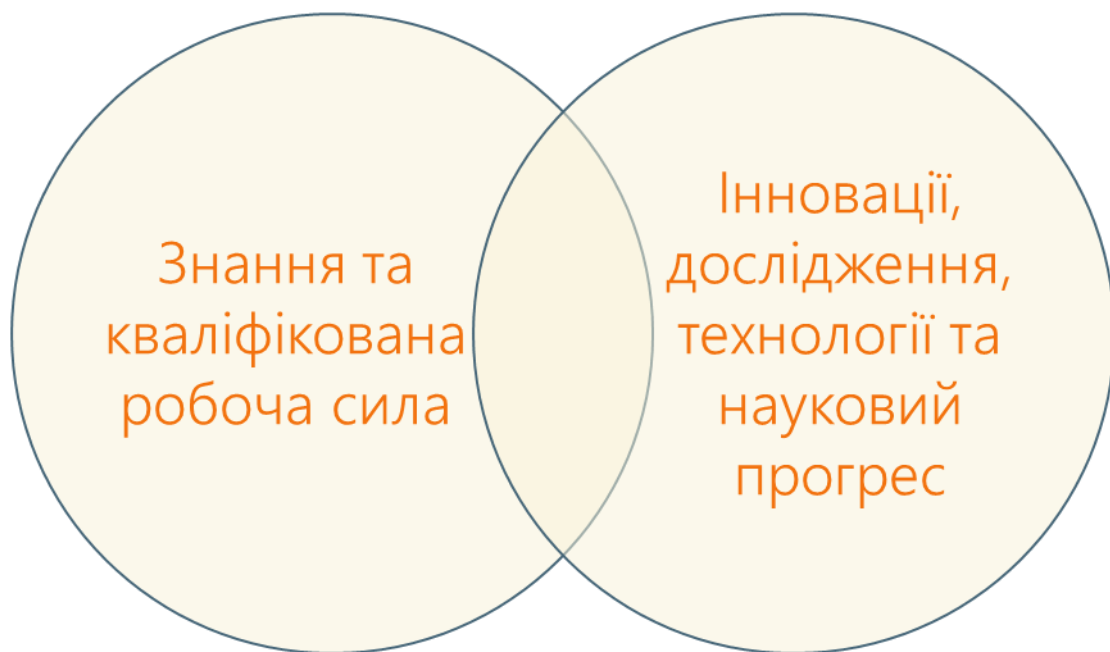

Рис. 1.2. Особливості економіки знань

Якісна освіта є фундаментом для формування людського капіталу – найціннішого ресурсу в економіці знань. Університети та наукові установи відіграють ключову роль у генеруванні нових знань, підготовці висококваліфікованих фахівців та проведенні передових наукових досліджень. Ефективна інноваційна система є необхідною умовою розвитку економіки знань і включає в себе різноманітні інститути та механізми, які забезпечують створення, поширення та використання нових знань та технологій. ІКТ відіграють ключову роль у функціонуванні економіки знань, забезпечуючи швидкий обмін інформацією, доступ до баз даних та знань,

автоматизацію виробничих процесів, створення нових бізнес-моделей. Ефективна система захисту прав інтелектуальної власності є необхідною умовою розвитку економіки знань, оскільки стимулює інноваційну активність, забезпечує справедливу винагороду за створення нових ідей та технологій, залучає інвестиції у наукові дослідження та розробки. Люди з їхніми знаннями, навичками, досвідом та креативністю є головним рушієм економіки знань, тому інвестиції в розвиток людського капіталу є ключовим пріоритетом [2].

Економіка знань має низку особливостей, які відрізняють її від традиційної економіки. По-перше, продукти та послуги, створені на основі знань та інновацій, зазвичай мають високу додану вартість та забезпечують значний економічний ефект. По-друге, економіка знань має глобальний характер, оскільки знання та інновації легко долають кордони та використовуються в різних країнах світу. По-третє, в економіці знань велику роль відіграють мережі та кластери – гнучкі форми організації, які об'єднують різних учасників інноваційного процесу для створення та поширення нових знань та технологій. По-четверте, в умовах швидких технологічних змін та зростання обсягів інформації безперервне навчання протягом усього життя стає необхідною умовою успішної кар'єри та особистісного розвитку. По-п'яте, економіка знань базується на креативності та адаптивності – здатності генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення, створювати інновації та швидко адаптуватися до змін [72]. Порівняння економіки знань та традиційної економіки наведено у табл. 1.1.

Розвиток економіки знань є ключовим пріоритетом для багатьох країн світу, враховуючи обмеженість природних ресурсів та значний науково-технічний потенціал. Проте на шляху до економіки знань країни стикаються з низкою викликів та перешкод, серед яких недостатнє фінансування науки та освіти, слабка комерціалізація наукових розробок, низький рівень захисту прав інтелектуальної власності, «відтік мізків» та недосконалість інституційного середовища [173].

Порівняння традиційної економіки та економіки знань

	Традиційна економіка	Економіка знань
Зосередженість на ресурсах	Дефіцитні ресурси (наприклад, земля, праця, капітал)	Велика кількість інформації та знань
Географічний вплив	Місцевий або національний	Глобальний, зі зменшеним ефектом географічного переміщення
Закони та бар'єри	Застосовуються національні закони, бар'єри та податки	Важко застосувати виключно на національній основі
Цінність продукту/послуги	Низький рівень знань у продукті	Продукти/послуги, розширені знаннями, мають високу цінність
Ціноутворення та вартість	Залежить від контексту	Значно залежить від контексту

Успішний розвиток економіки знань вимагає консолідації зусиль держави, бізнесу, науки та освіти. Пріоритетними напрямками мають стати збільшення фінансування науки та освіти, розбудова ефективної інноваційної інфраструктури, стимулювання розвитку високотехнологічних галузей економіки, посилення співпраці між університетами, науковими установами та бізнесом, реформування системи освіти з метою забезпечення її якості, доступності та відповідності вимогам економіки знань [154].

Важливим фактором розвитку економіки знань є також формування культури інновацій та підприємництва, інтеграція у глобальний інноваційний простір, розвиток креативних індустрій та використання передових цифрових технологій, таких як штучний інтелект, великі дані, блокчейн, Інтернет речей тощо.

Значну роль у розвитку економіки знань відіграє соціальний капітал – мережі соціальних зв'язків та відносин, засновані на довірі, взаємодопомозі та співробітництві. Високий рівень соціального капіталу сприяє обміну знаннями, генеруванню нових ідей, зменшенню трансакційних витрат, підвищенню ефективності колективних дій.

Розвиток економіки знань – це складний та багатовимірний процес, який вимагає системного підходу та довгострокової стратегії. Країни мають значний потенціал для побудови конкурентоспроможної економіки знань, спираючись на такі сильні сторони, як високий рівень освіченості населення, потужна науково-технічна база, креативний потенціал нації. Водночас необхідно вирішити низку проблем та викликів, пов'язаних з недостатнім фінансуванням науки та освіти, слабкою комерціалізацією інновацій, «відтоком мізків», недосконалістю інституційного середовища тощо.

Успішна реалізація стратегії розвитку економіки знань вимагає консолідації зусиль держави, бізнесу, науково-освітньої спільноти та громадянського суспільства. Необхідно забезпечити сприятливе інституційне та регуляторне середовище, збільшити інвестиції в людський капітал та інновації, розбудувати ефективну інноваційну екосистему, інтегруватися у глобальний простір знань та технологій (рис. 1.3).

Розвиток економіки знань – це не просто економічна стратегія, але й цивілізаційний вибір. В епоху глобальних викликів та трансформацій саме знання, креативність та інновації стають ключовими факторами суспільного прогресу та добробуту. Країни мають всі можливості та мотивацію стати успішними в економіці знань – розвивати науку, освіту, високі технології, креативні індустрії та потужний інтелектуальний капітал. Такий шлях розвитку дозволить забезпечити гідний рівень життя громадян, реалізувати потенціал нації та зайняти гідне місце серед лідерів світового прогресу.

Для ефективного розвитку економіки знань необхідно також сформувати дієву систему управління знаннями на рівні організацій та суспільства в цілому. Управління знаннями – це систематичні процеси, за

допомогою яких знання створюються, зберігаються, поширюються та використовуються для досягнення організаційних цілей. Ефективне управління знаннями дозволяє перетворити індивідуальні знання та досвід працівників на організаційний інтелектуальний капітал, забезпечити безперервне навчання та інновації, швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища [298].

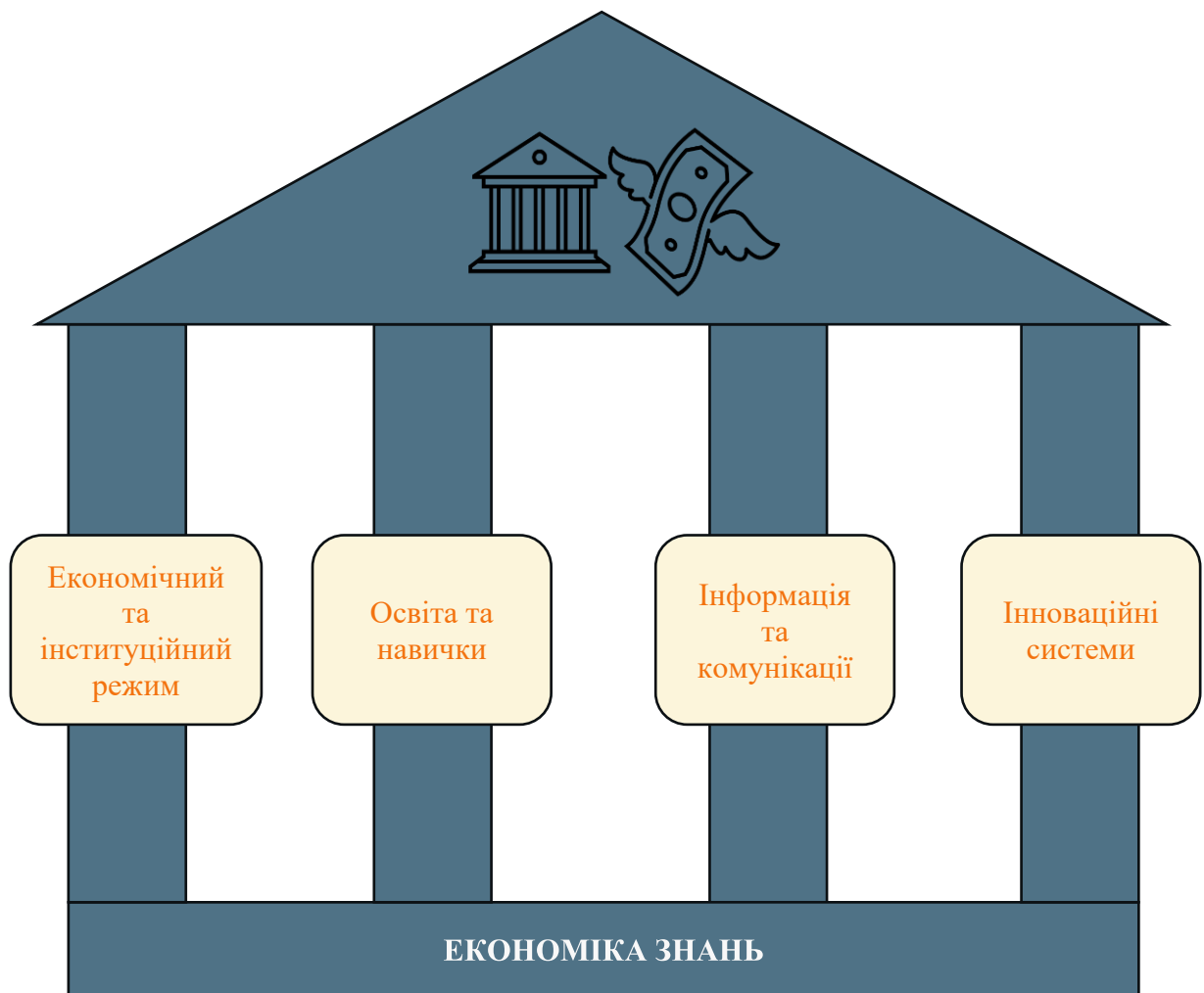

Рис. 1.3. Передумови для розвитку економіки знань (джерело: <https://www.collidu.com/presentation-knowledge-economy>)

На національному рівні ефективна система управління знаннями вимагає розвитку інституцій та мереж, що забезпечують циркуляцію знань між

різними сферами суспільства – наукою, освітою, бізнесом, державою, громадянським суспільством. Такі інституції включають центри трансферу технологій, науково-технологічні парки, інноваційні кластери, експертні мережі, платформи відкритих інновацій тощо [215].

Світовий досвід свідчить, що успішний розвиток економіки знань вимагає значних інвестицій в науку та освіту, розбудови партнерства між університетами, бізнесом та державою, створення розгалуженої інноваційної інфраструктури, підтримки стартапів та венчурного капіталу. Особливу роль у цьому процесі відіграють такі інституції, як національні агентства з технологій та інновацій, наукові фонди, мережі науково-технологічних парків та центрів експертизи.

Актуальними завданнями для багатьох країн є розбудова ефективної «потрійної спіралі» (рис. 1.4) взаємодії між університетами, бізнесом та державою, створення мережі інноваційних кластерів та хабів на базі провідних університетів та наукових установ, запровадження програм підтримки стартапів та інноваційного підприємництва, розвиток венчурного фінансування та краудфандингових платформ [107].

Важливо приділити окрему увагу ролі університетів як ключових учасників економіки знань. В епоху знаннєвого суспільства університети перетворюються з традиційних освітніх та наукових установ на потужні інноваційні хаби, що інтегрують навчання, дослідження та підприємництво. Концепція «підприємницького університету» передбачає активну участь університетів у комерціалізації знань, створенні наукоємних стартапів, розвитку інноваційних екосистем на локальному та регіональному рівнях.

Для перетворення університетів на драйвери економіки знань необхідно забезпечити їх автономію та фінансову стійкість, стимулювати розвиток інноваційної та підприємницької культури, створити ефективні механізми трансферу технологій та захисту інтелектуальної власності. Важливим є також інтернаціоналізація вищої освіти, участь у глобальних науково-освітніх мережах, залучення іноземних студентів та дослідників [175].

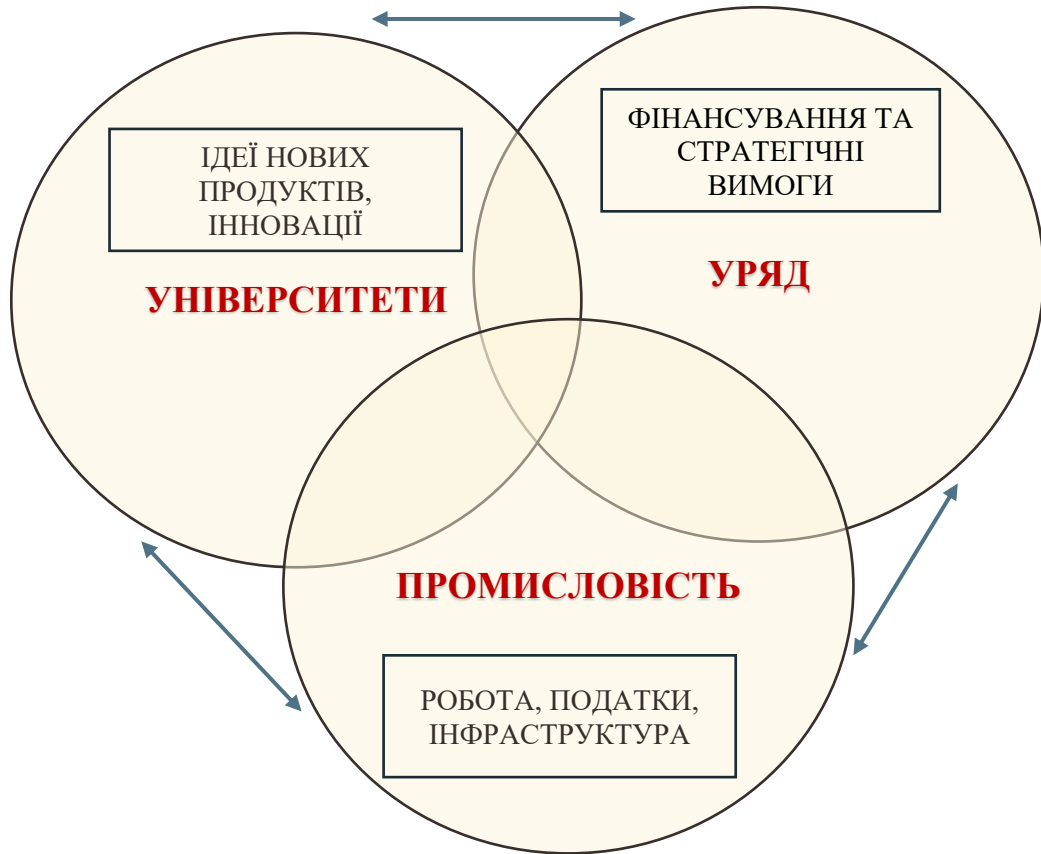

Рис. 1.4. Модель «потрійної спіралі»

Не можна оминати увагою і роль бібліотек в розвитку економіки знань. В інформаційному суспільстві бібліотеки трансформуються з традиційних книгозбірень на сучасні інформаційні та культурні центри, що забезпечують доступ до знань у різноманітних формах – від друкованих видань до цифрового контенту. Бібліотеки відіграють важливу роль у збереженні культурної спадщини, підтримці освіти та самоосвіти, розвитку інформаційної та медіаграмотності громадян.

Модернізація бібліотечних систем відповідно до вимог цифрової епохи передбачає створення електронних каталогів та баз даних, оцифрування рідкісних та цінних видань, запровадження онлайн-сервісів та мобільних додатків для користувачів. Важливо також розвивати партнерство бібліотек з освітніми та науковими установами, ІТ-компаніями, громадськими

організаціями для спільної реалізації інноваційних проектів та ініціатив [32].

Розвиток економіки знань – це не просто черговий етап еволюції господарської системи, а фундаментальна трансформація всього суспільства на засадах знань, інновацій, креативності та постійного навчання. Така трансформація вимагає не лише змін в економічній політиці та інституційному середовищі, але й глибоких соціокультурних зрушень – формування культури інновацій, підприємництва, довіри та співробітництва.

Більше того, розбудова економіки знань – це імператив часу, від реалізації якого залежить майбутнє країни в умовах глобальної конкуренції та технологічних викликів. Це вимагає мобілізації всіх інтелектуальних сил нації, синергії держави, бізнесу, науки, освіти та громадянського суспільства. Потрібні сміливі та нестандартні рішення, вихід за межі усталених моделей та підходів, готовність до змін та ризиків.

Водночас важливо розуміти, що економіка знань – це не самоціль, а засіб досягнення суспільного добробуту та реалізації людського потенціалу. В кінцевому рахунку, головною метою розвитку є людина, її матеріальні потреби та духовні запити, її здатність творити, пізнавати світ та самореалізовуватися. Тому розбудова економіки знань має супроводжуватися гуманізацією всіх сфер суспільного життя, утвердженням цінностей свободи, гідності, справедливості та солідарності.

Шлях розвитку економіки знань, інновацій та гуманізму може забезпечити країнам гідне місце у світі, що динамічно змінюється. Це складний та тривалий шлях, який вимагатиме багатьох зусиль та жертв, але альтернативи йому немає. Будуючи економіку знань, ми будемо сучасне, інноваційне, гуманістичне суспільство, відкрите світові, але при цьому свідоме свого коріння та ідентичності. І це, на думку науковців, є запорукою успіху та процвітання в XXI столітті [9].

Для ефективної комунікації та поширення знань у суспільстві важливу роль відіграють засоби масової інформації, зокрема, науково-популярна журналістика. Якісна наукова журналістика сприяє підвищенню обізнаності

громадян про досягнення науки та технологій, популяризує інноваційну культуру, стимулює інтерес молоді до дослідницької та винахідницької діяльності. Необхідно розвивати мережу науково-популярних медіа, включаючи телевізійні програми, онлайн-видання, блоги, подкасти тощо. Важливо також підвищувати професійний рівень наукових журналістів, забезпечувати їх ефективну взаємодію з науковою спільнотою, створювати майданчики для публічних дискусій та обговорень актуальних проблем науки та інновацій.

Окремої уваги заслуговує роль мистецтва та креативних індустрій у розвитку економіки знань. Мистецтво та культура не лише формують духовний світ людини, але й стимулюють творче мислення, надихають на нестандартні ідеї та рішення. В економіці знань зростає значення таких креативних галузей, як дизайн, архітектура, кіно, анімація, відеоігри, мода тощо. Ці галузі створюють нові продукти та послуги з високою доданою вартістю, засновані на творчості, оригінальності та культурній ідентичності. Розвиток креативних індустрій є шансом диверсифікувати економіку, створити нові робочі місця, залучити інвестиції та туристів. Це вимагає формування сприятливої екосистеми для креативного бізнесу, включаючи доступ до фінансування, захист інтелектуальної власності, розвиток професійних навичок та компетенцій. Важливо також підтримувати культурне розмаїття та автентичність, співпрацювати з місцевими громадами та творчими спільнотами [34].

Ще один важливий аспект розвитку економіки знань – це формування культури підприємництва та стартап-екосистеми. Підприємницька культура заохочує ініціативність, ризикованість, готовність до змін та інновацій. Стартапи, у свою чергу, є ефективним механізмом комерціалізації нових ідей та технологій, створення інноваційних продуктів та послуг. Необхідно розвивати інфраструктуру підтримки стартапів, включаючи бізнес-інкубатори, акселератори, коворкінги, менторські мережі. Важливо також покращувати доступ до фінансування, зокрема, через розвиток венчурного

капіталу, краудфандингу, грантових програм. Необхідно формувати культуру підприємництва у суспільстві, популяризувати успішні історії стартапів, заохочувати молодь до створення власного бізнесу.

Значну роль у розвитку економіки знань відіграють також соціальні інновації, спрямовані на вирішення суспільних проблем, покращення якості життя та добробуту громадян. Вони можуть стосуватися різних сфер – освіти, охорони здоров'я, екології, соціального захисту, громадянського суспільства тощо. Соціальні інновації часто виникають на рівні місцевих громад та громадських організацій, але можуть також підтримуватися державою та бізнесом. Прикладами соціальних інновацій можуть бути різноманітні волонтерські ініціативи, благодійні проекти, соціальне підприємство, *participatory budgeting* тощо. Для розвитку соціальних інновацій необхідно створювати сприятливе регуляторне середовище, надавати фінансову та інституційну підтримку, поширювати кращі практики та успішні кейси [101].

Важливим напрямом розвитку економіки знань є також забезпечення інклюзивності та подолання цифрового розриву. Інклюзивність передбачає залучення до процесів створення та використання знань усіх верств населення, незалежно від віку, статі, соціального статусу, місця проживання тощо. Цифровий розрив, у свою чергу, означає нерівність у доступі до цифрових технологій та можливостей їх використання. Забезпечення інклюзивності та подолання цифрового розриву вимагає цілеспрямованих зусиль з боку держави та суспільства. Це включає розвиток цифрової інфраструктури, особливо у сільській місцевості та віддалених регіонах, підвищення цифрової грамотності населення, створення інклюзивних освітніх та культурних програм. Важливо також розвивати доступні та зручні електронні сервіси, зокрема, у сферах державних послуг, охорони здоров'я, освіти тощо.

Окремим викликом для розвитку економіки знань є забезпечення кібербезпеки та захисту даних. З розвитком цифрових технологій зростають і ризики кібератак, витоків даних, шахрайства та маніпуляцій. Це вимагає розбудови ефективної системи кібербезпеки на національному рівні,

включаючи розвиток відповідних технологій, стандартів та регуляцій, підготовку кваліфікованих фахівців. Важливо також підвищувати обізнаність громадян та організацій щодо кіберзагроз та заходів цифрової гігієни.

Ефективна науково-технологічна та інноваційна політика держави є ще одним важливим фактором розвитку економіки знань. Така політика має бути спрямована на створення сприятливих умов для проведення наукових досліджень, розробки та впровадження інновацій, комерціалізації технологій. Це вимагає адекватного фінансування науки та інновацій, розвитку сучасної дослідницької інфраструктури, підтримки пріоритетних напрямів та проектів, стимулювання науково-технічної кооперації. Необхідно реформувати систему управління та фінансування науки, забезпечити її прозорість та ефективність, запровадити сучасні механізми оцінювання та підзвітності. Важливо також розвивати інструменти підтримки інноваційної діяльності, такі як фіскальні стимули, інноваційні ваучери, державні закупівлі інновацій тощо. Необхідно стимулювати розвиток високотехнологічних галузей та кластерів, залучати іноземні інвестиції та технології.

Розвиток економіки знань вимагає також зміни культури та мислення на всіх рівнях – від індивідуального до суспільного. Потрібно формувати культуру безперервного навчання, креативності, критичного мислення, відкритості до нового. Це вимагає трансформації освітньої системи, запровадження інноваційних педагогічних підходів та технологій, розвитку *soft skills* та емоційного інтелекту. Важливо також розвивати культуру діалогу, довіри та співробітництва у суспільстві, долати ментальні бар'єри та стереотипи [79].

Таким чином, розвиток економіки знань є комплексним та багатовимірним процесом, який охоплює різні сфери суспільного життя – від науки та освіти до культури та державного управління. Це вимагає стратегічного бачення, політичної волі та консолідованих зусиль усіх стейкхолдерів – держави, бізнесу, науки, освіти, громадянського суспільства.

Також слід зазначити, що розбудова економіки знань – це не просто

економічна стратегія, але й цивілізаційний вибір, шлях до гідного майбутнього у глобальному світі XXI століття. Це вимагатиме серйозних випробувань та трансформацій, але альтернативи цьому шляху немає. Адже, як зазначають науковці, в довгостроковій перспективі єдине, що справді має значення – це знання. Знання дають нам владу над природою та над нашим майбутнім [34].

Отже, розвиток економіки знань – це виклик і можливість для кожної країни. Виклик – бо потребує подолання багатьох перешкод та бар'єрів, зміни усталених моделей та підходів, виходу із зони комфорту. Можливість – оскільки відкриває нові горизонти для реалізації людського потенціалу, забезпечення добробуту та процвітання, утвердження країни як сучасної, динамічної та інноваційної держави.

Враховуючи регіональний вимір, важливо зазначити, що різні регіони мають свої унікальні ресурси, потенціал та виклики, які необхідно брати до уваги при розробці та реалізації стратегій розвитку. Зокрема, промислові регіони потребують модернізації та диверсифікації економіки, розвитку інноваційних кластерів на базі традиційних галузей. Інші регіони мають значний потенціал розвитку IT-індустрії, креативних індустрій, зеленої економіки, агро-інновацій, біотехнологій, енергоефективних технологій тощо. Для реалізації регіонального потенціалу необхідно розвивати механізми міжрегіональної кооперації та спеціалізації, створювати регіональні інноваційні екосистеми, залучати місцеві громади та бізнес до процесів розробки та реалізації інноваційних проектів. Важливо також розвивати людський капітал регіонів, зокрема через створення регіональних освітніх та наукових центрів, підтримку талановитої молоді, запобігання відтоку мізків.

Окремої уваги заслуговує роль міст як драйверів економіки знань. Саме міста концентрують основні ресурси та інфраструктуру для розвитку освіти, науки, інновацій – університети, наукові установи, інноваційні компанії, креативні простори тощо. Водночас, міста стикаються з численними викликами – від забруднення довкілля та транспортних проблем до соціальної нерівності та безробіття. Концепція «розумного міста» (smart city) пропонує

вирішувати ці проблеми за допомогою інноваційних технологій та партисипативного управління. Впровадження концепції розумного міста вимагає модернізації міської інфраструктури, цифровізації муніципальних сервісів, залучення громадян до управління містом. Це може включати розвиток сенсорних мереж та систем моніторингу, впровадження енергоефективних та екологічних рішень, створення зручних електронних сервісів для мешканців, розвиток громадських просторів та креативних зон. Важливо також розвивати співпрацю між містами, обмінюватися кращими практиками та інноваційними рішеннями [162].

Ще одним важливим аспектом розвитку економіки знань є інтернаціоналізація освіти та науки. В епоху глобалізації успішні університети та наукові установи не можуть обмежуватися лише національним контекстом – вони мають бути інтегровані у глобальні освітні та дослідницькі мережі, залучати іноземних студентів та дослідників, брати участь у міжнародних проектах та програмах. Це дозволяє отримати доступ до передових знань та технологій, розвинути міжкультурні компетенції, підвищити якість та конкурентоспроможність освіти і науки. Інтернаціоналізація освіти і науки є викликом і можливістю водночас. З одного боку, університети та наукові установи часто не мають достатніх ресурсів та репутації для повноцінної інтеграції у світовий освітній та науковий простір. З іншого боку, кожна країна має значний людський та інтелектуальний потенціал, унікальні наукові школи та напрацювання, які можуть бути цікавими для світової спільноти. Тому необхідно розвивати стратегії інтернаціоналізації на національному та інституційному рівнях, підтримувати участь вчених та освітян у міжнародних проектах, стимулювати вхідну та вихідну академічну мобільність.

Важливим напрямом інтернаціоналізації є також розвиток експортного потенціалу освіти. Країни мають значний потенціал для залучення іноземних студентів, особливо з країн, що розвиваються. Це вимагає покращення якості та міжнародної репутації університетів, розвитку англійських програм та сервісів для іноземних студентів, активного просування національної освіти за

кордоном. Експорт освітніх послуг не лише забезпечує додаткові надходження для університетів, але й сприяє культурній дипломатії, формуванню позитивного іміджу країни у світі [24].

Окремим викликом для розвитку економіки знань є забезпечення ефективної комунікації та взаємодії між різними стейкхолдерами – державою, бізнесом, наукою, освітою, громадянським суспільством. Часто ці сектори існують у паралельних світах, мають різні цілі та цінності, говорять різними мовами. Це створює бар'єри для трансферу знань та технологій, комерціалізації наукових розробок, впровадження інновацій. Тому необхідно розвивати механізми та платформи для регулярного діалогу та співпраці між стейкхолдерами, формувати культуру довіри та партнерства.

Одним із таких механізмів є розвиток кластерів – географічних концентрацій взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, сервісних фірм, асоційованих інституцій (університетів, агенцій із стандартизації, торгових асоціацій) у певній галузі, які конкурують, але разом з тим співпрацюють. Кластери дозволяють досягти синергії між різними учасниками інноваційного процесу, забезпечити трансфер знань та технологій, підвищити конкурентоспроможність регіону та галузі. Є успішні приклади розвитку ІТ-кластерів, агрокластерів, медичних кластерів, але потенціал кластерного розвитку ще далеко не вичерпаний [118].

Іншим перспективним механізмом є розвиток наукових та технологічних парків – організаційних структур, що створюються на базі провідних університетів та наукових установ з метою комерціалізації результатів наукових досліджень, розвитку інноваційного підприємництва, залучення інвестицій в інноваційну сферу. Наукові парки надають резидентам доступ до дослідницької інфраструктури, консалтингові та сервісні послуги, допомагають налагодити зв'язки з бізнесом та інвесторами. У багатьох країнах функціонують десятки і сотні наукових парків, але їх ефективність та вплив на інноваційний розвиток часто обмежені через недосконалість законодавства, брак фінансування та кваліфікованих менеджерів.

Важливу роль у розвитку економіки знань відіграють також професійні спільноти та мережі – наукові товариства, асоціації дослідників та інноваторів, спільноти практиків тощо. Ці спільноти забезпечують обмін знаннями та досвідом, підтримку професійного розвитку, адвокацію інтересів своїх членів. Існує багато професійних спільнот у різних галузях – від ІТ до агросектору, але часто вони розрізнені та мало впливають на формування політики. Тому необхідно підтримувати розвиток професійних спільнот, залучати їх до процесів вироблення рішень, сприяти їх консолідації та співпраці.

Ще однією важливою передумовою розвитку економіки знань є наявність ефективної та прозорої системи оцінювання та забезпечення якості освіти і науки. У багатьох країнах поки що домінують застарілі та бюрократизовані підходи до оцінювання, засновані на формальних показниках та кількісних критеріях. Це не стимулює реальне підвищення якості, інноваційність та релевантність освіти і науки. Необхідно впроваджувати сучасні моделі оцінювання, що базуються на поєднанні кількісних та якісних методів, залученні зовнішніх стейкхолдерів, врахуванні впливу та суспільної значущості освітньої та наукової діяльності [85].

Зокрема, на часі розбудова національних систем забезпечення якості вищої освіти у відповідності до європейських та світових стандартів. Це передбачає розвиток внутрішніх систем забезпечення якості в університетах, створення незалежних агенцій із зовнішнього забезпечення якості, залучення студентів та роботодавців до процесів оцінювання та вдосконалення освітніх програм. Важливо також розвивати культуру академічної доброчесності, впроваджувати ефективні механізми запобігання та протидії плагіату, фабрикаціям та фальсифікаціям у науці.

В сфері наукової діяльності необхідно розвивати сучасні підходи до оцінювання дослідницької результативності та впливу, засновані на поєднанні бібліометричних показників та експертної оцінки. Не менш важливо оцінювати суспільну та економічну значущість наукових результатів, їх вплив на розв'язання реальних проблем та викликів. Це вимагає розвитку відповідної

методології та критеріїв, залучення зовнішніх стейкхолдерів до процесів оцінювання, стимулювання практичного використання та комерціалізації наукових розробок.

Окремої уваги потребує розвиток інфраструктури досліджень та інновацій: сучасного обладнання, лабораторій, центрів колективного користування тощо. У багатьох країнах стан дослідницької інфраструктури часто не відповідає сучасним вимогам, що обмежує можливості для проведення передових досліджень та розробок. Необхідні цільові інвестиції у модернізацію дослідницької бази, створення центрів колективного користування обладнанням, розвиток електронних інфраструктур та сервісів для науки (e-інфраструктура). Важливо також забезпечити відкритий доступ до дослідницьких інфраструктур для різних стейкхолдерів: науковців, інноваторів, бізнесу та ін.

Нарешті, розвиток економіки знань вимагає формування відповідної нормативно-правової бази – законів, стратегій, програмних документів, які визначають цілі, пріоритети та механізми державної політики у сфері освіти, науки та інновацій. У багатьох країнах діє низка документів, які регулюють ці сфери, проте часто вони не повною мірою відповідають сучасним викликам, недостатньо узгоджені між собою, не забезпечені належними фінансовими та інституційними механізмами реалізації [95].

Тому на порядку денному постає розробка та прийняття нових стратегічних документів, які визначатимуть бачення та пріоритети розвитку економіки знань на довгострокову перспективу. Зокрема, необхідні: стратегії розвитку вищої освіти, науки та інновацій, цифрової економіки та суспільства, інтелектуальної власності тощо. Ці документи мають бути розроблені на основі ґрунтовного аналізу поточної ситуації та кращого світового досвіду, широкого залучення стейкхолдерів, узгоджені між собою та з іншими документами стратегічного планування.

Але важливо також забезпечити ефективні механізми імплементації цих стратегій через розробку та реалізацію відповідних планів заходів, програм та

проектів, забезпечення належного фінансування та моніторингу, оцінювання результатів та впливу. Це вимагає злагодженої роботи та координації між різними органами влади, ефективного використання наявних ресурсів, постійного діалогу та зворотного зв'язку з ключовими стейкхолдерами.

Підсумовуючи, можна сказати, що розвиток економіки знань – це масштабний та комплексний проект, який вимагає стратегічного бачення, політичної волі та консолідованих зусиль усього суспільства. Це шлях трансформації та модернізації, який передбачає глибокі зміни у багатьох сферах – від освіти та науки до публічного управління та суспільних відносин, що вимагатиме подолання багатьох перешкод та викликів (економічних, інституційних, культурних).

Ключовим фактором успіху на цьому шляху має стати ефективна взаємодія та синергія між усіма учасниками процесу: державою, яка створює сприятливе інституційне та регуляторне середовище, забезпечує стратегічне лідерство та підтримку; бізнесом, який інвестує в розробку та впровадження інновацій, створює попит на дослідження та розробки; освітою та наукою, які продукують нові знання та готують креативних та інноваційних фахівців; громадянським суспільством, яке генерує суспільний запит на зміни, здійснює громадський контроль та участь у прийнятті рішень.

Важливо також розуміти, що розвиток економіки знань є не просто технократичним проектом, а й ціннісною трансформацією суспільства. Він передбачає утвердження цінностей відкритості та прозорості, довіри та співробітництва, креативності та інноваційності, постійного навчання та самовдосконалення. Без змін у культурі та світогляді, без формування нової якості людського та соціального капіталу будь-які інституційні та технологічні зміни будуть неефективними та нестійкими.

Тому розбудова економіки знань має супроводжуватись масштабною просвітницькою та культурною роботою, популяризацією науки та інновацій, утвердженням культури підприємництва та креативності, розвитком критичного мислення та медіаграмотності громадян. А це, у свою чергу,

вимагає спільних зусиль освітян та науковців, журналістів та митців, громадських активістів та лідерів думок.

1.2. Основні підходи до публічного управління регіональним розвитком

Регіональний розвиток є важливим аспектом публічного управління, оскільки він впливає на економічне зростання, соціальну справедливість та якість життя населення. Ефективне публічне управління регіональним розвитком вимагає застосування різних підходів, які враховують специфіку регіонів, їх потенціал та проблеми. У цьому параграфі розглянемо основні підходи до публічного управління регіональним розвитком, їх особливості, переваги та недоліки, а також проаналізуємо їх застосування в контексті сучасних викликів та можливостей.

1. Централізований підхід.

Централізований підхід до публічного управління регіональним розвитком передбачає, що основні рішення та повноваження щодо регіональної політики концентруються на рівні центральних органів влади. Цей підхід базується на ідеї, що держава має брати на себе відповідальність за забезпечення збалансованого та стійкого розвитку регіонів, використовуючи механізми перерозподілу ресурсів та регулювання [188].

Історично централізований підхід був домінуючим у багатьох країнах, особливо в умовах планової економіки та сильної вертикалі влади. Його головною метою було забезпечення рівномірного розвитку регіонів та подолання регіональних диспропорцій шляхом централізованого планування та управління.

Перевагами централізованого підходу є можливість координації регіональної політики на національному рівні, забезпечення єдиних стандартів та норм, а також можливість швидкого реагування на кризові ситуації.

Централізоване управління дозволяє мобілізувати значні ресурси та спрямовувати їх на вирішення пріоритетних завдань регіонального розвитку, таких як розбудова інфраструктури, підтримка депресивних регіонів, реалізація масштабних проектів тощо.

Водночас централізований підхід має і суттєві недоліки. Одним з них є надмірна бюрократизація та зарегульованість процесів прийняття рішень, що призводить до неефективності та затримок у реагуванні на потреби регіонів. Централізоване управління часто не враховує місцеві особливості та потреби, нав'язуючи регіонам уніфіковані рішення та підходи [286].

Іншим недоліком є ризик неефективного використання ресурсів через відсутність дієвих механізмів контролю та підзвітності. В умовах централізації рішення щодо розподілу ресурсів часто приймаються на основі політичних міркувань, а не реальних потреб регіонів, що призводить до їх нераціонального використання та поглиблення регіональних диспропорцій.

Централізований підхід також критикують за недостатнє залучення регіональних та місцевих стейкхолдерів до процесу формування та реалізації регіональної політики. Без урахування думки та інтересів місцевих громад та бізнесу централізовані рішення часто виявляються неефективними та не сприймаються на місцях.

Незважаючи на недоліки, централізований підхід залишається актуальним у певних сферах регіонального розвитку, таких як забезпечення національної безпеки, реалізація масштабних інфраструктурних проектів, подолання наслідків стихійних лих та катастроф тощо. Водночас у більшості розвинених країн спостерігається тенденція до децентралізації та пошуку оптимального балансу між централізацією та децентралізацією в управлінні регіональним розвитком.

2. Децентралізований підхід.

Децентралізований підхід до публічного управління регіональним розвитком передбачає передачу значної частини повноважень та ресурсів від центральних органів влади до регіональних та місцевих. Цей підхід базується

на принципі субсидіарності, згідно з яким рішення мають прийматися на найнижчому можливому рівні, максимально наближеному до громадян [310].

Теоретичним підґрунтям децентралізованого підходу є теорія фіскального федералізму, яка обґрунтовує переваги децентралізації з точки зору ефективності надання суспільних послуг та задоволення потреб місцевих громад. Згідно з цією теорією, децентралізація дозволяє краще враховувати місцеві преференції та особливості, стимулює конкуренцію між регіонами та підвищує відповідальність місцевої влади перед громадянами.

Децентралізований підхід набув поширення у багатьох країнах світу, особливо в умовах демократизації та зростання ролі місцевого самоврядування. Його головною метою є забезпечення більшої автономії та самостійності регіонів у вирішенні питань їх розвитку, а також підвищення ефективності та якості надання суспільних послуг на місцевому рівні.

Перевагами децентралізованого підходу є краще врахування місцевих потреб та особливостей при формуванні та реалізації регіональної політики. Передача повноважень та ресурсів на місцевий рівень дозволяє швидше та ефективніше реагувати на проблеми та виклики регіонального розвитку, використовувати місцеві ресурси та ініціативи.

Децентралізація також сприяє підвищенню відповідальності та підзвітності місцевої влади перед громадянами, оскільки рішення приймаються ближче до людей і їх результати безпосередньо впливають на якість життя місцевих громад. Це стимулює місцеву владу до більш ефективного та прозорого управління, а також до пошуку інноваційних рішень та залучення інвестицій.

Іншою перевагою децентралізованого підходу є сприяння розвитку місцевої демократії та громадянського суспільства. Передача повноважень на місцевий рівень створює більше можливостей для участі громадян у процесі прийняття рішень, контролю за діяльністю влади та реалізації місцевих ініціатив. Це підвищує довіру до влади та легітимність прийнятих рішень, а також сприяє формуванню активних та відповідальних місцевих громад.

Водночас децентралізований підхід має і певні недоліки та ризики. Одним з них є ризик посилення регіональних диспропорцій через нерівномірний розподіл ресурсів та потенціалу між регіонами. Більш розвинені та заможні регіони можуть отримати додаткові переваги від децентралізації, тоді як менш розвинені регіони можуть стикнутися з браком ресурсів та компетенцій для ефективного управління [314].

Іншим ризиком є недостатня координація та узгодженість дій між різними рівнями влади в умовах децентралізації. Без ефективних механізмів вертикальної та горизонтальної координації децентралізація може призвести до фрагментації та дублювання функцій, неефективного використання ресурсів та конфліктів між різними рівнями влади.

Децентралізований підхід також вимагає високого рівня компетентності та професіоналізму місцевої влади, а також дієвих механізмів контролю та підзвітності. В умовах низької якості управління та слабких інституцій децентралізація може призвести до зростання корупції, непотизму та неефективного використання ресурсів на місцевому рівні.

Незважаючи на виклики, децентралізований підхід є важливим інструментом забезпечення ефективного та демократичного управління регіональним розвитком. Його успішне застосування вимагає збалансованого розподілу повноважень та ресурсів між різними рівнями влади, ефективних механізмів координації та контролю, а також розбудови інституційної спроможності та компетентності місцевої влади.

3. Партнерський підхід.

Партнерський підхід до публічного управління регіональним розвитком передбачає співпрацю та координацію зусиль між різними суб'єктами, такими як органи влади, бізнес, громадянське суспільство та наукові інституції. Цей підхід базується на ідеї, що ефективне управління регіональним розвитком вимагає мобілізації та поєднання ресурсів, знань та компетенцій різних стейкхолдерів [178].

Партнерський підхід набув особливої актуальності в умовах зростання

складності та взаємозалежності процесів регіонального розвитку, а також обмеженості ресурсів та повноважень окремих суб'єктів. Його головною метою є досягнення синергії та взаємної вигоди від співпраці партнерів, а також забезпечення легітимності та суспільної підтримки регіональної політики.

Партнерство може здійснюватися у різних формах та на різних рівнях, від неформальної співпраці до створення спеціальних інституційних механізмів, таких як агенції регіонального розвитку, кластери, технопарки тощо. Ключовими принципами партнерства є добровільність, рівноправність, прозорість та взаємна відповідальність партнерів [337].

Перевагами партнерського підходу є можливість мобілізації додаткових ресурсів та знань для вирішення проблем регіонального розвитку. Залучення бізнесу, громадянського суспільства та наукових інституцій дозволяє отримати доступ до фінансових, людських та інтелектуальних ресурсів, яких часто бракує органам влади. Це особливо важливо в умовах бюджетних обмежень та зростання конкуренції за ресурси.

Партнерство також сприяє підвищенню легітимності та суспільної підтримки регіональної політики. Залучення різних стейкхолдерів до процесу формування та реалізації регіональної політики дозволяє врахувати їхні інтереси та потреби, а також забезпечити їхню підтримку та участь у реалізації спільних проєктів. Це підвищує довіру до влади та зменшує ризики конфліктів та опору змінам.

Іншою перевагою партнерського підходу є сприяння інноваціям та креативності у вирішенні проблем регіонального розвитку. Співпраця між різними суб'єктами створює можливості для обміну знаннями, досвідом та ідеями, а також для пошуку нестандартних рішень та підходів. Це особливо важливо в умовах зростання складності та невизначеності процесів регіонального розвитку.

Водночас партнерський підхід має і певні недоліки та виклики. Одним з них є складність координації та узгодження інтересів між різними партнерами,

які можуть мати різні цілі, цінності та пріоритети. Без ефективних механізмів координації та комунікації партнерство може призвести до конфліктів, затримок та неефективності у прийнятті та реалізації рішень.

Іншим викликом є ризик домінування окремих груп інтересів у партнерстві, особливо бізнесу та політичних еліт. Без належних механізмів контролю та балансу сил партнерство може перетворитися на інструмент лобіювання та захисту приватних інтересів, а не забезпечення суспільного блага.

Партнерський підхід також вимагає високого рівня довіри, відкритості та готовності до компромісів між партнерами. В умовах низької культури співпраці та високої конфліктності суспільства партнерство може виявитися неефективним та нестійким [299].

Незважаючи на виклики, партнерський підхід є важливим інструментом забезпечення інклюзивного, інноваційного та ефективного управління регіональним розвитком. Його успішне застосування вимагає створення сприятливого інституційного середовища, розбудови довіри та культури співпраці між партнерами, а також ефективних механізмів координації та контролю.

4. Інтегрований підхід.

Інтегрований підхід до публічного управління регіональним розвитком передбачає комплексне та міжсекторальне вирішення проблем регіонів з урахуванням їх економічних, соціальних, екологічних, просторових та інших вимірів. Цей підхід базується на розумінні взаємозв'язків та взаємозалежностей між різними аспектами регіонального розвитку, а також необхідності їх збалансованого та стійкого розвитку [281].

Інтегрований підхід набув особливої актуальності в контексті парадигми сталого розвитку, яка наголошує на необхідності забезпечення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю. Його головною метою є досягнення синергії та взаємопідсилення різних аспектів регіонального розвитку, а також запобігання негативним

наслідкам та конфліктам між ними.

Інтеграція може здійснюватися на різних рівнях та в різних формах, від координації політик та програм до створення інтегрованих стратегій та планів розвитку регіонів. Ключовими принципами інтегрованого підходу є холістичність, міждисциплінарність, партисипативність та адаптивність [193].

Перевагами інтегрованого підходу є можливість досягнення синергетичного ефекту від поєднання різних інструментів та ресурсів регіонального розвитку. Інтеграція економічних, соціальних та екологічних аспектів дозволяє створювати більш ефективні та стійкі рішення, які враховують взаємозв'язки та довгострокові наслідки. Це особливо важливо в умовах зростання глобальних викликів, таких як зміна клімату, міграція, цифровізація тощо.

Інтегрований підхід також дозволяє краще враховувати місцеві особливості та потреби регіонів при формуванні та реалізації політик. Завдяки міждисциплінарному аналізу та залученню різних стейкхолдерів інтегрований підхід дозволяє отримати більш повну та релевантну інформацію про стан та потенціал регіонів, а також адаптувати політики до їх специфіки.

Іншою перевагою інтегрованого підходу є сприяння довгостроковій стійкості регіонального розвитку. Врахування екологічних та соціальних аспектів при плануванні та реалізації економічних проектів дозволяє зменшити негативні екстерналії та забезпечити більш збалансований та інклюзивний розвиток регіонів в довгостроковій перспективі.

Водночас інтегрований підхід має і певні недоліки та виклики. Одним з них є складність розробки та реалізації комплексних стратегій та планів регіонального розвитку. Інтеграція різних аспектів та залучення різних стейкхолдерів вимагає значних аналітичних, комунікаційних та координаційних зусиль, а також подолання інституційних та секторальних бар'єрів.

Іншим викликом є необхідність значних ресурсів та часу для реалізації інтегрованих проектів та програм. Комплексні рішення часто вимагають

більших інвестицій та довшого горизонту планування, що може бути проблематичним в умовах обмежених бюджетів та політичної невизначеності.

Інтегрований підхід також може стикатися з проблемою недостатньої гнучкості та адаптивності до змін. Надмірна комплексність та бюрократизація процесів планування та реалізації можуть зменшувати здатність швидко реагувати на нові виклики та можливості, що виникають в динамічному середовищі.

Незважаючи на виклики, інтегрований підхід є важливим інструментом забезпечення сталого та збалансованого регіонального розвитку. Його успішне застосування вимагає розвитку інституційної спроможності, міжсекторальної та міждисциплінарної співпраці, а також адаптивного та партисипативного управління.

5. Інноваційний підхід

Інноваційний підхід до публічного управління регіональним розвитком передбачає використання нових ідей, технологій та практик для вирішення проблем та реалізації потенціалу регіонів, враховуючи особливості регіональної інноваційної системи (рис. 1.5). Цей підхід базується на розумінні інновацій як ключового драйвера конкурентоспроможності та стійкості регіонів в умовах швидких технологічних, економічних та соціальних змін [240].

Інноваційний підхід набув особливої актуальності в контексті переходу до економіки знань та зростання ролі креативних індустрій у регіональному розвитку. Його головною метою є створення сприятливих умов для генерування, дифузії та комерціалізації інновацій, а також перетворення регіонів на інноваційні екосистеми.

Інновації можуть стосуватися різних аспектів регіонального розвитку, від технологічних до соціальних та інституційних. Ключовими принципами інноваційного підходу є креативність, експериментування, колаборація та навчання.

Рис. 1.5. Регіональна інноваційна система

Перевагами інноваційного підходу є можливість створення нових джерел економічного зростання та зайнятості в регіонах. Інновації дозволяють диверсифікувати економіку регіонів, підвищувати їх продуктивність та конкурентоспроможність на глобальних ринках. Це особливо важливо для регіонів, які стикаються з проблемами деіндустріалізації, безробіття та відтоку населення [292].

Інноваційний підхід також дозволяє більш ефективно вирішувати соціальні та екологічні проблеми регіонів. Соціальні інновації, такі як нові моделі надання публічних послуг, «розподілена економіка», громадські ініціативи тощо, можуть сприяти підвищенню якості життя та соціальної згуртованості в регіонах. Екологічні інновації, такі як чисті технології, циркулярна економіка, зелена інфраструктура тощо, можуть зменшувати негативний вплив на довкілля та створювати нові можливості для зеленого зростання.

Іншою перевагою інноваційного підходу є сприяння розвитку людського капіталу та креативного класу в регіонах, що є складовими

регіональної інноваційної системи (рис. 1.6). Інноваційна економіка вимагає висококваліфікованих та креативних працівників, які можуть генерувати нові ідеї та впроваджувати їх на практиці. Створення привабливих умов для життя та роботи таких працівників, зокрема через розвиток креативних індустрій, культурної інфраструктури та якості місць, є важливим завданням інноваційної регіональної політики.

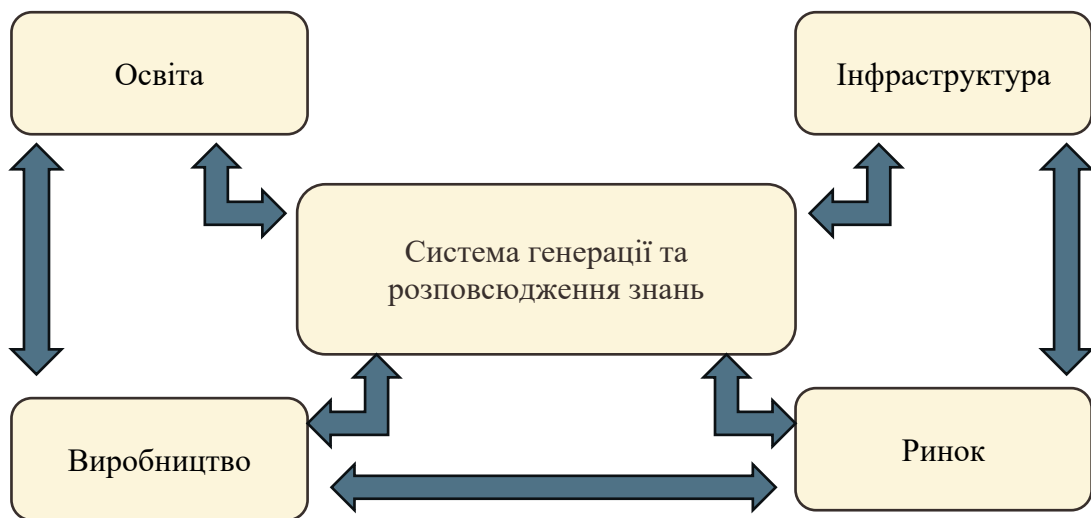

Рис. 1.6. Складові регіональної інноваційної системи

Водночас інноваційний підхід має і певні недоліки та ризики. Одним з них є високий рівень невизначеності та ризиковості інноваційних проектів. Інновації часто вимагають значних інвестицій та експериментування, при цьому не гарантуючи успіху та віддачі. Це може стримувати бізнес та інвесторів від участі в інноваційних проектах, особливо в умовах економічної нестабільності та обмеженого доступу до фінансування.

Іншим ризиком є потенційні негативні соціальні та екологічні наслідки інновацій. Деякі інновації, особливо пов'язані з автоматизацією та цифровізацією, можуть призводити до втрати робочих місць та поглиблення соціальної нерівності в регіонах. Інновації також можуть мати непередбачувані екологічні наслідки, зокрема через використання нових

матеріалів та технологій.

Інноваційний підхід також вимагає значних компетенцій та спроможності від регіональних стейкхолдерів. Розвиток інноваційної екосистеми вимагає ефективної співпраці між бізнесом, наукою, освітою та владою, а також наявності відповідної інфраструктури та послуг підтримки інновацій. В умовах недостатньо розвиненої інноваційної культури та інституцій інноваційний підхід може виявитися неефективним.

Незважаючи на виклики, інноваційний підхід є важливим інструментом забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та стійкості регіонів. Його успішне застосування вимагає розвитку інноваційної екосистеми, стимулювання підприємництва та креативності, а також управління ризиками та негативними наслідками інновацій [246].

6. Адаптивний підхід

Адаптивний підхід до публічного управління регіональним розвитком передбачає здатність системи управління гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища та адаптуватися до нових викликів і можливостей. Цей підхід базується на розумінні регіонального розвитку як складного, динамічного та непередбачуваного процесу, який вимагає постійного моніторингу, навчання та коригування стратегій і дій [241].

Адаптивний підхід набув особливої актуальності в умовах зростання турбулентності та невизначеності глобального та регіонального середовища, спричинених такими факторами, як економічні кризи, технологічні зрушення, демографічні зміни, кліматичні виклики тощо. Його головною метою є забезпечення стійкості та життєздатності регіонів у довгостроковій перспективі шляхом розвитку їх адаптивних спроможностей.

Адаптивне управління передбачає використання гнучких та ітеративних підходів до планування, реалізації та оцінки регіональної політики. Замість детальних довгострокових планів, адаптивний підхід робить акцент на створенні рамкових стратегій, які визначають загальні цілі та принципи, але залишають простір для адаптації та експериментування на місцевому рівні.

Ключовими елементами адаптивного управління є моніторинг та оцінка результатів регіональної політики, а також механізми зворотного зв'язку та навчання. Це дозволяє своєчасно виявляти проблеми та можливості, а також коригувати стратегії та дії відповідно до нових обставин та знань. Адаптивний підхід також передбачає активне залучення регіональних стейкхолдерів до процесу управління та спільне навчання на основі їх досвіду та експертизи.

Перевагами адаптивного підходу є підвищення стійкості та життєздатності регіонів в умовах невизначеності та змін. Адаптивне управління дозволяє регіонам краще справлятися з непередбачуваними викликами та використовувати нові можливості, що виникають. Це особливо важливо для регіонів, які стикаються з проблемами економічної реструктуризації, демографічних змін, кліматичних ризиків тощо [192].

Адаптивний підхід також сприяє інноваційності та експериментуванню в регіональній політиці. Замість покладання на стандартні рішення та підходи, адаптивне управління заохочує пошук нових ідей та практик, які краще відповідають місцевим умовам та потребам. Це дозволяє регіонам ставати «лабораторіями» для випробування інноваційних підходів до сталого розвитку.

Іншою перевагою адаптивного підходу є посилення координації та співпраці між різними рівнями та секторами управління. Адаптивне управління вимагає регулярного діалогу та обміну інформацією між національними, регіональними та місцевими органами влади, а також між державним, приватним та громадським секторами. Це сприяє кращій узгодженості та синергії між різними політиками та ініціативами, спрямованими на регіональний розвиток.

Водночас адаптивний підхід має і певні недоліки та виклики. Одним з них є складність реалізації адаптивного управління на практиці. Адаптивний підхід вимагає зміни традиційних бюрократичних моделей управління, які базуються на ієрархії, контролі та стандартизації. Це може викликати опір з боку існуючих інституцій та груп інтересів, які не зацікавлені в змінах [277].

Іншим викликом є необхідність розвитку нових компетенцій та спроможностей для адаптивного управління. Адаптивний підхід вимагає від управлінців та стейкхолдерів таких навичок, як стратегічне мислення, системний аналіз, комунікація та фасилітація, управління конфліктами тощо. Розвиток цих компетенцій може потребувати значних інвестицій у навчання та організаційний розвиток.

Адаптивний підхід також може призвести до зростання невизначеності та ризиків для регіональних стейкхолдерів. Відхід від детального планування та контролю може створювати відчуття непередбачуваності та нестабільності для бізнесу, інвесторів та громадян. Це вимагає розвитку довіри та співпраці між регіональними стейкхолдерами, а також ефективних механізмів управління ризиками.

Незважаючи на виклики, адаптивний підхід є важливим інструментом забезпечення стійкості та життєздатності регіонів в умовах невизначеності та змін. Його успішне застосування вимагає зміни управлінської культури та практик, розвитку нових компетенцій та спроможностей, а також активного залучення регіональних стейкхолдерів до процесу управління.

7. Мережевий підхід

Мережевий підхід до публічного управління регіональним розвитком передбачає організацію взаємодії між різними суб'єктами регіональної екосистеми у формі мереж співпраці та партнерства. Цей підхід базується на розумінні регіонів як складних адаптивних систем, які складаються з множини взаємопов'язаних акторів, інституцій та процесів.

Мережевий підхід набув поширення в умовах зростання взаємозалежності та взаємопов'язаності регіонів у глобальному просторі, а також ускладнення процесів регіонального розвитку, які вимагають координації зусиль різних суб'єктів. Його головною метою є створення сприятливих умов для співпраці та синергії між регіональними стейкхолдерами задля досягнення спільних цілей розвитку.

Мережі співпраці можуть включати різних суб'єктів регіональної

екосистеми, таких як органи влади, бізнес, наукові та освітні установи, громадські організації, медіа тощо. Вони можуть мати різні форми та масштаби – від локальних кластерів та інноваційних екосистем до транснаціональних мереж та партнерств. Ключовими принципами функціонування мереж є добровільність, рівноправність, взаємна довіра та відкритість [313].

Мережевий підхід передбачає використання різних інструментів та механізмів для розвитку та підтримки мереж співпраці. Це можуть бути як формальні інструменти, такі як угоди про співпрацю, спільні проекти та програми, так і неформальні, такі як комунікаційні платформи, спільноти практики, соціальний капітал тощо. Важливу роль у функціонуванні мереж відіграють так звані «мережеві брокери» або фасилітатори, які допомагають налагоджувати зв'язки та координувати взаємодію між учасниками.

Перевагами мережевого підходу є можливість мобілізації та поєднання ресурсів, знань та компетенцій різних суб'єктів для вирішення складних проблем регіонального розвитку. Мережі співпраці дозволяють долати інституційні та секторальні бар'єри, створювати нові можливості для інновацій та навчання, а також підвищувати ефективність та результативність регіональної політики.

Мережевий підхід також сприяє розвитку соціального капіталу та довіри між регіональними стейкхолдерами. Участь у мережах співпраці дозволяє учасникам краще розуміти потреби та інтереси один одного, формувати спільне бачення та цінності, а також створювати нові форми солідарності та взаємодопомоги. Це особливо важливо для подолання соціальних та економічних розривів у регіонах та забезпечення інклюзивного розвитку.

Іншою перевагою мережевого підходу є підвищення адаптивності та стійкості регіонів до зовнішніх викликів та змін. Мережі співпраці дозволяють регіонам швидше та ефективніше реагувати на кризи та можливості, а також знаходити інноваційні рішення для складних проблем. Завдяки мережевим зв'язкам регіони можуть отримувати доступ до нових ринків, технологій та

знань, а також диверсифікувати свою економіку.

Водночас мережевий підхід має і певні недоліки та ризики. Одним з них є складність управління та координації мереж співпраці, особливо у випадку великих та різнорідних мереж. Мережеве управління вимагає нових підходів та компетенцій, таких як фасилітація, медіація, управління знаннями тощо, які можуть бути недостатньо розвинені в традиційних бюрократичних організаціях.

Іншим ризиком є можливість домінування в мережах окремих учасників або груп інтересів, які мають більше ресурсів або впливу. Це може призвести до нерівномірного розподілу вигод від співпраці та маргіналізації слабших учасників. Для запобігання цьому ризику важливо забезпечити інклюзивність та прозорість функціонування мереж, а також розвивати механізми контролю та підзвітності.

Мережевий підхід також може призвести до фрагментації та конкуренції між різними мережами та ініціативами в регіоні. Без належної координації та узгодження цілей різні мережі можуть дублювати зусилля, конкурувати за ресурси та створювати суперечливі стимули для регіональних стейкхолдерів. Це вимагає розвитку ефективних механізмів багаторівневого управління та стратегічної координації між різними мережами та ініціативами [213].

Незважаючи на виклики, мережевий підхід є важливим інструментом забезпечення інклюзивного, інноваційного та стійкого регіонального розвитку. Його успішне застосування вимагає розвитку нових управлінських компетенцій та культури співпраці, а також створення сприятливого інституційного середовища для функціонування мереж.

8. Ціннісно-орієнтований підхід

Ціннісно-орієнтований підхід до публічного управління регіональним розвитком передбачає, що в центрі уваги регіональної політики мають бути цінності, потреби та прагнення людей, які живуть у регіоні. Цей підхід базується на визнанні того, що регіони є не просто адміністративними чи економічними одиницями, а спільнотами людей зі своєю ідентичністю,

культурою та способом життя [197].

Ціннісно-орієнтований підхід набув актуальності в контексті зростання запиту суспільства на більш гуманне, справедливе та стає управління, яке ставить людину в центр уваги. Його головною метою є забезпечення високої якості життя та добробуту для всіх мешканців регіону, з урахуванням їхнього різноманіття та особливих потреб.

Ключовими принципами ціннісно-орієнтованого підходу є повага до людської гідності, соціальна справедливість, інклюзивність, субсидіарність та партисипативність. Це означає, що регіональна політика має бути спрямована на подолання бідності та нерівності, забезпечення рівних можливостей та доступу до суспільних благ, залучення громадян до прийняття рішень та контролю за їх виконанням, а також максимальне наближення управління до потреб людей.

Ціннісно-орієнтований підхід передбачає використання широкого спектру інструментів та методів для врахування цінностей та потреб людей у процесі формування та реалізації регіональної політики. Це можуть бути як традиційні інструменти, такі як соціологічні дослідження, громадські консультації та експертизи, так і інноваційні, такі як громадські бюджети, соціальне підприємництво, спільне створення цінності тощо [295].

Перевагами ціннісно-орієнтованого підходу є підвищення легітимності та ефективності регіональної політики завдяки кращому врахуванню потреб та очікувань громадян. Політика, яка базується на цінностях та залучає громадян до її формування та реалізації, має більше шансів бути сприйнятою та підтриманою суспільством. Це особливо важливо в умовах зростання недовіри до влади та політичної нестабільності.

Ціннісно-орієнтований підхід також сприяє розвитку людського та соціального капіталу регіонів. Інвестиції в освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, культуру та інші сфери, які безпосередньо впливають на якість життя людей, не лише покращують добробут громадян, але й створюють передумови для інноваційного та сталого розвитку регіонів. Люди

з високим рівнем освіти, здоров'я та соціальної активності є носіями критичних компетенцій та драйверами позитивних змін у регіонах.

Іншою перевагою ціннісно-орієнтованого підходу є сприяння соціальній згуртованості та інклюзивності регіонів. Політика, яка враховує різноманітність та особливі потреби різних соціальних груп, зменшує ризики конфліктів та маргіналізації, а також створює умови для взаємодії та солідарності між людьми. Це особливо важливо для мультикультурних та поляризованих регіонів, які стикаються з викликами міграції, дискримінації та соціальної ексклюзії [268].

Водночас ціннісно-орієнтований підхід має і певні недоліки та виклики. Одним з них є складність узгодження та балансування різних цінностей та інтересів у суспільстві. Цінності різних соціальних груп можуть бути суперечливими або навіть конфліктними, що ускладнює досягнення консенсусу щодо цілей та пріоритетів регіональної політики. Це вимагає розвитку культури діалогу, толерантності та компромісу у суспільстві.

Іншим викликом є ризик популізму та недооцінки експертного знання у процесі формування регіональної політики. Надмірна орієнтація на суспільні настрої та очікування може призвести до прийняття необґрунтованих чи нереалістичних рішень, які не враховують обмеження ресурсів, правові норми чи науковий консенсус. Це вимагає збалансування участі громадян з роллю експертів та раціонального обґрунтування політичних рішень.

Ціннісно-орієнтований підхід також може стикатися з інституційними та ресурсними обмеженнями, які ускладнюють його практичну реалізацію. Залучення громадян та врахування їхніх потреб вимагає значних часових, фінансових та людських ресурсів, а також зміни усталених бюрократичних процедур та культури управління. Це може викликати опір з боку політико-адміністративної системи, яка звикла до більш технократичних та закритих моделей управління [177].

Незважаючи на виклики, ціннісно-орієнтований підхід є важливою альтернативою традиційним підходам до управління регіональним розвитком,

які часто ігнорували людський вимір та соціальні аспекти. Його успішне застосування вимагає зміни управлінської парадигми та культури, розвитку інклюзивних та партисипативних інституцій, а також мобілізації ресурсів та компетенцій для реалізації ціннісних пріоритетів.

9. Підхід сталого розвитку

Підхід сталого розвитку до публічного управління регіональним розвитком передбачає досягнення балансу між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку регіону в довгостроковій перспективі. Цей підхід базується на концепції сталого розвитку, яка була визначена як розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [200].

Підхід сталого розвитку набув глобального визнання як ключовий принцип та орієнтир для формування політики на всіх рівнях управління, включаючи регіональний. Його головною метою є забезпечення високої якості життя людей у гармонії з природним середовищем та з урахуванням довгострокових наслідків та ризиків.

Ключовими принципами підходу сталого розвитку є інтеграція економічних, соціальних та екологічних цілей, врахування потреб майбутніх поколінь, заснований на широкій участі процес прийняття рішень, а також адаптивність та обережність в умовах невизначеності.

Підхід сталого розвитку передбачає використання різноманітних інструментів та механізмів для інтеграції його принципів у регіональну політику. Це можуть бути як регуляторні інструменти (наприклад, екологічні стандарти, соціальні гарантії), так і ринкові (наприклад, екологічні податки, торгівля квотами), інформаційні (наприклад, екологічне маркування, освіта для сталого розвитку), фінансові (наприклад, державні інвестиції, субсидії) та інституційні (наприклад, міжсекторальні партнерства, громадський контроль) [294].

Перевагами підходу сталого розвитку є комплексне вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем регіону, що дозволяє

уникнути негативних угод та створити синергію між різними цілями. Збалансований розвиток забезпечує більшу стійкість та адаптивність регіонів до зовнішніх шоків та довгострокових викликів, таких як зміна клімату, виснаження ресурсів, демографічні зміни тощо.

Підхід сталого розвитку також сприяє формуванню більш інклюзивної та справедливої моделі розвитку регіонів. Врахування соціальних та екологічних вимірів розвитку дозволяє зменшити нерівність, бідність та соціальну ексклюзію, а також забезпечити більш рівномірний розподіл вигод та витрат між різними соціальними групами та територіями. Це підвищує соціальну згуртованість та якість життя в регіонах.

Іншою перевагою підходу сталого розвитку є стимулювання інновацій та модернізації економіки регіонів. Перехід до більш ефективного використання ресурсів, відновлюваних джерел енергії, «зеленої» інфраструктури та чистих технологій створює нові можливості для економічного зростання, зайнятості та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Такі інновації також дозволяють зменшити екологічний слід та підвищити якість довкілля в регіонах.

Водночас підхід сталого розвитку має і певні недоліки та обмеження. Одним з них є складність операціоналізації концепції сталого розвитку та її інтеграції в конкретні політики та проекти. Концепція сталого розвитку є досить абстрактною та багатовимірною, що ускладнює її переклад на мову конкретних цілей, індикаторів та заходів. Це може призвести до розмивання пріоритетів та відповідальності, а також до символічних дій без реального впливу [347].

Іншим викликом є потенційні конфлікти та протиріччя між економічними, соціальними та екологічними цілями сталого розвитку. Досягнення балансу між цими цілями часто вимагає складних компромісів та поступок, які можуть бути політично чутливими та непопулярними. Наприклад, заходи з охорони довкілля можуть мати негативний вплив на зайнятість та доходи в окремих секторах економіки, тоді як стимулювання

економічного зростання може призвести до збільшення екологічного навантаження.

Підхід сталого розвитку також вимагає значних інституційних та управлінських інновацій для забезпечення послідовності та координації політик у різних сферах та на різних рівнях управління. Традиційні секторальні та ієрархічні моделі управління часто не пристосовані до вирішення комплексних та взаємопов'язаних проблем сталого розвитку. Це вимагає розвитку нових механізмів багаторівневого управління, міжгалузевої інтеграції та залучення недержавних суб'єктів.

Ще одним викликом є обмеженість ресурсів та компетенцій для реалізації амбітних цілей сталого розвитку на регіональному рівні. Багато регіонів, особливо в країнах, що розвиваються, стикаються з проблемами бідності, недостатньої інфраструктури, слабких інституцій та низького рівня людського капіталу. За таких умов реалізація принципів сталого розвитку може видаватися непосильним завданням, яке вимагає масштабної міжнародної підтримки та співпраці.

Незважаючи на виклики, підхід сталого розвитку залишається фундаментальним орієнтиром для публічного управління регіональним розвитком у XXI столітті. Його успішне впровадження вимагає політичної волі, стратегічного бачення, інноваційного мислення та колективної дії всіх суб'єктів регіонального розвитку. Це складний та довгостроковий процес, але він є необхідним для забезпечення процвітання та добробуту регіонів та їх мешканців у майбутньому.

Таким чином, публічне управління регіональним розвитком є складним та багатовимірним процесом, який вимагає застосування різноманітних підходів та інструментів для вирішення комплексних проблем та забезпечення сталого розвитку регіонів. Вище ми розглянули дев'ять основних підходів до публічного управління регіональним розвитком, а саме: централізований, децентралізований, партнерський, інтегрований, інноваційний, адаптивний, мережевий, ціннісно-орієнтований та підхід сталого розвитку.

Кожен з цих підходів має свої особливості, переваги та обмеження, а також сфери застосування. Централізований підхід дозволяє забезпечити координацію та єдині стандарти, але може бути занадто жорстким та нечутливим до місцевих потреб. Децентралізований підхід сприяє кращому врахуванню місцевих особливостей та залученню громадян, але може призвести до фрагментації та нерівномірного розвитку. Партнерський підхід дозволяє мобілізувати ресурси та компетенції різних суб'єктів, але вимагає ефективних механізмів координації та балансування інтересів.

Інтегрований підхід забезпечує комплексне вирішення проблем з урахуванням взаємозв'язків між різними сферами, але є складним у реалізації та вимагає значних ресурсів. Інноваційний підхід створює нові можливості для розвитку регіонів, але пов'язаний з високими ризиками та невизначеністю. Адаптивний підхід дозволяє гнучко реагувати на зміни та виклики, але вимагає зміни традиційних моделей управління та культури.

Мережевий підхід сприяє співпраці та обміну знаннями між різними суб'єктами, але може призвести до розмивання відповідальності та дублювання функцій. Ціннісно-орієнтований підхід ставить людину в центр уваги та сприяє інклюзивному розвитку, але стикається з проблемою узгодження різних цінностей та інтересів. Підхід сталого розвитку забезпечує збалансований та довгостроковий розвиток регіонів, але вимагає складних компромісів та інновацій в управлінні.

Ефективне публічне управління регіональним розвитком вимагає комбінування та адаптації різних підходів відповідно до конкретного контексту та викликів. При цьому ключовими принципами мають бути орієнтація на потреби та цінності людей, партнерство та співпраця між різними суб'єктами, інноваційність та адаптивність до змін, інтегрованість та збалансованість розвитку, а також відповідальність перед майбутніми поколіннями.

При цьому успішна реалізація цих принципів вимагає трансформації системи публічного управління на всіх рівнях, розвитку нових компетенцій та

культури управління, а також мобілізації ресурсів та зусиль всього суспільства. Це складний та довгостроковий процес, але він є необхідним для забезпечення сталого та інклюзивного розвитку регіонів в умовах глобальних викликів сучасності.

1.3. Моделі та концепції публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань

Як показало викладене у попередніх параграфах, публічне управління регіональним розвитком на засадах економіки знань потребує комплексного теоретичного осмислення та розробки відповідних моделей, які б враховували специфіку регіональних інноваційних систем, мережевої взаємодії стейкхолдерів, розумної спеціалізації регіонів та інших аспектів економіки знань. Ці моделі мають поєднувати різні підходи та інструменти, забезпечувати гнучкість та адаптивність у процесі формування та реалізації регіональної політики, а також сприяти ефективному використанню знань та інновацій для сталого розвитку регіонів. Розглянемо основні такі моделі, що отримали поширення та довели свою дієвість.

Модель потрібної спіралі (Triple Helix Model) є однією з найбільш відомих та впливових моделей публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. Ця модель, запропонована Генрі Іцковіцем та Лоетом Лейдесдорфом [230], описує динамічну взаємодію між університетами, промисловістю та урядом у процесі створення та поширення знань.

Згідно з цією моделлю, університети відіграють ключову роль у генерації нових знань та інновацій, проводячи фундаментальні та прикладні дослідження, а також здійснюючи підготовку висококваліфікованих кадрів. Вони виступають основним джерелом інтелектуального капіталу та забезпечують постійний приплив нових ідей та технологій у регіональну

економіку.

Промисловість, у свою чергу, забезпечує комерціалізацію та практичне впровадження наукових розробок. Підприємства використовують знання та інновації, створені в університетах, для виробництва нових продуктів та послуг, підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Вони також формують попит на дослідження та розробки, стимулюючи розвиток науково-технічної сфери в регіоні.

Уряд, зі свого боку, створює сприятливі інституційні умови для інноваційної діяльності, розробляючи та реалізуючи відповідну політику та стратегії розвитку. Він забезпечує фінансову підтримку досліджень та інновацій, створює необхідну інфраструктуру, а також стимулює співпрацю між університетами та промисловістю через різноманітні програми та ініціативи.

Модель потрібної спіралі наголошує на необхідності гнучкої та адаптивної співпраці між цими трьома сферами. Вона передбачає постійний обмін знаннями, ресурсами та досвідом, а також спільне вирішення проблем та реалізацію інноваційних проектів. Ефективна взаємодія в рамках потрібної спіралі дозволяє створювати синергетичний ефект та забезпечувати безперервний процес створення та поширення інновацій у регіоні.

Модель регіональних інноваційних систем (Regional Innovation Systems, RIS) є ще однією важливою концепцією в контексті публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. Ця модель, розроблена Філіпом Куком та його колегами [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**], розглядає регіони як системи взаємопов'язаних організацій та інститутів, які беруть участь у створенні, поширенні та використанні знань.

Ключовими елементами регіональних інноваційних систем є підприємства, університети, дослідницькі центри, органи влади, а також формальні та неформальні інститути, які регулюють їх взаємодію. Ці елементи утворюють складну мережу зв'язків та відносин, яка забезпечує генерацію, трансфер та використання знань у регіоні.

Модель RIS підкреслює важливість регіонального контексту та локальних мереж у процесах інноваційного розвитку. Вона виходить з того, що інновації є результатом колективного навчання та взаємодії між різними учасниками регіональної економіки. При цьому особливу роль відіграють так звані «якірні» організації, такі як великі підприємства, провідні університети чи дослідницькі центри, які виступають основними вузлами в інноваційних мережах та забезпечують приплив нових знань та технологій [182].

Ефективність функціонування регіональних інноваційних систем значною мірою залежить від якості інституційного середовища, яке включає в себе формальні (закони, стандарти, регуляторні акти) та неформальні (культура, цінності, норми поведінки) інститути. Ці інститути визначають правила гри та стимули для інноваційної діяльності, а також забезпечують необхідний рівень довіри та співробітництва між учасниками регіональних інноваційних систем.

Модель RIS також наголошує на необхідності постійної адаптації та оновлення регіональних інноваційних стратегій відповідно до зміни умов зовнішнього середовища. В умовах швидких технологічних та соціально-економічних трансформацій регіони мають бути готові до перегляду своїх пріоритетів та пошуку нових джерел конкурентних переваг. Це вимагає розвитку динамічних здібностей регіональних інноваційних систем, тобто їх спроможності ефективно реагувати на виклики та можливості, що виникають.

Модель розумної спеціалізації (Smart Specialisation) є відносно новою, але надзвичайно впливовою концепцією в сфері публічного управління регіональним розвитком. Ця модель, запропонована групою європейських дослідників на чолі з Домініком Форє [247], базується на ідеї, що регіони повинні визначити свої унікальні конкурентні переваги та зосередити ресурси на їх розвитку.

Розумна спеціалізація передбачає проведення ґрунтовного аналізу регіональної економіки з метою виявлення її сильних та слабких сторін, а також потенційних можливостей для інноваційного розвитку. На основі цього

аналізу регіони мають визначити обмежену кількість пріоритетних напрямків, які мають найбільший потенціал для створення нових видів економічної діяльності та забезпечення довгострокового зростання.

Важливою особливістю розумної спеціалізації є широке залучення регіональних стейкхолдерів (представників бізнесу, науки, громадськості) до процесу визначення пріоритетів та розробки стратегій розвитку. Це дозволяє враховувати різні точки зору та інтереси, а також забезпечує легітимність та суспільну підтримку обраних напрямків спеціалізації.

Модель розумної спеціалізації тісно пов'язана з концепцією підприємницького відкриття (*entrepreneurial discovery*), яка передбачає активну роль підприємців та інноваторів у визначенні нових ринкових можливостей та напрямків розвитку регіональної економіки. Відповідно до цієї концепції, процес розумної спеціалізації має бути відкритим та інклюзивним, забезпечуючи можливості для експериментування та ринкового тестування нових ідей та проектів.

Впровадження моделі розумної спеціалізації вимагає розробки та реалізації відповідних інструментів політики, таких як кластерні ініціативи, інноваційні ваучери, венчурне фінансування, публічно-приватне партнерство тощо. Ці інструменти мають бути адаптовані до специфіки регіонів та узгоджені з їх пріоритетами розумної спеціалізації.

Модель розумної спеціалізації активно використовується в рамках інноваційної політики Європейського Союзу. Починаючи з 2014 року, наявність стратегій розумної спеціалізації стала обов'язковою умовою для отримання регіонами коштів з європейських структурних та інвестиційних фондів. Це стимулювало регіональну владу до проведення ґрунтовного аналізу своїх інноваційних активів та розробки амбітних стратегій розвитку.

Досвід впровадження розумної спеціалізації в ЄС свідчить про її позитивний вплив на інноваційну динаміку та економічне зростання регіонів. Завдяки цьому підходу багатьом регіонам вдалося визначити та розвинути унікальні ніші на глобальних ринках, залучити значні інвестиції та створити

нові високотехнологічні сектори економіки. В той же час, імплементація розумної спеціалізації стикається з низкою викликів, таких як брак стратегічного мислення та лідерства на регіональному рівні, недостатня координація між різними рівнями управління, обмежені можливості для моніторингу та оцінки результатів тощо.

Модель регіонального інноваційного середовища (Regional Innovation Milieu) також заслуговує на увагу в контексті публічного управління регіональним розвитком. Ця модель, запропонована групою французьких дослідників на чолі з Філіпом Айдало [186], наголошує на важливості соціально-культурних факторів у формуванні сприятливого для інновацій регіонального середовища.

Згідно з цією моделлю, регіональне інноваційне середовище складається з трьох основних елементів: економічної та інституційної інфраструктури, мережі неформальних соціальних відносин та спільної культури, що підтримує інновації та підприємництво. Взаємодія між цими елементами створює унікальну екосистему, яка сприяє генерації нових ідей, обміну знаннями та ресурсами, а також розвитку довіри та співробітництва між регіональними стейкхолдерами.

Особливу роль у формуванні регіонального інноваційного середовища відіграють місцеві підприємці та лідери, які виступають рольовими моделями та ініціаторами змін. Вони створюють нові підприємства, впроваджують інновації та формують культуру ризику та експериментаторства. Їхній успіх надихає інших та сприяє розвитку підприємницького духу в регіоні.

Модель регіонального інноваційного середовища також підкреслює важливість соціального капіталу, тобто мереж довіри та взаємності, які існують в регіоні. Соціальний капітал полегшує обмін знаннями та ресурсами, зменшує транзакційні витрати та сприяє колективному навчанню. Він є особливо важливим для малих та середніх підприємств, які мають обмежені внутрішні ресурси та потребують доступу до зовнішніх джерел знань та підтримки.

Публічне управління відіграє важливу роль у формуванні сприятливого регіонального інноваційного середовища. Зокрема, воно має забезпечити наявність необхідної інфраструктури (транспортної, енергетичної, телекомунікаційної тощо), створити привабливі умови для ведення бізнесу та інвестицій, а також сприяти розвитку людського капіталу через освітні та навчальні програми. Крім того, публічна влада може стимулювати співпрацю та нетворкінг між регіональними стейкхолдерами через організацію відповідних заходів та платформ.

Окрім розглянутих вище моделей, в контексті публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань заслуговує на увагу також концепція *інноваційних екосистем* (Innovation Ecosystems). Ця концепція, яка набула популярності в останні роки, пропонує більш широкий та динамічний погляд на інноваційні процеси в регіонах [254].

Інноваційна екосистема розглядається як складна та адаптивна система, що включає в себе різноманітних учасників (підприємства, університети, дослідницькі центри, стартапи, інвесторів, регуляторні органи тощо), які взаємодіють між собою в процесі створення та комерціалізації нових знань та технологій. Ключовою відмінністю цієї концепції від попередніх моделей є акцент на динамічному та коеволюційному характері інноваційних процесів, які постійно трансформуються під впливом змін в технологіях, ринках та інституційному середовищі.

В рамках інноваційних екосистем особливу роль відіграють підприємницькі університети (Entrepreneurial Universities), які не лише генерують нові знання, але й активно займаються їх комерціалізацією через створення стартапів, ліцензування технологій та співпрацю з бізнесом [228]. Вони стають центральними вузлами регіональних інноваційних мереж, забезпечуючи трансфер знань та технологій в економіку.

Концепція інноваційних екосистем також підкреслює важливість відкритих інновацій (Open Innovation), тобто процесів створення інновацій через співпрацю та обмін знаннями між різними організаціями та секторами

[207]. В умовах зростаючої складності та взаємопов'язаності сучасних технологій жодна організація не може покладатися виключно на власні внутрішні ресурси та компетенції. Натомість, успішні інновації все частіше виникають на перетині різних галузей та дисциплін, вимагаючи інтеграції різнорідних знань та досвіду.

Публічне управління відіграє важливу роль у розвитку регіональних інноваційних екосистем. Зокрема, воно має створювати сприятливе інституційне середовище для інноваційної діяльності, яке б заохочувало співпрацю, експериментування та ризик. Це передбачає розвиток відповідної нормативно-правової бази, яка б захищала права інтелектуальної власності, спрощувала процедури започаткування та ведення інноваційного бізнесу, а також стимулювала інвестиції в дослідження та розробки.

Крім того, публічна влада може сприяти розвитку інноваційних екосистем через цільову підтримку ключових учасників та ініціатив. Це може включати фінансування дослідницьких проектів, створення інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, технопарків, лабораторій тощо), надання податкових та регуляторних стимулів для інноваційних підприємств, а також підтримку навчальних та освітніх програм, спрямованих на розвиток підприємницьких та інноваційних компетенцій.

Важливим інструментом розвитку регіональних інноваційних екосистем є також публічні закупівлі для інновацій (Public Procurement for Innovation). Через свою закупівельну діяльність публічна влада може створювати попит на інноваційні рішення та продукти, стимулюючи тим самим їх розробку та впровадження. Інноваційні публічні закупівлі можуть охоплювати широкий спектр сфер, таких як охорона здоров'я, транспорт, енергетика, екологія тощо [226].

Концепція інноваційних екосистем тісно пов'язана з ідеєю *розумних міст та регіонів* (Smart Cities and Regions). Розумні міста та регіони – це території, які активно використовують інформаційно-комунікаційні технології та інновації для підвищення якості життя, ефективності управління

та сталого розвитку. Вони спираються на розвинуті інноваційні екосистеми, які забезпечують постійний потік нових ідей, технологій та рішень для міських та регіональних проблем [275].

Прикладами успішних регіональних інноваційних екосистем можуть слугувати Кремнієва Долина в США, регіон Ейндговен-Левен-Аахен в Європі, інноваційний кластер Кіста в Швеції тощо. Ці регіони характеризуються високою концентрацією інноваційних компаній, дослідницьких установ та висококваліфікованих фахівців, а також розвиненою інноваційною культурою та інфраструктурою.

Слід констатувати, що в Україні розвиток регіональних інноваційних екосистем знаходиться ще на початковій стадії. Серед основних бар'єрів можна відзначити недостатній рівень фінансування науки та інновацій, слабкі зв'язки між наукою та бізнесом, несприятливе регуляторне середовище, а також брак досвіду та компетенцій з управління інноваційними процесами на регіональному рівні.

Подолання цих бар'єрів та розбудова ефективних регіональних інноваційних екосистем в Україні вимагатиме значних зусиль з боку як національної, так і регіональної влади. Зокрема, необхідно суттєво збільшити державні та приватні інвестиції в науку та інновації, створити сприятливі умови для розвитку інноваційного бізнесу та стартапів, а також налагодити ефективні механізми трансферу знань та технологій між наукою та економікою.

Важливо також забезпечити розвиток інноваційної інфраструктури в регіонах, зокрема через створення регіональних наукових парків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій тощо. Окрему увагу слід приділити розвитку людського капіталу, зокрема через модернізацію освітніх програм та стимулювання навчання протягом життя.

На регіональному рівні критично важливим є формування стратегічного бачення інноваційного розвитку, яке б враховувало специфічні сильні сторони та потенціал кожного регіону. Це вимагає проведення ґрунтовного аналізу

регіональних інноваційних активів та можливостей, а також широкого залучення зацікавлених сторін до процесу стратегічного планування.

Регіональні стратегії інноваційного розвитку повинні бути спрямовані на розумну спеціалізацію регіонів, тобто визначення та розвиток тих сфер, де регіони мають найбільший потенціал для інновацій та можуть бути конкурентоспроможними на національному та глобальному рівнях. Це дозволить сфокусувати обмежені ресурси на найбільш перспективних напрямках та уникнути дублювання зусиль.

Інший важливий аспект розбудови регіональних інноваційних екосистем в Україні – це налагодження ефективної координації та співпраці між різними рівнями управління (національним, регіональним, місцевим), а також між різними учасниками інноваційного процесу (владою, бізнесом, наукою, громадськістю). Це вимагає створення відповідних платформ та мереж для комунікації та обміну знаннями, а також розвитку культури співробітництва та довіри.

Потужним інструментом стимулювання інновацій на регіональному рівні можуть стати також *публічно-приватні партнерства*. Через механізми концесії, спільної діяльності та інші форми ППП, регіональна влада може залучати приватний бізнес до розвитку інноваційної інфраструктури, реалізації інноваційних проектів та надання інноваційних послуг. Це дозволить не лише залучити додаткові інвестиції та експертизу, але й розділити ризики та відповідальність між публічним та приватним секторами.

Нарешті, розвиток регіональних інноваційних екосистем в Україні вимагатиме також змін в управлінській культурі та практиках в органах публічної влади. Необхідно розвивати підприємницький та інноваційний підхід до управління, який би заохочував креативність, ініціативність та готовність до розумного ризику. Це передбачає інвестиції в розвиток управлінського потенціалу, впровадження гнучких та адаптивних методів управління, а також вимірювання та винагородження інноваційної ефективності. Також розбудова ефективних регіональних інноваційних

екосистем, що є безумовним пріоритетом для України в контексті переходу до економіки знань, вимагатиме системних та узгоджених зусиль з боку всіх учасників інноваційного процесу, а також стратегічного лідерства та послідовної політики на всіх рівнях публічного управління.

Проведений огляд основних теоретичних моделей і концепцій публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань дозволяє зробити висновок про їх різноманітність та взаємодоповнюваність. Кожна з них пропонує свій погляд на ключові фактори та механізми інноваційного розвитку регіонів, а також на роль публічної влади в цих процесах.

Спільним для всіх моделей є визнання важливості знань та інновацій як джерел регіональної конкурентоспроможності в сучасній економіці. Вони наголошують на необхідності розвитку регіональних інноваційних систем, які включають в себе різних учасників – підприємства, університети, дослідницькі центри, органи влади тощо. Ефективна взаємодія та співпраця між цими учасниками є запорукою успішного створення, поширення та використання нових знань та технологій.

Крім того, всі моделі підкреслюють важливість врахування регіонального контексту та залучення місцевих стейкхолдерів до процесів формування та реалізації інноваційної політики. Вони розглядають регіони не просто як пасивних реципієнтів державної підтримки, а як активних суб'єктів, здатних визначати власні пріоритети розвитку та мобілізувати внутрішні ресурси для їх досягнення. В той же час, між розглянутими моделями існують певні відмінності в акцентах та пріоритетах.

Модель потрійної спіралі передбачає активну співпрацю між університетами, бізнесом та владою в інноваційному процесі. Органи публічної влади можуть використовувати цю модель для стимулювання трансферу знань та технологій в регіоні.

По-перше, вони можуть створювати та підтримувати інституційну інфраструктуру для такої співпраці, наприклад, через створення науково-

технологічних парків, центрів трансферу технологій, офісів комерціалізації наукових розробок тощо. Ці інституції виступають як посередники між наукою та бізнесом, допомагаючи дослідникам комерціалізувати їх розробки, а підприємствам – знаходити та впроваджувати інноваційні рішення.

По-друге, влада може запровадити фінансові та фіскальні стимули для співпраці між університетами та бізнесом, наприклад, через надання грантів на спільні дослідницькі проекти, введення податкових пільг для підприємств, які інвестують в університетські дослідження, або запровадження схем спільного фінансування докторських та постдокторських позицій.

По-третє, органи публічної влади можуть використовувати свою закупівельну силу для стимулювання співпраці в рамках потрійної спіралі. Наприклад, вони можуть включати вимоги щодо залучення університетів до виконання публічних контрактів на дослідження та інновації або надавати додаткові бали в тендерах компаніям, які мають історію успішної співпраці з академічними інституціями.

Модель регіональних інноваційних систем фокусується на створенні ефективних мереж та зв'язків між різними учасниками інноваційного процесу в регіоні. Для розбудови таких систем органи публічної влади можуть вживати цілий ряд заходів.

По-перше, вони можуть інвестувати в розвиток «твердої» інноваційної інфраструктури, такої як дослідницькі лабораторії, центри колективного користування обладнанням, пілотні виробничі лінії тощо. Доступ до якісної інфраструктури є критично важливим для інноваційної діяльності, особливо для малих та середніх підприємств, які не мають ресурсів для створення власних дослідницьких потужностей.

По-друге, влада може підтримувати розвиток інноваційних кластерів в регіоні. Кластери – це географічні концентрації взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з ними організацій (університетів, агентств зі стандартизації, торгових асоціацій) в певних сферах, які конкурують, але

також співпрацюють між собою. Органи влади можуть сприяти розвитку кластерів через картування регіональних компетенцій, фасилітацію нетворкінгу та співпраці між учасниками кластеру, а також через цільову підтримку спільних кластерних проєктів та ініціатив.

По-третє, публічна влада може працювати над розвитком «м'якої» інфраструктури регіональних інноваційних систем, тобто формальних та неформальних інститутів, які регулюють поведінку та взаємодію інноваційних акторів. Це може включати розвиток регіональних інноваційних стратегій та політик, створення платформ для діалогу та координації між стейкхолдерами, а також підтримку розвитку довіри та соціального капіталу в регіоні.

В рамках моделі розумної спеціалізації роль публічної влади полягає передусім у організації та фасилітації процесу підприємницького відкриття – тобто залучення широкого кола регіональних стейкхолдерів до визначення стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку регіону.

Для цього органи влади можуть використовувати різноманітні інструменти та платформи. Наприклад, вони можуть організовувати регіональні форсайт-сесії, де представники бізнесу, науки, громадськості та влади спільно обговорюють тренди, виклики та можливості для регіону. Вони також можуть проводити відкриті інноваційні конкурси та хакатони для генерації нових ідей та рішень в сферах смарт-спеціалізації.

Іншим важливим інструментом є створення онлайн-платформ для збору, обговорення та пріоритизації ідей щодо розумної спеціалізації. Ці платформи дозволяють залучити до процесу більш широке коло учасників, в тому числі тих, хто не може взяти участь в офлайн-заходах. Вони також забезпечують більшу прозорість та інклюзивність процесу підприємницького відкриття.

Після визначення пріоритетів розумної спеціалізації публічна влада має розробити та імплементувати відповідні інструменти політики для їх реалізації. Це може включати цільові програми фінансування досліджень та інновацій в сферах смарт-спеціалізації, створення центрів компетенцій та бізнес-акселераторів, а також адаптацію системи освіти та професійного

навчання до потреб розумної спеціалізації.

Модель регіонального інноваційного середовища наголошує на важливості соціокультурних факторів, таких як підприємницька культура, довіра та соціальні мережі, для інноваційного розвитку регіону. В рамках цієї моделі публічна влада може реалізовувати цілу низку ініціатив, спрямованих на розвиток сприятливого для інновацій середовища.

По-перше, це можуть бути освітні та просвітницькі кампанії, спрямовані на популяризацію науки, технологій та інновацій серед широкої громадськості, а особливо серед молоді. Такі кампанії можуть включати організацію науково-популярних лекцій та семінарів, проведення днів відкритих дверей в дослідницьких інституціях, реалізацію шкільних та університетських проектів із залученням інноваційних компаній тощо.

По-друге, органи публічної влади можуть підтримувати проведення різноманітних інноваційних заходів та подій, таких як хакатони, стартап-вікенди, інноваційні виставки та фестивалі. Ці події не лише сприяють популяризації інноваційної культури, але й виступають важливими майданчиками для нетворкінгу та обміну ідеями між інноваційними акторами регіону.

По-третє, влада може започаткувати спеціальні нагороди та відзнаки для успішних інноваторів та підприємців регіону. Публічне визнання їх досягнень не лише мотивує їх до подальшої діяльності, але й створює позитивні рольові моделі для інших, особливо для молоді.

Крім того, органи публічної влади можуть інвестувати в розвиток креативних просторів в регіоні, таких як коворкінги, інкубатори та акселератори. Ці простори виступають як фізичні платформи для зустрічей, співпраці та взаємного навчання між інноваторами, сприяючи розвитку місцевої інноваційної спільноти. Нарешті, концепція інноваційних екосистем пропонує органам публічної влади цілісний та системний підхід до стимулювання регіонального інноваційного розвитку.

На стратегічному рівні це передбачає розробку та імплементацію

інноваційних стратегій, які враховують специфічні потреби та потенціал екосистеми. Такі стратегії мають бути орієнтовані на системні інтервенції, які стимулюють розвиток та взаємодію всіх елементів екосистеми – від наукової бази до фінансових ринків.

На регуляторному рівні органи публічної влади відповідають за створення сприятливого для інновацій бізнес-середовища. Це включає забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності, спрощення процедур започаткування та ведення інноваційного бізнесу, запровадження фіскальних стимулів для інноваційної діяльності, а також адаптацію регуляторних вимог в сферах, що швидко розвиваються під впливом технологічних інновацій (наприклад, фінтех, телемедицина, автономний транспорт тощо).

На фінансовому рівні важливу роль відіграють публічні інвестиції в розвиток інноваційної інфраструктури, як «твердої» (дослідницькі центри, лабораторії, тестові майданчики тощо), так і «м'якої» (стартап-екосистема, мережі бізнес-ангелів, венчурні фонди тощо). Влада також може запровадити інноваційні фінансові інструменти, такі як інноваційні ваучери, конвертовані позики, схеми співінвестування тощо.

На координаційному рівні органи публічної влади можуть виступати як фасилітатори колаборації між учасниками інноваційної екосистеми. Це може передбачати створення галузевих та міжгалузевих кластерів, підтримку мережевих організацій та альянсів, а також фасилітацію стратегічних партнерств між великими компаніями та стартапами.

Нарешті, концепція інноваційних екосистем наголошує на важливості розвитку людського капіталу як ключового драйвера інновацій. В цьому контексті публічна влада може інвестувати в розвиток STEM-освіти (наука, технології, інженерія та математика), підтримувати програми підприємницької освіти та навчання впродовж життя, а також сприяти міжнародній мобільності талантів.

Таким чином, кожна з розглянутих моделей пропонує органам публічної

влади специфічний, але взаємодоповнюючий набір інструментів для стимулювання регіонального розвитку на засадах економіки знань, який у загальному вигляді представлений на рис. 1.7.

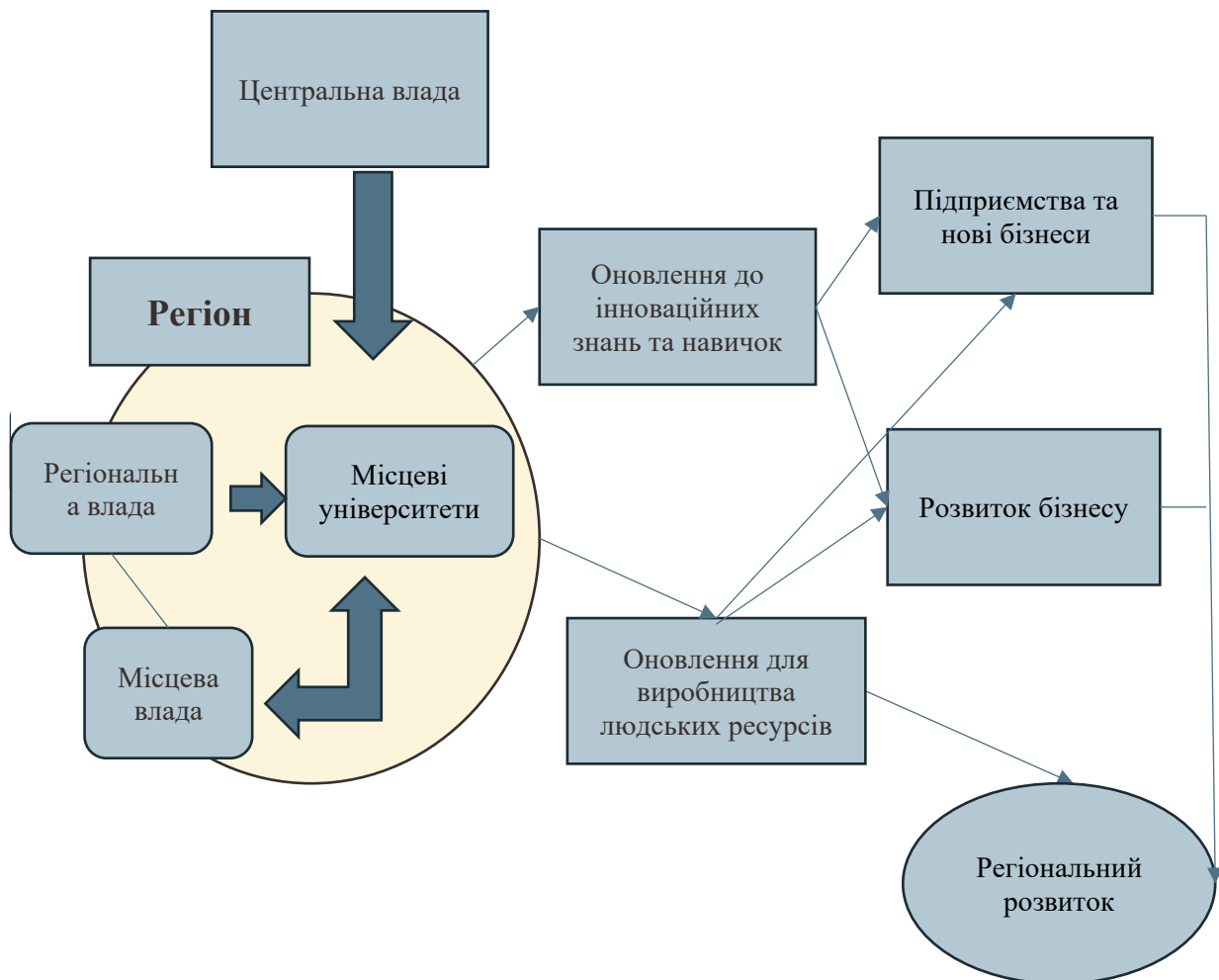

Рис. 1.7. Управління регіональним розвитком на засадах економіки знань

Ефективне використання цих інструментів вимагає стратегічного бачення, міжсекторальної координації та постійного діалогу з регіональними стейкхолдерами. При цьому, вибір конкретних підходів та їх комбінація мають базуватися на ретельному аналізі унікального інноваційного потенціалу та викликів кожного регіону.

Окрему увагу слід приділити використанню органами публічної влади

інструментів публічних закупівель для стимулювання інноваційного розвитку регіонів. Через встановлення інноваційних вимог в тендерній документації, влада може створювати попит на інноваційні рішення та стимулювати компанії до інвестицій в дослідження та розробки. Особливо ефективними в цьому контексті є так звані «до-комерційні закупівлі» (pre-commercial procurement), які передбачають закупівлю науково-дослідних та дослідно-конструкторських послуг для вирішення суспільних проблем, які не можуть бути вирішені за допомогою наявних на ринку рішень [225].

Інший важливий інструмент в руках публічної влади – це створення регуляторних «пісочниць» (regulatory sandboxes) для тестування та пілотування інноваційних рішень. В рамках таких «пісочниць» інноваційні компанії можуть в обмеженому масштабі та під наглядом регулятора тестувати свої продукти та послуги, які поки що не вписуються в існуюче регуляторне поле. Це дозволяє зменшити регуляторне навантаження на інноваційний бізнес, а також дає можливість регуляторам краще зрозуміти потенційні ризики та переваги новітніх технологій.

Нарешті, органи публічної влади можуть підтримувати інноваційний розвиток регіонів через механізми міжнародної співпраці. Зокрема, вони можуть сприяти участі регіональних стейкхолдерів в європейських інноваційних програмах та ініціативах, таких як «Горизонт Європа», «Interreg», «S3 Platform» тощо. Це дозволяє отримати доступ до нових знань, технологій та ринків, а також розвинути міжнародні партнерства та мережі [252].

Отже, кожна з розглянутих моделей і концепцій пропонує свою специфічну «лінзу» для аналізу та розуміння процесів регіонального інноваційного розвитку. Їх комплексне застосування дозволяє отримати більш повну та збалансовану картину чинників та механізмів, які визначають інноваційну динаміку регіонів в умовах економіки знань.

Однак, практичне впровадження цих моделей стикається з низкою викликів та обмежень. Зокрема, регіональні органи влади часто не мають

достатніх компетенцій та ресурсів для проведення ґрунтового аналізу інноваційного потенціалу регіону та розробки ефективних стратегій розвитку. Крім того, в багатьох випадках існують інституційні та координаційні бар'єри, які перешкоджають ефективній співпраці між регіональними стейкхолдерами.

Подолання цих викликів вимагає розбудови інституційної спроможності регіональних органів влади, зокрема через навчання та обмін кращими практиками. Важливим є також створення ефективних механізмів багаторівневого управління та координації між національним, регіональним та місцевим рівнями. Нарешті, критично важливим є залучення всіх заінтересованих сторін, в тому числі представників бізнесу, науки та громадськості, до процесів формування та імплементації регіональної інноваційної політики.

Таким чином, ефективне публічне управління регіональним розвитком на засадах економіки знань вимагає стратегічного та проактивного підходу, який би поєднував різні інструменти та механізми відповідно до специфіки кожного регіону. Розглянуті теоретичні моделі та концепції пропонують цінні концептуальні рамки для розробки та реалізації такого підходу, наголошуючи на ключовій ролі знань, інновацій та співпраці для регіонального розвитку.

Висновки до першого розділу

1. Розкрито особливості та складові економіки знань як новітньої парадигми економічного розвитку, що базується на ефективному використанні інтелектуального капіталу, інновацій та передових технологій. Висвітлено ключові фактори розвитку економіки знань, такі як якісна освіта та наука, ефективна інноваційна система, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, захист прав інтелектуальної власності, інвестиції в людський капітал. Наголошено на важливості формування культури інновацій та підприємництва, інтеграції у глобальний інноваційний простір,

розвитку креативних індустрій та цифрових технологій. Окреслено виклики та перспективи розвитку економіки знань в Україні, що вимагає консолідації зусиль держави, бізнесу, науки, освіти та громадянського суспільства.

2. Проаналізовано основні підходи до публічного управління регіональним розвитком, їх особливості, переваги та обмеження. Розглянуто централізований підхід, що дозволяє забезпечувати координацію та єдині стандарти, але може бути надто жорстким; децентралізований підхід, який сприяє врахуванню місцевих особливостей, але може призводити до фрагментації; партнерський підхід, що дозволяє мобілізувати ресурси різних суб'єктів, але вимагає ефективної координації; інтегрований підхід, який забезпечує комплексне вирішення проблем, але є складним у реалізації; інноваційний підхід, що створює нові можливості, але пов'язаний з ризиками; адаптивний підхід, який дозволяє гнучко реагувати на зміни, але вимагає зміни моделей управління; мережевий підхід, що сприяє співпраці між суб'єктами, але може призводити до розмивання відповідальності; ціннісно-орієнтований підхід, який ставить людину в центр уваги, але стикається з проблемою узгодження різних цінностей; підхід сталого розвитку, що забезпечує збалансований розвиток регіонів, але вимагає складних компромісів та інновацій в управлінні.

3. Розглянуто основні теоретичні моделі та концепції публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. Модель потрійної спіралі наголошує на співпраці між університетами, бізнесом та владою в інноваційному процесі, що вимагає розвитку відповідної інституційної інфраструктури, запровадження фінансових та фіскальних стимулів, використання публічних закупівель. Модель регіональних інноваційних систем фокусується на створенні ефективних зв'язків між учасниками інноваційного процесу через розвиток інноваційної інфраструктури, підтримку інноваційних кластерів, розвиток «м'яких» інститутів. Модель розумної спеціалізації передбачає визначення унікальних конкурентних переваг регіонів через залучення стейкхолдерів до

підприємницького відкриття та розробку стратегій смарт-спеціалізації. Модель регіонального інноваційного середовища підкреслює важливість соціокультурних чинників, що вимагає реалізації просвітницьких кампаній, підтримки інноваційних заходів та соціальних мереж. Концепція інноваційних екосистем пропонує системний підхід до стимулювання інновацій на стратегічному, регуляторному, фінансовому та координаційному рівнях.

4. Висвітлено роль сучасних інструментів публічного управління у стимулюванні регіонального розвитку на засадах економіки знань. Зокрема, наголошено на важливості публічних закупівель інновацій для створення попиту на інноваційні рішення, застосуванні регуляторних «пісочниць» для тестування інноваційних продуктів та послуг в обмеженому масштабі, сприянні участі регіональних стейкхолдерів в міжнародних інноваційних програмах та ініціативах для отримання доступу до нових знань, технологій та ринків. Підкреслено необхідність розбудови інституційної спроможності регіональних органів влади, зокрема через навчання, обмін кращими практиками та створення ефективних механізмів багаторівневої координації між національним, регіональним та місцевим рівнями управління.

5. Визначено ключові виклики та обмеження щодо впровадження сучасних моделей та інструментів публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні. Серед них відзначено недостатній рівень фінансування науки та інновацій, слабкі зв'язки між наукою та бізнесом, несприятливе регуляторне середовище, брак компетенцій з управління інноваційними процесами на регіональному рівні. Наголошено на необхідності суттєвого збільшення державних та приватних інвестицій в науку та інновації, створення сприятливих умов для розвитку інноваційного бізнесу та стартапів, налагодження ефективних механізмів трансферу знань та технологій між наукою та економікою, розвитку інноваційної інфраструктури та людського капіталу в регіонах.

6. Обґрунтовано, що розвиток економіки знань та впровадження сучасних підходів до публічного управління на регіональному рівні є

складним та довготривалим процесом, який вимагає системних та послідовних зусиль з боку всіх стейкхолдерів. Ефективна реалізація потенціалу регіонів України в глобальній економіці знань можлива лише на основі партнерства та синергії зусиль держави, яка забезпечує стратегічне лідерство та підтримку; бізнесу, який інвестує в інновації та створює попит на дослідження; науки та освіти, які продукують нові знання та готують креативних фахівців; громадянського суспільства, яке генерує запит на зміни та бере участь в управлінні. Водночас важливо забезпечити не лише інституційні та технологічні зміни, але й трансформацію цінностей та ментальних моделей в напрямку формування суспільства знань та інновацій.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Нормативно-правова база публічного управління регіональним розвитком в Україні

Формування ефективної системи публічного управління регіональним розвитком в Україні є складним та багатоаспектним процесом, який відбувається в контексті глибоких соціально-економічних та політичних трансформацій, пов'язаних з переходом від централізованої планової економіки до ринкової, демократизацією суспільного життя та інтеграцією у європейський простір. Цей процес вимагає створення відповідної нормативно-правової бази, яка б забезпечувала чіткий розподіл повноважень та ресурсів між різними рівнями влади, стимулювала горизонтальну та вертикальну координацію дій суб'єктів регіонального розвитку, а також сприяла впровадженню інноваційних підходів та інструментів регіональної політики. Саме закони та підзаконні акти визначають цілі, принципи, пріоритети, механізми та інструменти державної регіональної політики, розподіляють повноваження та відповідальність між різними рівнями та суб'єктами публічної влади, а також створюють правові рамки для участі недержавних стейкхолдерів у формуванні та реалізації політики регіонального розвитку.

Фундаментальною основою нормативно-правового забезпечення публічного управління регіональним розвитком в Україні є Конституція України [75]. Зокрема, стаття 132 Конституції встановлює, що «територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій». Тим самим

Конституція визначає ключові принципи регіональної політики Української держави – унітарність, збалансованість, диференційованість та врахування специфіки регіонів.

Розвиваючи ці конституційні положення, у 2015 році був прийнятий Закон України «Про засади державної регіональної політики» [57]. Цей закон став рамковим нормативно-правовим актом, який визначив правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики в Україні. Зокрема, він встановив принципи (субсидіарність, децентралізація, партнерство, відкритість, субсидіарність тощо) та пріоритети (підвищення конкурентоспроможності регіонів, територіальна соціально-економічна інтеграція, ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку тощо) державної регіональної політики, а також окреслив повноваження ключових суб'єктів, що її реалізують – Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. У цілому цей закон заклав основу для формування нової, більш збалансованої та інклюзивної моделі регіонального розвитку, яка базується на принципах сталого розвитку, субсидіарності, партнерства, програмування та концентрації ресурсів.

Закон визначає державну регіональну політику як «систему цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності» [57]. Таким чином, закон робить акцент на необхідності врахування специфіки кожного регіону при формуванні та реалізації регіональної політики, а також на забезпеченні рівних можливостей для розвитку всіх територій незалежно від їх розміру, розташування чи інших характеристик.

Закон також запроваджує ряд інноваційних інструментів планування та

реалізації державної регіональної політики, які дозволяють краще узгоджувати пріоритети та дії різних суб'єктів регіонального розвитку. Зокрема, це Державна стратегія регіонального розвитку України – документ, що визначає пріоритети, цілі та завдання регіонального розвитку країни на довгостроковий період, а також основні механізми та етапи їх реалізації. На основі Державної стратегії регіони розробляють власні регіональні стратегії розвитку, які враховують їх специфічні потреби, ресурси та потенціал. Для узгодження дій центральних та регіональних органів влади щодо реалізації регіональних стратегій закон передбачає укладання угод щодо регіонального розвитку – документів, що визначають спільні заходи, обсяги і джерела їх фінансування, а також розподіл відповідальності між сторонами.

Зокрема, стаття 3 закону передбачає, що «Державна стратегія регіонального розвитку України розробляється на період сім років та затверджується Кабінетом Міністрів України», а «регіональні стратегії розвитку розробляються на період дії Державної стратегії регіонального розвитку України з урахуванням положень, передбачених Державною стратегією, та затверджуються відповідно Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами». Прийняття цих норм дозволило забезпечити більшу послідовність, узгодженість та цілеспрямованість державної регіональної політики, а також посилити роль регіонів у визначенні пріоритетів свого розвитку.

Іншим важливим інструментом, запровадженим законом, є державні цільові програми та інвестиційні програми (проекти) регіонального розвитку. Вони спрямовані на вирішення найбільш гострих проблем регіонів, які потребують концентрації ресурсів та узгоджених дій різних суб'єктів. Такі програми та проекти відбираються на конкурсній основі з урахуванням їх відповідності стратегічним пріоритетам, а також очікуваного впливу на соціально-економічний розвиток регіонів. Фінансування програм та проектів регіонального розвитку здійснюється за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Закон також запровадив такі нові інструменти реалізації державної регіональної політики:

- Угоди щодо регіонального розвитку, які укладаються між Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською, Севастопольською міськими радами та визначають спільні заходи центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з реалізації в регіоні Державної стратегії регіонального розвитку України (ст. 4);

- Державні цільові програми подолання депресивності окремих територій, які спрямовані на стимулювання розвитку таких територій, створення нових робочих місць, зменшення негативних наслідків закриття неперспективних та неефективних виробництв (ст. 8);

- Програми і проекти регіонального розвитку, які реалізуються за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу, інших міжнародних організацій чи донорських установ, а також коштів місцевих бюджетів (ст. 12).

Всі ці інструменти покликані забезпечити концентрацію ресурсів та зусиль органів влади різних рівнів на реалізації пріоритетних завдань регіонального розвитку, а також залучити до цього процесу міжнародні та позабюджетні джерела фінансування.

Ще одним законодавчим актом, який суттєво вплинув на систему управління регіональним розвитком в Україні, є Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» (2005) [65]. Цей закон визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій.

Ключовими механізмами, передбаченими цим законом, є угоди щодо регіонального розвитку, які укладаються між Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами та передбачають спільні заходи центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого

самоврядування щодо стимулювання розвитку регіонів, а також відповідні обсяги і джерела їх фінансування..

Особлива увага в законі приділяється питанням подолання депресивності територій – регіонів чи їх частин (промислових районів, сільських районів, міст обласного значення), рівень розвитку яких за визначеними показниками є найнижчим серед територій відповідного типу. Закон встановлює критерії віднесення територій до депресивних, а також особливі механізми їх державної підтримки, такі як цільове спрямування державних капітальних вкладень у розвиток виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури, надання державної підтримки, у тому числі фінансової, малим підприємствам, сприяння формуванню об'єктів інфраструктури розвитку підприємництва тощо.

Процес децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування, який активно відбувається в Україні протягом останніх років, також має безпосередній вплив на систему управління регіональним розвитком. Ключовим законодавчим актом у цій сфері є Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015) [56], який створив правові засади для формування спроможних територіальних громад шляхом добровільного об'єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст. Цей закон став ключовим елементом реформи децентралізації в Україні, забезпечивши передачу значних повноважень та ресурсів від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування. Об'єднані територіальні громади отримали повноваження та ресурси, які мають міста обласного значення, зокрема у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, земельних відносин тощо. Це дозволило їм самостійно вирішувати питання місцевого значення, планувати свій розвиток та ефективно використовувати наявні ресурси. Це дозволяє громадам об'єднувати свої ресурси та зусилля для вирішення спільних проблем та реалізації проектів розвитку, які виходять за межі однієї громади. Станом на червень 2021 року в Україні було створено 1469 об'єднаних територіальних

громад, які охопили майже всю територію країни [98].

Закон України «Про співробітництво територіальних громад» (2014) [64] створив правові умови та механізми для налагодження горизонтальної співпраці між громадами у питаннях реалізації спільних проектів розвитку.

Закон передбачає п'ять форм співробітництва:

1) делегування одному із суб'єктів співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів;

2) реалізація спільних проектів, що передбачає координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів;

3) спільне фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності – інфраструктурних об'єктів;

4) утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій – спільних інфраструктурних об'єктів;

5) утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

Ці механізми покликані сприяти більш ефективному використанню місцевих ресурсів, реалізації масштабних інфраструктурних проектів та вирішенню спільних проблем розвитку громад.

Окрім вже згаданих законів, існує ціла низка інших законодавчих та підзаконних актів, які визначають цілі, принципи, механізми та інструменти регіональної політики та управління регіональним розвитком.

Одним з таких актів є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997) [60], який визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Зокрема, закон встановлює повноваження органів місцевого самоврядування у сферах соціально-економічного та культурного розвитку, планування та обліку; бюджету, фінансів і цін; управління комунальною власністю; житлово-

комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку; будівництва; освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту; регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища; соціального захисту населення тощо. Таким чином, цей закон створює правові основи для активної участі органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації регіональної політики розвитку.

Закон України «Про місцеві державні адміністрації» (1999) [61] визначає організацію, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій, які є місцевими органами виконавчої влади й входять до системи органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечують виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, а також реалізацію повноважень, делегованих їм відповідними радами. У сфері соціально-економічного розвитку місцеві державні адміністрації розробляють проекти програм соціально-економічного розвитку і подають їх на затвердження відповідній раді, забезпечують їх виконання, звітують перед відповідною радою про їх виконання; сприяють розвитку підприємництва, здійснюють державну регуляторну політику, сприяють здійсненню інвестиційної діяльності тощо.

Важливе значення для регулювання регіонального розвитку має також Бюджетний кодекс України (2010) [21], який визначає правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства. Зокрема, Бюджетний кодекс встановлює порядок розподілу міжбюджетних трансфертів між державним та місцевими бюджетами, формулу розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів), а також умови та порядок надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на

здійснення державних програм соціального захисту, на виконання інвестиційних проектів, на освіту, охорону здоров'я тощо. Він також визначає склад доходів та видатків місцевих бюджетів, умови здійснення місцевих запозичень та надання місцевих гарантій. Ці норми є дуже важливими для забезпечення фінансової спроможності регіонів та громад реалізовувати свої повноваження з регіонального та місцевого розвитку. Реформа міжбюджетних відносин в рамках децентралізації суттєво розширила податкову базу місцевих бюджетів (зокрема, через перерозподіл відсотків зарахування ПДФО та запровадження нових місцевих податків і зборів), що зміцнило їх фінансову автономію та інвестиційну спроможність.

Як зазначалось вище, Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» (2000) [55] регулює питання розробки, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць. Він встановлює систему прогнозних і програмних документів, до якої входять прогнози економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди, програма діяльності Кабінету Міністрів України, державні цільові програми, прогнози економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на середньостроковий період, програми економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на короткостроковий період.

Нормативно-правові засади просторового планування регіонального розвитку визначає Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011) [63]. Зокрема, цей закон запроваджує такий інструмент, як Схема планування території області – містобудівна документація, яка визначає принципові рішення планування, забудови та іншого використання території області. Схеми планування території області розробляються з урахуванням Генеральної схеми планування території України, Державної стратегії

регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку й визначають, зокрема, зонування території області, просторову структуру обласних систем розселення, виробничої, транспортної та інженерної інфраструктури, формування екологічної мережі, охорони та збереження культурної спадщини тощо. Важливо, що розроблення схем планування території областей здійснюється з урахуванням стратегій розвитку міст, селищ і сіл, першочергова реалізація яких передбачена Генеральною схемою планування території України та Державною стратегією регіонального розвитку. Це забезпечує узгодженість та синергію між просторовим та стратегічним плануванням на різних територіальних рівнях.

Окрім законів, суттєве значення для правового регулювання публічного управління регіональним розвитком мають підзаконні нормативно-правові акти – укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази міністерств тощо. Ці акти конкретизують та деталізують норми законів, визначають механізми та процедури їх реалізації, а також встановлюють конкретні завдання та заходи з регіонального розвитку.

Одним з ключових підзаконних актів у цій сфері є Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 [38]. Ця стратегія, розроблена Міністерством розвитку громад та територій України на основі Закону України «Про засади державної регіональної політики», визначає стратегічне бачення та пріоритети регіонального розвитку України на середньострокову перспективу.

Вона встановлює три стратегічні цілі:

- 1) формування згуртованої країни в соціальному, економічному, екологічному та просторовому вимірах;
- 2) підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- 3) розбудова ефективного багаторівневого врядування.

Кожна стратегічна ціль деталізована в оперативних цілях та завданнях, для досягнення яких передбачено відповідні інструменти та механізми

державної підтримки. Стратегія визначає систему моніторингу та оцінки її реалізації, в тому числі перелік індикаторів, за якими вимірюється прогрес у досягненні цілей. На основі Державної стратегії розробляються регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації, що забезпечує узгодженість та синергію між національним та субнаціональним рівнями стратегічного планування. Стратегія також визначає функції та завдання ключових суб'єктів регіональної політики – Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, агенцій регіонального розвитку, а також організацій громадянського суспільства та приватного сектору.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» від 11 листопада 2015 р. № 932 [122] визначає уніфіковану методологію та процедури розробки, реалізації та моніторингу регіональних стратегічних документів на середньо- та довгострокову перспективу. Зокрема, вона встановлює типову структуру та зміст регіональних стратегій, вимоги до процесу їх розроблення (у тому числі необхідність проведення аналізу регіонального розвитку за принципом SWOT, громадського обговорення проекту стратегії, врахування смарт-спеціалізації при визначенні стратегічних пріоритетів тощо), порядок проведення моніторингу та оцінки результативності їх реалізації.

Важливо, що ця методологія акцентує увагу на застосуванні партисипативного підходу до стратегічного планування, тобто залучення широкого кола регіональних стейкхолдерів (представників місцевого самоврядування, бізнесу, науки, громадськості) через проведення консультацій, робочих груп, громадських обговорень тощо. Це дозволяє врахувати реальні потреби та інтереси мешканців регіонів, використати їх

знання та ідеї, а також забезпечити суспільну легітимність та підтримку регіональних стратегій.

Ще однією важливою постановою Кабінету Міністрів України є «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 6 серпня 2014 р. № 385 [121, яка визначила стратегічні пріоритети та оперативні цілі державної регіональної політики, а також механізми та інструменти їх реалізації до кінця 2020 року. Хоча на даний момент вона вже втратила чинність у зв'язку із затвердженням нової Державної стратегії до 2027 року, її положення продовжують впливати на процеси стратегічного планування розвитку багатьох регіонів. Зокрема, ця стратегія вперше запровадила в Україні європейський підхід смарт-спеціалізації – визначення на основі аналізу економічного потенціалу та конкурентних переваг регіонів пріоритетних напрямів їх інноваційного розвитку з фокусуванням обмежених ресурсів на підтримці цих напрямів.

Окрім того, важливе значення для управління регіональним розвитком мають також державні цільові програми, які спрямовані на вирішення найбільш гострих міжрегіональних та міжгалузевих проблем. Ці програми розробляються та затверджуються Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про державні цільові програми» (2004) та Порядку розроблення та виконання державних цільових програм, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 106. Прикладами таких програм можуть бути Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, Загальнодержавна програма розвитку малих міст, Державна цільова економічна програма розвитку автомобільних доріг загального користування на 2018-2022 роки тощо. Ці програми визначають конкретні заходи та проекти, які реалізуються спільно центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями для досягнення визначених цілей регіонального розвитку.

Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів

регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 196 [120], регламентує процедури розподілу та використання коштів ДФРР – спеціального бюджетного фонду, який є одним з головних інструментів фінансової підтримки регіонального розвитку в Україні. Цей порядок визначає основні вимоги до інвестиційних програм і проектів, що висуваються регіонами для фінансування з ДФРР (зокрема, щодо їх відповідності регіональним стратегіям, створення нових робочих місць, співфінансування з місцевих бюджетів, термінів реалізації тощо), критерії оцінки та порядок конкурсного відбору цих програм і проектів регіональними комісіями, а також процедури їх реалізації, моніторингу та звітності. Хоча функціонування ДФРР все ще стикається з певними проблемами (недостатнє фінансування, непрозорість розподілу коштів, нецільове використання тощо), він відіграє важливу роль у підтримці розбудови соціальної та економічної інфраструктури регіонів, особливо об'єднаних територіальних громад.

Окрім вже згаданих, існує низка інших урядових та відомчих актів, які регулюють окремі аспекти публічного управління регіональним розвитком. Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку» від 11 лютого 2016 р. № 258 [123] визначає організаційно-правові засади створення та функціонування агенцій регіонального розвитку (АРР) як неприбуткових установ, що створюються за участю відповідної обласної ради, обласної державної адміністрації, регіональних торгово-промислових палат, регіональних асоціацій підприємств, вищих навчальних закладів та наукових установ, громадських об'єднань регіону. Хоча створення АРР йде повільно і не у всіх регіонах, вони поступово перетворюються на важливих суб'єктів стимулювання регіонального розвитку через надання консультативної, організаційної та іншої підтримки місцевій владі та бізнесу у розробці та реалізації проектів розвитку.

Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації» від 31 березня 2016 р. № 79 [103] надає детальні рекомендації щодо методології та процедур розробки, реалізації та моніторингу регіональних стратегічних документів. Він містить типові форми та шаблони для SWOT та PESTLE аналізу соціально-економічного розвитку регіонів, стратегічних та операційних цілей та завдань, плану заходів з реалізації стратегій тощо. Ця Методика покликана підвищити якість та уніфікувати підходи до стратегічного планування регіонального розвитку по всій Україні.

Нарешті, не можна не відзначити роль міжнародних договорів та актів у сфері регіонального розвитку, які Україна ратифікувала або до яких приєдналася. Зокрема, це Європейська хартія місцевого самоврядування (1985), ратифікована Законом України від 15.07.1997 р., яка встановлює загальноєвропейські стандарти щодо визначення і захисту прав місцевих органів влади, що забезпечують їм широку автономію, регулюють їх відносини з органами державної влади. Іншим важливим документом є Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами (1980), ратифікована Законом України від 14.07.1993 р., яка визначає правові основи для розвитку міжнародної співпраці регіонів та громад сусідніх країн у сферах економічного розвитку, захисту довкілля, розвитку комунальної інфраструктури, культурного обміну тощо. Реалізація цих та інших міжнародних актів допомагає регіонам України переймати кращий європейський досвід організації публічної влади на місцях, а також розвивати взаємовигідні партнерські зв'язки з регіонами інших країн.

Разом з тим, попри наявність цих та інших елементів законодавчої та інституційної бази регіонального розвитку, сучасна система публічного управління регіональним розвитком в Україні характеризується рядом

проблем та недоліків, які знижують її ефективність та відповідність сучасним викликам. Зокрема, законодавство у сфері регіонального розвитку залишається фрагментованим, нестабільним та недостатньо узгодженим. Часті зміни пріоритетів та механізмів регіональної політики на національному рівні, недофінансування державних та регіональних програм розвитку, а також низька інституційна спроможність деяких органів влади (особливо новостворених ОТГ) перешкоджають послідовному та ефективному впровадженню регіональних стратегій та проектів [23].

Крім того, існуюча модель управління регіональним розвитком все ще недостатньо враховує принципи та підходи, які зарекомендували себе як ефективні в Європейському Союзі та інших розвинених країнах, такі як смарт-спеціалізація, політика кластерного розвитку, розвиток регіональних інноваційних екосистем тощо [20]. Попри певні кроки у напрямку інтеграції цих підходів (наприклад, пілотні проекти смарт-спеціалізації за підтримки ЄС, включення окремих заходів з підтримки кластерів та інновацій в регіональні стратегії), вони поки що не стали інтегральною частиною національної та регіональної політики розвитку в Україні.

Важливим напрямком має стати посилення стратегічного виміру управління регіональним розвитком на основі підходу смарт-спеціалізації. Цей підхід, який наразі активно впроваджується в країнах ЄС, передбачає визначення та розвиток унікальних конкурентних переваг та інноваційного потенціалу кожного регіону на основі його специфічних активів, компетенцій та можливостей підприємницького відкриття. На відміну від традиційних галузевих підходів, смарт-спеціалізація робить акцент на міжгалузевих та трансдисциплінарних зв'язках, інноваціях та експериментуванні, а також на створенні унікальних ніш на глобальних ринках. Проте впровадження цього підходу в Україні вимагає розробки відповідних стратегічних та програмних документів на національному та регіональному рівнях.

Ще одним перспективним напрямком удосконалення управління регіональним розвитком в Україні, який залишається недостатньо розвиненим,

є впровадження кластерного підходу. Кластери – це географічні концентрації взаємопов’язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов’язаних з ними організацій (наприклад, університетів, агентств зі стандартизації, торгових асоціацій) у певних сферах, які конкурують, але також співпрацюють між собою. Кластери відіграють важливу роль у стимулюванні інновацій, підвищенні продуктивності та конкурентоспроможності регіональних економік через ефекти локалізації, спеціалізації та синергії. В Україні кластерний розвиток поки що перебуває на початковій стадії, хоча в окремих регіонах вже створені успішні кластерні ініціативи в таких сферах, як ІТ, деревообробка, туризм, органічне виробництво тощо. Для системної підтримки формування та розвитку кластерів необхідно розробити національну та регіональні стратегії кластерного розвитку, створити відповідну інституційну інфраструктуру (зокрема, центри кластерного розвитку в регіонах), а також забезпечити ефективні інструменти фінансової та організаційної підтримки кластерних ініціатив [27].

У цілому, проведений аналіз нормативно-правового забезпечення публічного управління регіональним розвитком в Україні виявляє не лише сильні, але й слабкі сторони існуючої законодавчої бази. По-перше, попри наявність базових рамкових законів, все ще зберігається певна фрагментарність та неузгодженість законодавчого регулювання у цій сфері. Деякі важливі аспекти регіональної політики та управління регіональним розвитком (наприклад, міжрегіональне співробітництво, розвиток міських агломерацій, формування регіональних інноваційних екосистем тощо) залишаються нерегульованими на законодавчому рівні або регулюються підзаконними актами різної юридичної сили.

По-друге, часті зміни пріоритетів та механізмів державної регіональної політики, особливо зі зміною урядів, створюють ризики для послідовності та наступності у реалізації довгострокових стратегій та проектів регіонального розвитку. Прийняття численних концепцій, стратегій та програм на

національному та регіональному рівнях не завжди супроводжується виділенням необхідних фінансових та організаційних ресурсів для їх повноцінного виконання. Це ставить під сумнів реалістичність та досяжність задекларованих цілей і завдань.

По-третє, існуюча законодавча база недостатньо стимулює горизонтальну координацію та співпрацю між регіонами, а також між регіональною та місцевою владою. Домінуюча модель відносин між центром та регіонами все ще базується на вертикальному підпорядкуванні та фінансовій залежності, а не на партнерстві та субсидіарності. Законодавство також не передбачає дієвих механізмів для контролю громадськості за формуванням та реалізацією регіональної політики, залучення недержавних стейкхолдерів до цих процесів часто відбувається формально або спорадично.

Нарешті, існуюча нормативно-правова база управління регіональним розвитком недостатньо враховує сучасні глобальні та європейські тренди, такі як розумна спеціалізація регіонів, низьковуглецевий розвиток, циркулярна економіка, цифровізація тощо. Хоча окремі посилення на ці концепції можна знайти в деяких стратегічних документах (зокрема, у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року), вони поки що не знайшли належного відображення у конкретних законодавчих механізмах та інструментах. Адаптація національного законодавства у сфері регіонального розвитку до права та політик ЄС є важливим завданням в рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Тому важливим напрямком подальших реформ є приведення законодавства у сфері регіонального розвитку у відповідність до стандартів та принципів Європейського Союзу в рамках процесу євроінтеграції України. Це передбачає не лише формальну гармонізацію законодавчих актів, але й впровадження в українську практику таких підходів, як багаторівневе управління (multi-level governance), що базується на координації та партнерстві між різними рівнями влади та недержавними акторами, принцип субсидіарності, згідно з яким управлінські рішення мають прийматися на

найнижчому рівні, де вони можуть бути ефективно реалізовані, а також принцип партнерства (partnership principle), що передбачає залучення широкого кола стейкхолдерів (бізнесу, громадськості, науково-освітнього сектору тощо) до формування та реалізації регіональної політики [146].

Критично важливим напрямком є також нормативне забезпечення дерегуляції та спрощення дозвільних та контрольних процедур, які стримують ділову активність та інвестиційну привабливість регіонів. Надмірний контроль та бюрократія не лише збільшують трансакційні витрати бізнесу, але й створюють корупційні ризики та знижують довіру інвесторів до системи публічного управління. Тому продовження дерегуляційних реформ, спрощення адміністративних процедур, запровадження цифрових технологій та підвищення прозорості в усіх сферах регіонального розвитку є необхідними передумовами для розкриття підприємницького та інноваційного потенціалу регіонів України.

Отже, проведений аналіз нормативно-правового забезпечення публічного управління регіональним розвитком в Україні дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, в Україні сформована розгалужена та багаторівнева система законодавчого і підзаконного регулювання державної регіональної політики та управління регіональним розвитком. Її основу складають закони, які визначають концептуальні засади (цілі, принципи, пріоритети) регіональної політики, розподіляють повноваження між різними рівнями та гілками влади, встановлюють ключові інструменти та механізми стимулювання розвитку регіонів. Ці законодавчі норми деталізуються та конкретизуються в низці підзаконних актів Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади.

По-друге, аналіз змісту основних нормативно-правових актів у сфері регіональної політики дозволяє зробити висновок про поступовий перехід від централізованої та патерналістської моделі управління регіональним розвитком, що домінувала в Україні в перші десятиліття незалежності, до

більш децентралізованої, партнерської та орієнтованої на ендogenous потенціал регіонів парадигми. Про це свідчать законодавчі норми щодо розширення повноважень та зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування, запровадження договірних інструментів співпраці між центральною та регіональною владою, акцент на підтримці саморозвитку та конкурентоспроможності регіонів замість дотаційного вирівнювання, інкорпорація таких сучасних підходів, як стратегічне планування та смарт-спеціалізація регіонів тощо.

По-третє, попри очевидний прогрес у розбудові правових основ державної регіональної політики, все ще зберігаються певні проблеми та прогалини в нормативно-правовому забезпеченні публічного управління регіональним розвитком. Зокрема, це недостатня узгодженість та стабільність законодавчих норм, що регулюють різні аспекти регіонального розвитку, їх неповна відповідність європейським стандартам та кращим практикам, а також часткова невідповідність між задекларованими цілями та реальними можливостями їх фінансового та організаційного забезпечення. Попри наявність окремих законів, присвячених підтримці депресивних територій та стимулюванню міжрегіональної співпраці, ці питання все ще не знайшли належного відображення в реальній політиці регіонального розвитку. Зберігається фрагментарність та нестабільність інституційного забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики, часта зміна центральних органів виконавчої влади, відповідальних за цю сферу.

По-четверте, важливим кроком на шляху до вдосконалення нормативно-правового забезпечення публічного управління регіональним розвитком має стати його подальша адаптація до європейського законодавства та політики в цій сфері. Зокрема, це передбачає більш повну імплементацію таких принципів та підходів, як багаторівневе врядування, партнерство, субсидіарність, концентрація ресурсів на пріоритетах розумної спеціалізації регіонів, інтегроване просторове планування, орієнтація на цілі сталого розвитку тощо. Важливо забезпечити не лише формальну транспозицію цих

норм у національне законодавство, але й створити ефективні інституційні та фінансові механізми їх реалізації на практиці, а також підвищити спроможність національних та субнаціональних органів влади до їх впровадження.

Нарешті, ефективність нормативно-правового забезпечення публічного управління регіональним розвитком в кінцевому рахунку визначається не стільки кількістю та якістю прийнятих законів та підзаконних актів, скільки реальними практиками та результатами їх застосування. Тому ключовим завданням є подолання розриву між формальними правилами та реальною поведінкою суб'єктів регіональної політики, забезпечення верховенства права та належного виконання законодавчих норм всіма учасниками процесу управління регіональним розвитком. Це вимагає не лише вдосконалення нормативно-правової бази, але й зміцнення інституційної спроможності, підвищення прозорості та підзвітності органів влади, формування культури діалогу та співпраці між владою, бізнесом та громадянським суспільством у питаннях регіонального розвитку.

Таким чином, вдосконалення нормативно-правової бази публічного управління регіональним розвитком в Україні відповідно до сучасних викликів та кращих світових практик вимагає комплексного та багаторівневого підходу. Він має включати подальшу євроінтеграцію та впровадження принципів багаторівневого управління, перехід до стратегій смарт-спеціалізації та кластерного розвитку, продовження децентралізації з одночасним зміцненням стратегічного лідерства та координаційних функцій національного рівня, а також дерегуляцію та спрощення адміністративних процедур. Лише за умови синергії цих напрямків реформ, а також ефективної співпраці та діалогу між усіма стейкхолдерами регіонального розвитку, Україна зможе побудувати дійсно сучасну, інноваційну та інклюзивну модель регіонального розвитку, яка відповідатиме потребам та прагненням її громадян.

2.2. Ключові стейкхолдери та їх роль в управлінні регіональним розвитком

Публічне управління регіональним розвитком в Україні здійснюється широким колом стейкхолдерів – державних та недержавних суб'єктів, які мають різний правовий статус, повноваження та ресурси, але так чи інакше залучені до процесів формування та реалізації регіональної політики. Від характеру їх взаємодії, узгодженості цілей та скоординованості дій значною мірою залежить ефективність та результативність управління регіональним розвитком.

Ключовим стейкхолдером у цій сфері є держава в особі центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів. Роль держави полягає у визначенні стратегічних пріоритетів та цілей регіональної політики, розробці та реалізації загальнонаціональних програм та проектів регіонального розвитку, координації діяльності інших суб'єктів регіональної політики, а також у фінансовій та організаційній підтримці регіонів [148].

Головним органом, що забезпечує формування та реалізацію державної регіональної політики, є Кабінет Міністрів України. Саме Уряд затверджує Державну стратегію регіонального розвитку України та План заходів з її реалізації, ухвалює державні цільові програми, спрямовані на розв'язання проблем регіонального розвитку, приймає рішення щодо утворення та ліквідації спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку, здійснює розподіл субвенцій та інших міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам тощо.

На центральному рівні провідну роль у формуванні та реалізації державної регіональної політики відіграє Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінрегіон). Згідно з Положенням [119], затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 р. № 197, Мінрегіон є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику,

державну політику у сфері розвитку місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою, а також координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань регіонального розвитку.

Зокрема, Мінрегіон розробляє та подає Кабінетові Міністрів України проект Державної стратегії регіонального розвитку України, готує пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання з питань регіонального розвитку, здійснює організаційно-методичне забезпечення та координацію діяльності з підготовки регіональних стратегій розвитку, проводить моніторинг та оцінку результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України та регіональних стратегій розвитку, бере участь у розробленні та виконанні державних цільових програм регіонального розвитку, координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань створення та функціонування агенцій регіонального розвитку, спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку тощо.

У складі Мінрегіону діє Директорат регіонального розвитку, до компетенції якого входить формування державної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та розвитку інфраструктури громад, узагальнення пропозицій та обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку регіонів, розроблення проектів програмних та стратегічних документів з питань регіонального розвитку, координація діяльності агенцій регіонального розвитку, підготовка пропозицій щодо фінансування та реалізації інфраструктурних та інвестиційних проектів регіонального розвитку тощо [144].

Окрім Мінрегіону, до формування та реалізації державної регіональної політики долучаються й інші міністерства та центральні органи виконавчої влади відповідно до своєї галузевої компетенції. Зокрема, Міністерство фінансів України бере участь у формуванні бюджетної політики та здійснює розподіл міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам; Міністерство економіки України розробляє прогнози економічного

і соціального розвитку України та її регіонів, бере участь у розробленні державних цільових програм з питань регіонального розвитку; Міністерство інфраструктури України забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, дорожнього господарства, надання послуг поштового зв'язку, що має вагомим значення для просторового розвитку регіонів; Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, що є важливим аспектом сталого регіонального розвитку [125].

Важливу роль у реалізації державної регіональної політики на субнаціональному рівні відіграють місцеві органи виконавчої влади – обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, а також районні державні адміністрації (до моменту завершення реформи децентралізації та переформатування районного рівня адміністративно-територіального устрою). У сфері соціально-економічного розвитку місцеві державні адміністрації розробляють проекти програм соціально-економічного розвитку і подають їх на затвердження відповідній раді, забезпечують їх виконання, звітують перед відповідною радою про їх виконання; забезпечують ефективне використання природних, трудових і фінансових ресурсів; складають необхідні для управління соціально-економічним розвитком відповідної території баланси трудових, матеріально-фінансових та інших ресурсів, місцевих будівельних матеріалів, палива; визначають необхідний рівень обслуговування населення відповідно до нормативів мінімальних соціальних потреб; проводять розрахунок коштів та визначають обсяг послуг, необхідних для забезпечення передбаченого законодавством рівня мінімальних соціальних потреб та ін.

Таким чином, місцеві державні адміністрації є ключовими суб'єктами впровадження державної регіональної політики та реалізації регіональних стратегій та програм розвитку на рівні областей та районів. Водночас, в умовах децентралізації повноваження та ресурси місцевих державних адміністрацій

поступово звужуються на користь органів місцевого самоврядування, які набувають дедалі більшої ваги у питаннях управління регіональним та місцевим розвитком.

На сьогодні органи місцевого самоврядування є одними з ключових стейкхолдерів регіонального розвитку в Україні. До системи місцевого самоврядування входять територіальні громади; сільські, селищні, міські ради; сільські, селищні, міські голови; виконавчі органи сільських, селищних, міських рад; старости; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення. Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [60], органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території.

Представницькі органи місцевого самоврядування, – сільські, селищні, міські ради, – затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільові програми з інших питань місцевого самоврядування, бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць, вносять зміни до них, затверджують звіти про їх виконання. Як зазначалось, відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [64], територіальні громади мають право на співробітництво між собою у формах реалізації спільних проектів, спільного фінансування підприємств, установ та організацій комунальної власності, делегування повноважень тощо, що відкриває нові можливості для горизонтальної співпраці та об'єднання ресурсів задля розв'язання спільних проблем розвитку.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад в межах своїх повноважень забезпечують збалансований економічний та соціальний розвиток відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів. Зокрема, вони розробляють та подають на затвердження ради проекти місцевих програм соціально-економічного і культурного

розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету, забезпечують їх виконання; залучають на договірних засадах підприємства, установи та організації незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координують цю роботу тощо.

Обласні та районні ради затверджують відповідно обласні та районні програми соціально-економічного та культурного розвитку, інші цільові програми, а також відповідні бюджети. Обласні ради затверджують також регіональні стратегії розвитку, які визначають довгострокові цілі та пріоритети розвитку області на 7-річний період. Для їх розробки створюються робочі групи із залученням представників усіх зацікавлених сторін – місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, науковців, представників бізнесу, агенцій регіонального розвитку, громадських об'єднань, міжнародних організацій [93].

Завдяки реформі децентралізації органи місцевого самоврядування в Україні отримали більші повноваження та ресурси для вирішення питань місцевого значення. Зокрема, вони здобули додаткові джерела доходів місцевих бюджетів (60% податку на доходи фізичних осіб, 100% єдиного податку, 100% податку на майно, 100% податку на прибуток підприємств комунальної власності, 100% платежів за надання адміністративних послуг, 25% екологічного податку тощо), а також прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (освітня, медична субвенції, субвенція на розвиток інфраструктури громад). Місцеві органи влади отримали й нові інструменти впливу на місцевий розвиток – через встановлення місцевих податків і зборів, визначення ставок земельного податку та податку на нерухоме майно, надання пільг по місцевих податках і зборах та ін.

Станом на червень 2022 року в Україні утворено 1470 територіальних громад, з яких 1438 є спроможними, тобто мають достатні повноваження та ресурси для ефективного самоврядування та надання якісних публічних послуг населенню. В результаті децентралізації частка місцевих бюджетів у

зведеному бюджеті України зросла з 45,6% у 2015 році до 51,5% у 2019 році, а власні доходи загального фонду місцевих бюджетів збільшились у 3,8 рази – з 68,6 млрд грн у 2014 році до 275,0 млрд грн у 2019 році. Це дозволило органам місцевого само врядування суттєво наростити інвестиції у розвиток місцевої інфраструктури та покращення якості життя громадян. Так, обсяг капітальних видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) зріс з 5,7 млрд грн у 2015 році до 73,8 млрд грн у 2019 році [99].

Таким чином, сьогодні органи місцевого самоврядування є повноцінними суб'єктами формування та реалізації політики регіонального та місцевого розвитку в Україні, активно долучаючись до розробки стратегій і програм розвитку громад та регіонів, мобілізації внутрішніх та зовнішніх ресурсів для їх реалізації, впровадження інвестиційних та інфраструктурних проектів, стимулювання економічної активності та залучення інвестицій, підвищення якості надання публічних послуг тощо. В умовах децентралізації роль органів місцевого самоврядування в управлінні регіональним розвитком буде й надалі зростати, що вимагає подальшого зміцнення їх інституційної спроможності та ресурсної бази.

Окрім органів державної влади та місцевого самоврядування, важливими стейкхолдерами регіонального розвитку в Україні є агенції регіонального розвитку (АРР) – спеціалізовані установи, які створюються з метою ефективною реалізації державної регіональної політики шляхом забезпечення комплексного розвитку регіонів. Згідно з Типовим положенням [123], затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 258, АРР є юридичними особами, що створюються у формі асоціацій і в установленому порядку набувають статусу неприбуткових організацій. Засновниками АРР можуть бути регіональні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, регіональні торгово-промислові палати, регіональні асоціації підприємців, вищі навчальні заклади та наукові установи, профільні громадські об'єднання регіону.

АРР виконують роль своєрідних «інституційних посередників» між

органами влади, бізнесом та громадськістю в питаннях стимулювання економічного розвитку регіонів. До їх основних завдань належать: сприяння у реалізації в регіоні державної регіональної політики; підвищення інвестиційної привабливості регіону, залучення інвестиційних та кредитних ресурсів, міжнародної технічної допомоги для регіонального розвитку; сприяння створенню умов для інституційного та інфраструктурного розвитку регіону; створення умов для розвитку міжрегіонального та міжнародного співробітництва; участь у розробленні пропозицій щодо проектів стратегій і програм економічного та соціального розвитку відповідного регіону; сприяння формуванню локальних інвестиційних ринків; надання аналітичної, консультативної, інформаційної допомоги органам публічної влади та приватним структурам з питань інвестування в регіоні тощо.

Станом на серпень 2022 року в Україні створено та функціонує 23 АРР, які охоплюють всі області (крім тимчасово окупованих Автономної Республіки Крим та м. Севастополя). Попри певні проблеми на етапі становлення (брак фінансових ресурсів, кадрів, координації діяльності), АРР поступово перетворюються на дієвих суб'єктів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Зокрема, вони беруть активну участь у розробленні та реалізації регіональних стратегій розвитку та планів їх реалізації, співпрацюють з владою, бізнесом та громадськістю у розробці та впровадженні інвестиційних та інфраструктурних проектів, надають консультативну та інформаційну підтримку інвесторам та підприємцям, займаються просуванням економічного та інвестиційного потенціалу регіонів в Україні та за кордоном.

Окремі АРР започаткували програми «бізнес-акселерації» та конкурси стартап-проектів, спрямовані на підтримку інноваційного підприємництва в регіоні, інші – реалізують освітні проекти для посилення компетентностей та експертного потенціалу органів місцевої влади в питаннях залучення інвестицій та управління проектами регіонального розвитку. Прикладом успішних практик є програми секторальної підтримки, розроблені Черкаською

APP (для розвитку агропереробного сектору), Житомирською APP (для деревообробної галузі), Вінницькою APP (для IT-сектору та креативних індустрій) тощо.

Варто відзначити роль APP у розбудові міжрегіонального та транскордонного співробітництва в рамках їх участі у європейських об'єднаннях EURADA (Європейська асоціація агенцій регіонального розвитку), ECCP (Європейська платформа співробітництва кластерів), в ініціативах Східного партнерства, програмах прикордонного співробітництва ЄС тощо. Зокрема, одним з пріоритетних напрямків діяльності APP є долучення українських регіонів до європейських ланцюгів доданої вартості через створення регіональних и міжрегіональних інноваційних кластерів, інтеграцію до загальноєвропейських мереж трансферу технологій, запуск спільних дослідницьких та бізнес-проектів з партнерами з країн ЄС. Це особливо важливо в контексті набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС та необхідністю гармонізації регіональної політики України зі стандартами та практиками Євросоюзу.

Нарешті, вагому роль в процесах регіонального розвитку в Україні відіграють інститути громадянського суспільства – громадські організації, бізнес-асоціації, профспілки, аналітичні центри тощо. Вони долучаються до обговорення та формування порядку денного регіональної політики, здійснюють громадський моніторинг та контроль за діяльністю органів влади, надають їм експертну та консультативну підтримку, реалізують власні ініціативи та проекти, спрямовані на соціально-економічний розвиток громад та регіонів.

Зокрема, громадські організації беруть активну участь у процесах стратегічного планування на регіональному та місцевому рівнях шляхом проведення досліджень та опитувань громадської думки, організації громадських слухань та консультацій, участі у робочих групах з розробки стратегічних документів тощо. Вони також здійснюють громадську експертизу програм економічного і соціального розвитку громад та регіонів,

місцевих бюджетів та публічних закупівель, моніторинг діяльності органів влади на предмет доброчесності, прозорості та підзвітності, привертаючи увагу громадськості та медіа до виявлених проблем [41].

Чимало громадських організацій самостійно або у партнерстві з бізнесом та міжнародними фондами реалізують проекти, спрямовані на вирішення актуальних проблем регіонального та місцевого розвитку – покращення інфраструктури територіальних громад, надання соціальних послуг, розвиток креативних індустрій та зеленого туризму, підтримку соціального підприємництва, впровадження енергоефективних та екологічних технологій, проведення освітніх програм та культурно-мистецьких акцій тощо.

Особливу активність інститути громадянського суспільства демонструють в питаннях підтримки реформ децентралізації та місцевого самоврядування, підвищення спроможності новостворених об'єднаних громад, впровадження інструментів локальної демократії (громадські слухання, електронні петиції, громадські бюджети тощо).

Бізнес-асоціації відіграють важливу роль у донесенні позицій ділової спільноти до органів влади у питаннях формування сприятливого бізнес-середовища в регіонах. Вони залучаються до розробки та реалізації програм підтримки малого та середнього підприємництва, стартапів та інновацій, промоції інвестиційного потенціалу регіонів тощо. Профспілки, зі свого боку, забезпечують представництво та захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів працівників підприємств регіону, долучаються до соціального діалогу з питань регіонального розвитку.

Аналітичні центри (think tanks) здійснюють прикладні дослідження соціально-економічних проблем регіонального розвитку, готують пропозиції для органів влади щодо вдосконалення регіональної політики та конкретних механізмів її реалізації, організовують публічні дискусії та поширюють знання про сучасні підходи та кращі практики регіонального розвитку в Україні та світі. Вони також проводять тренінги й навчання для представників влади,

бізнесу, громадськості з питань стратегічного планування, проектного менеджменту, фандрейзингу, міжсекторного партнерства тощо [108].

У цілому, попри певні проблеми (нестача фінансів та людських ресурсів, залежність від донорського фінансування, обмежений вплив на прийняття рішень), інститути громадянського суспільства сьогодні є повноцінними суб'єктами політики регіонального розвитку в Україні. Вони доповнюють та збалансовують діяльність органів влади, привносять нові ідеї та підходи, здійснюють незалежну експертизу та контроль, мобілізують додаткові ресурси для розвитку громад та регіонів. Посилення їх інституційної та експертної спроможності, поглиблення співпраці з органами державної влади та місцевого самоврядування на основі принципів партнерства та субсидіарності є важливою передумовою для ефективного публічного управління регіональним розвитком в Україні.

Отже, сучасна система управління регіональним розвитком в Україні представляє собою складну та багаторівневу мережу різноманітних стейкхолдерів, кожен з яких має свою роль, компетенції та ресурси. Центральні органи виконавчої влади на чолі з Урядом визначають державну регіональну політику та забезпечують загальну нормативну й ресурсну підтримку регіонального розвитку. Місцеві органи виконавчої влади відповідають за реалізацію державних і регіональних програм та проектів розвитку на територіях. Органи місцевого самоврядування як найближчий до громадян рівень публічної влади здійснюють стратегічне планування розвитку громад, надають публічні послуги населенню, стимулюють підприємництво та інвестиції.

Агенції регіонального розвитку виконують роль «інституційних посередників» між владою, бізнесом та громадськістю, надаючи консультативну, інформаційну та організаційну підтримку регіональному розвитку. Інститути громадянського суспільства залучаються до обговорення та контролю регіональної політики, впроваджують власні ініціативи та проекти розвитку. Завдання публічного управління полягає в ефективній

координації та гармонійному поєднанні зусиль всіх цих стейкхолдерів на основі спільного бачення цілей, взаємної довіри та співробітництва, оптимального розподілу ресурсів та компетенцій.

Нові виклики та можливості для регіонального розвитку в Україні створює широкомасштабне російське вторгнення, що розпочалося 24 лютого 2022 року. З одного боку, воно завдало величезних втрат і руйнувань регіональній економіці та інфраструктурі, призвело до масштабних людських втрат та вимушеного переміщення мільйонів людей. За оцінками Уряду, загальні втрати ВВП у 2022 році склали 33,2%, прямі втрати інфраструктури та житла – перевищують 110 млрд. дол. США, що ставить економіку України на поріг гуманітарної катастрофи [50].

З іншого боку, вторгнення згуртувало та мобілізувало українське суспільство, продемонструвавши дивовижну стійкість та ефективність місцевого самоврядування, волонтерських рухів та мереж громадянської взаємодопомоги. Місцева влада та громади взяли на себе основний тягар евакуації та розміщення мільйонів внутрішньо переміщених осіб, організації гуманітарних хабів та центрів тимчасового перебування, відновлення пошкодженої критичної інфраструктури, підтримки роботи комунальних служб та соціальних закладів в умовах бойових дій. Волонтери та громадські організації самоорганізувались для надання медичної, психологічної та правової допомоги постраждалим, забезпечення продуктами та засобами першої необхідності, ремонту пошкодженого житла тощо. Бізнес оперативно переорієнтував виробничі та логістичні ланцюги, продовжуючи економічну діяльність в межах можливого та підтримуючи Збройні Сили й цивільне населення.

Це засвідчило надзвичайну адаптивність, креативність та відповідальність регіональних і місцевих стейкхолдерів та відкрило «вікно можливостей» для якісної трансформації системи публічного управління регіональним розвитком в Україні на основі принципів децентралізації, субсидіарності, партнерства та інклюзії. Головний акцент в умовах війни

робиться на максимальній мобілізації та ефективному використанні внутрішніх ресурсів та можливостей регіонів і громад для подолання наслідків російської агресії та забезпечення стійкості й безперервності надання критичних публічних послуг та функцій.

На загальнодержавному рівні розроблено низку стратегічних документів та ініціатив, спрямованих на підтримку та координацію цих зусиль – План відновлення України, Програма релокації підприємств з районів активних бойових дій, державні програми підтримки ВПО та учасників бойових дій, компенсації за пошкоджене/зруйноване житло тощо.

Важливим інструментом підтримки стали цільові субвенції та дотації місцевим бюджетам для компенсації втрат доходів та додаткових видатків, пов'язаних з війною. Водночас, головними «драйверами» відновлення та розвитку на місцях є органи місцевого самоврядування, агенції регіонального розвитку, бізнес-асоціації, громадські організації та ініціативи, які в тісній співпраці та координації визначають пріоритети, розробляють та реалізують проекти з відбудови інфраструктури, підтримки економіки, соціальної адаптації ВПО та учасників бойових дій, відродження освітніх, медичних, культурних послуг тощо.

Яскравим виявом солідарності та взаємодопомоги регіонів стали програми міжмуніципальної співпраці, коли громади з відносно безпечних регіонів беруть на себе відповідальність за підтримку постраждалих громад Донецької, Луганської, Харківської, Запорізької, Херсонської та інших областей, надаючи їм гуманітарну допомогу, приймаючи ВПО, забезпечуючи тимчасовим житлом та робочими місцями, допомагаючи в евакуації та релокації бюджетних установ, комунальних підприємств тощо. Це створює нову «архітектуру» міжрегіональних зв'язків та закладає фундамент для довгострокового партнерства та обміну досвідом [127].

Особливо в умовах воєнного стану зросла роль недержавних стейкхолдерів у вирішенні проблем регіонального розвитку. Громадські та волонтерські організації, бізнес-асоціації, професійні спілки суттєво

допомагають органам влади у вирішенні численних гуманітарних проблем, спричинених бойовими діями – постачанні продуктів і товарів першої необхідності, ремонті житла та критичної інфраструктури, облаштуванні укриттів і бомбосховищ, психологічній та юридичній підтримці постраждалих тощо. Вони також активно долучаються до розробки планів повоєнного відновлення територій, просування принципів «зеленої» економіки та соціальної інклюзії, впровадження інноваційних технологій і рішень.

Така широка участь громадянського суспільства у процесах регіонального розвитку в умовах війни великою мірою є вимушеною реакцією на критичні виклики і загрози, проте вона створює нову якість взаємодії держави і недержавних акторів. Завданням публічного управління є вивести ці взаємодії на системний рівень, створити постійно діючі канали комунікації та механізми співпраці між владою, бізнесом і громадськістю, інкорпорувати експертний потенціал та ресурси недержавних стейкхолдерів у регіональну політику на постійній основі.

Інститути громадянського суспільства, насамперед громадські та благодійні організації, волонтерські рухи та ініціативи, продемонстрували надзвичайну мобілізаційну спроможність та ефективність у наданні критичних публічних послуг та функцій в умовах бойових дій та гуманітарної кризи. За даними опитувань, понад 80% українців долучались до волонтерської діяльності в різних формах протягом 2022 року – від постачання продуктів і ліків, до ремонту житла і автомобілів, облаштування укриттів та евакуації. Більшість цих активностей координувалися через самоорганізовані горизонтальні мережі та онлайн-платформи без участі органів влади [89].

Водночас, попри високу соціальну значущість та ефективність, діяльність громадянського суспільства в умовах війни зіткнулась з новими викликами та загрозами. Через руйнування інфраструктури, переміщення населення та донорів, призупинення бюджетних програм фінансування багато громадських організацій опинились на межі виживання.

Необхідність термінового реагування на першочергові гуманітарні

потреби відволікла їх від реалізації «довоєнних» програм розвитку та адвокації реформ. Дефіцит координації між сотнями локальних волонтерських ініціатив подекуди призводить до нераціонального використання обмежених ресурсів та втрати довіри.

Тому надзвичайно важливо сьогодні системно підтримати інституційну спроможність та сталість громадянського сектору як драйвера регіонального розвитку. Це вимагає подальшого вдосконалення законодавства щодо громадських об'єднань та благодійності, зокрема спрощення процедури реєстрації та звітності, надання податкових стимулів для грантодавців і благодійників, запровадження національного фонду розвитку громадянського суспільства та цільових бюджетних програм фінансування громадських проєктів, що сприяють підвищенню якості життя та згуртованості громад, особливо у постраждалих від бойових дій регіонах.

Окрім прямої фінансової підтримки, належна увага має бути приділена також посиленню організаційної та експертної спроможності громадських організацій та активістів через навчання, обмін досвідом, залучення до розробки місцевих політик і програм відбудови. Важливу роль у цьому можуть відіграти агенції регіонального розвитку, які мають функцію навчально-комунікаційних хабів і майданчиків для міжсекторного партнерства. З огляду на обмеженість донорської підтримки в умовах війни, важливо також диверсифікувати джерела фінансування громадянського сектору через розвиток соціального підприємництва, публічно-приватного партнерства, краудсорсингових та краудфандингових платформ.

Водночас необхідно підвищувати інституційну спроможність самих органів влади ефективно координувати свої дії з недержавними партнерами та інтегрувати їх потенціал у процеси планування та реалізації регіональних політик. Це вимагає зміни управлінської культури та розвитку компетентностей публічних службовців щодо залучення стейкхолдерів, модерації процесів спільного вироблення рішень, організації громадських консультацій, формування проєктних команд за участі різних суб'єктів,

моніторингу та оцінки інтервенцій регіонального розвитку за участі громадськості тощо.

Критично важливим є подолання наявних бар'єрів та упереджень між громадськістю та владою, вибудовування відносин довіри та рівноправного партнерства. Залучення представників активної громадськості до розробки планів відновлення територій, проведення спільних консультацій та експертиз проектів у сфері інфраструктури, охорони здоров'я, освіти, екології тощо має стати нормою публічного управління на національному, регіональному та місцевому рівнях. Водночас громадські активісти також мають підвищувати власну відповідальність, прозорість та підзвітність, не допускаючи популізму та корупційних зловживань.

Перспективним напрямом є залучення громадських організацій до виконання соціальних замовлень та реалізації цільових бюджетних програм у сфері соціальних послуг та підтримки вразливих груп населення (ВПО, ветерани, особи з інвалідністю, сім'ї з дітьми) на контрактній основі. Це дозволить використати їх унікальний досвід та наближеність до цільових груп, забезпечивши більш адресну та економічно ефективну допомогу. Механізмами такого партнерства можуть бути соціальні контракти, ваучери на отримання послуг, гранти, конкурси соціальних проектів тощо.

Нові можливості для посилення ролі громадянського суспільства відкриває цифровізація публічного управління та сервісів. Електронні платформи для проведення консультацій, збору підписів під петиціями, онлайн-голосування, подання скарг та пропозицій, реалізації громадських бюджетів створюють додаткові канали для участі громадян у вирішенні місцевих проблем та контролі за діяльністю органів влади. Зокрема, Єдина платформа місцевої електронної демократії «ВзаємоДія», що запроваджена Мінцифри, надає стандартизовані інструменти е-демократії для громад і регіонів України, забезпечуючи якісно новий рівень комунікації та співпраці влади і громадян.

Щодо бізнесу як ще одного ключового недержавного стейкхолдера

регіонального розвитку, то тут ситуація також доволі неоднозначна. З одного боку, війна завдала колосальних збитків підприємствам, особливо малому та середньому бізнесу, через фізичне знищення та пошкодження активів, розрив ланцюгів постачання, блокування портів, падіння споживчого попиту, відтік робочої сили за кордон.

З іншого боку, чимало підприємств та підприємців, попри колосальні виклики, продемонстрували дивовижну життєстійкість, адаптивність та соціальну відповідальність, переорієнтувавши виробництво на потреби армії та цивільного населення, зберігши робочі місця та сплату податків, долучившись до волонтерських ініціатив та гуманітарних акцій.

Зокрема, за даними опитування Американської торговельної палати, понад 80% компаній-членів палати продовжили повністю або частково працювати в Україні після початку повномасштабного вторгнення, а 72% – зберегли довоєнний рівень зарплат працівників. 75% компаній надали матеріальну допомогу ЗСУ та постраждалим, 71% – здійснили грошові пожертви на гуманітарні потреби [102].

Саме бізнес здатний стати драйвером відбудови та модернізації економіки регіонів України на засадах інноваційності, ресурсоефективності та смарт-спеціалізації. Для цього необхідно системно підтримати та простимулювати підприємницьку активність через комплекс податкових, кредитних та регуляторних механізмів. Зокрема, йдеться про зниження податкового навантаження на фонд оплати праці, впровадження інвестиційного податкового кредиту та прискореної амортизації, державні гарантії за кредитами, компенсацію частини процентних ставок, грантову підтримку інноваційних проектів, спрощення дозвільних процедур, розвиток індустріальних парків та кластерів тощо.

Окрема увага має бути приділена підтримці малого та середнього підприємництва як найбільш вразливого та одночасно найбільш адаптивного і соціально орієнтованого сегменту бізнесу. Актуальними напрямками є подальше вдосконалення законодавства про спрощену систему

оподаткування, реалізація цільових програм мікрокредитування, гарантування позик, компенсації частини процентних ставок, надання безповоротної фінансової допомоги на започаткування та відновлення бізнесу, насамперед для ВПО, ветеранів, молоді. Має бути розширена інфраструктура інформаційно-консультаційної та навчально-тренінгової підтримки МСП за регіональним принципом – через мережі центрів підтримки підприємництва, бізнес-інкубаторів, коворкінгів, менторських програм тощо.

Ключову роль у реалізації цих заходів мають відігравати агенції регіонального розвитку у партнерстві з бізнес-асоціаціями та регіональними і місцевими органами влади. АРР можуть стати «єдиним вікном» для підтримки бізнесу через надання консультацій, навчання, допомоги в пошуку фінансування та виходу на зовнішні ринки, просування інвестиційних проектів та брендингу регіонів. На часі створення регіональних фондів підтримки підприємництва та інновацій у форматі публічно-приватного партнерства між АРР, бізнес-асоціаціями та міжнародними фінансовими установами як інструментів спільного інвестування у перспективні стартапи та імпортозамісні виробництва.

Важливо також системно залучати бізнес-асоціації та експертне середовище до розробки планів відновлення та розвитку регіонів з метою врахування потреб і можливостей підприємницького сектору та формування сприятливого інвестиційного клімату. Закони та інші регуляторні акти, що впливають на бізнес-середовище, мають проходити обов'язкову процедуру консультацій та експертизи з боку бізнес-спільноти. Програми та проекти підтримки підприємництва мають бути синхронізовані на національному, регіональному та місцевому рівнях.

На окрему увагу заслуговує роль наукових та освітніх установ як стейкхолдерів регіонального розвитку. Університети та наукові інститути виступають ключовими центрами продукування нових знань та технологій, підготовки висококваліфікованих кадрів та розвитку людського капіталу регіонів. Водночас, застарілість матеріально-технічної бази, низький рівень

комерціалізації досліджень та співпраці з бізнесом, відтік талановитої молоді за кордон суттєво обмежують їх внесок у регіональний розвиток. Руйнування кампусів, евакуація студентів і викладачів внаслідок військових дій ще більше ускладнили їх становище.

Тому сьогодні надзвичайно важливо модернізувати науково-освітню сферу відповідно до кращих світових практик та синхронізувати її з потребами регіонального розвитку. Зокрема, йдеться про впровадження моделі підприємницького та інноваційного університету, що тісно співпрацює з бізнесом та владою у форматі «потрійної спіралі», комерціалізуючи власні розробки та створюючи навколо себе стартап-екосистему; формування регіональних наукових центрів та інноваційних хабів на базі провідних університетів за моделлю відкритих інновацій із залученням бізнесу, влади, громадськості; розвиток освітніх програм та наукових досліджень з проблематики регіонального розвитку, публічного управління та адміністрування, що готуватимуть фахівців нової формації для органів влади та агенцій місцевого розвитку.

Це лише окремі напрями та механізми посилення ролі та потенціалу недержавних стейкхолдерів у регіональному розвитку України. В кожному конкретному випадку їх змістовне наповнення та конфігурація визначатимуться специфічними потребами та ресурсами регіонів і громад в умовах війни та повоєнного відновлення. Важливо забезпечити багаторівневу координацію та взаємодоповнюваність зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства, формуючи екосистему співтворення цінності та довіри заради спільного майбутнього.

Звичайно, війна суттєво трансформує порядок денний та пріоритети регіонального розвитку в Україні. На перший план виходять завдання з відновлення пошкодженої та зруйнованої житлової, транспортної, енергетичної, соціальної інфраструктури, забезпечення тимчасовим житлом та засобами до існування ВПО, підтримки релокації бізнесу з зон бойових дій, протидії безробіттю та зубожінню населення, мінімізації екологічних загроз і

т.д. В той же час, це відновлення має закладати основи для більш стійкого, інклюзивного та конкурентного розвитку регіонів у довгостроковій перспективі відповідно до сучасних трендів цифровізації, зеленого переходу, розвитку економіки знань та креативних індустрій.

Зокрема, відбудова інфраструктури та житла має базуватись на принципах енергоефективності, відновлюваної енергетики, «розумних» технологічних рішень, універсального дизайну та інклюзивності, створюючи нову якість життєвого простору. Підтримка релокації бізнесу має поєднуватись із структурною модернізацією економіки регіонів на основі моделі розумної спеціалізації, формування нових ланцюгів доданої вартості та індустріальних парків.

Соціальна адаптація ВПО має супроводжуватись їх залученням до ухвалення рішень, що стосуються їх потреб, розвитку їх людського капіталу через перенавчання та набуття затребуваних на ринку праці компетентностей. Відновлення надання освітніх, медичних, соціальних, культурних послуг має відбуватись на нових організаційних та технологічних засадах (он-лайн освіта, телемедицина, електронні сервіси, мобільні хаби тощо) [13].

Все це вимагає безпрецедентної співпраці і координації різних суб'єктів регіонального розвитку – органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, державних фондів та установ (ДФРР, Фонд енергоефективності, Фонд розвитку підприємництва та ін.), агенцій регіонального розвитку, громадських, волонтерських та благодійних організацій, бізнес-асоціацій та професійних спілок, українських та міжнародних фінансових установ та донорів. Необхідно максимально задіяти інструменти міжмуніципальної співпраці, державно-приватного та міжсекторного партнерства, соціального замовлення, спільного фінансування та впровадження проектів відновлення і розвитку територій.

При цьому конфігурація, роль та внесок кожного стейкхолдера у цих процесах можуть гнучко варіюватись в залежності від специфічних потреб та умов кожного регіону і громади. Скажімо, громади прифронтових територій

потребуватимуть більшої уваги та підтримки з боку центральних органів влади у питаннях безпеки, розмінування, евакуації та соціального захисту населення.

Громади, що прийняли значну кількість ВПО – допомоги в облаштуванні місць компактного проживання, надання житлових субсидій, психологічної адаптації. Громади – донори переселенців – сприяння у працевлаштуванні і професійній переорієнтації тих, хто залишився, диверсифікації економіки тощо. Тому надзвичайно важливо забезпечити адресність, диференційованість та синергію різних інтервенцій, програм та проектів з відновлення та розбудови регіонів з урахуванням викликів війни та завдань повоєнної трансформації країни.

2.3. Сучасний зарубіжний досвід публічного управління регіональним розвитком

В Україні, як і в інших пострадянських країнах, спостерігається зростаючий інтерес до вивчення та адаптації кращих зарубіжних практик публічного управління регіональним та місцевим розвитком. Це зумовлено цілим комплексом внутрішніх та зовнішніх факторів – євроінтеграційними прагненнями України, імплементацією реформи децентралізації, загостренням міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій, зростанням конкуренції регіонів за ресурси та інвестиції в глобальному масштабі. В цих умовах критично важливим є переосмислення традиційних підходів до формування та реалізації державної регіональної політики в Україні, що довгий час характеризувалася надмірною централізацією, відомчою фрагментацією, орієнтацією на бюджетне субсидування депресивних регіонів замість розкриття їх власного потенціалу розвитку [38].

Ратифікувавши Угоду про асоціацію з ЄС та інші міжнародні угоди, Україна взяла на себе зобов'язання гармонізувати свою регіональну політику

з принципами та практиками ЄС. Зокрема, у 2021 році на законодавчому рівні вперше було закріплено застосування підходу смарт-спеціалізації у стратегічному плануванні розвитку регіонів та громад. Це передбачає фокусування обмежених ресурсів на унікальних конкурентних перевагах та інноваційних нішах кожного регіону, визначених у процесі підприємницького відкриття за участі місцевого бізнесу, науки та громадськості. Впровадження цього підходу в українських реаліях вимагає суттєвої трансформації інституційних механізмів, компетентностей та організаційної культури публічного сектору, орієнтованих на інновації, партнерство та мережеву співпрацю.

Важливим викликом для України залишається подолання надмірної фрагментації політики регіонального розвитку та забезпечення її координації на всіх рівнях врядування. Поширеною практикою в ЄС є створення багаторівневих систем врядування для узгодженого планування та реалізації заходів підтримки регіонів з боку різних міністерств, відомств та місцевих органів влади із залученням усіх зацікавлених сторін. Особливо цінним є досвід функціонування спільних інституцій на зразок Конференції з просторового планування в Німеччині, Генерального комісаріату з рівності територій у Франції, Міжвідомчої координаційної комісії в Польщі тощо [302].

Нарешті, регіональна політика багатьох успішних країн світу дедалі більше фокусується на сприянні формуванню регіональних інноваційних екосистем як середовища продукування, обміну та комерціалізації знань і технологій, що охоплює різноманітних акторів та інститути.

Як показує досвід європейських, північноамериканських та азійських країн, створення таких екосистем потребує цілеспрямованих та скоординованих зусиль публічного сектору щодо розвитку інфраструктури, фінансових та фіскальних стимулів, людського капіталу, мереж та платформ співпраці на довгостроковій основі. Вивчення цього досвіду є надзвичайно актуальним для України в контексті переходу до інноваційної моделі економічного розвитку.

Отже, адаптація кращого зарубіжного досвіду публічного управління регіональним розвитком до українських реалій є важливою передумовою для підвищення ефективності державної регіональної політики, її наближення до сучасних глобальних трендів та викликів. Це потребує ґрунтовного дослідження та осмислення теоретичних концепцій, політичних підходів та практичних інструментів, що використовуються передовими країнами світу для розкриття потенціалу розвитку регіонів та територій на засадах інноваційності, сталості та інклюзивності.

При цьому важливо не просто копіювати іноземні моделі, а критично оцінювати їх прийнятність та адаптувати до специфічного українського контексту з урахуванням наявних ресурсів, можливостей та обмежень. Виходячи з цього розглянемо нижче основні успішні та поширені практики публічного управління регіональним розвитком у зарубіжних країнах.

Застосування підходу смарт-спеціалізації в країнах ЄС.

Концепція смарт-спеціалізації (розумної спеціалізації), розроблена експертами ЄС, являє собою інноваційний підхід до стратегічного планування регіонального розвитку, що передбачає визначення та розвиток унікальних галузей або видів економічної діяльності, які становлять конкурентну перевагу регіону в глобальному масштабі. На відміну від традиційного галузевого підходу, смарт-спеціалізація робить акцент на пошуку нових ніш і можливостей на міжсекторальному перетині, що виникають завдяки технологічним та ринковим інноваціям. Принципово важливим є те, що ці пріоритети не нав'язуються згори, а визначаються самими регіональними стейкхолдерами (підприємцями, дослідниками, громадськістю) у процесі так званого «підприємницького відкриття». Завдання публічної влади – виявити, підтримати та поширити ці ініціативи шляхом вибудовування колективних стратегій смарт-спеціалізації, синхронізації галузевих політик та інструментів [244]. При цьому суттєвий акцент робиться на підвищенні рівня освіченості населення, який постійно зростає (табл. 2.1).

Рівень освіти у країнах-членах ЄС

Рік	Освіта нижча середньої	Вища неповна та середня спеціальна	Повна вища освіта
2015	23,9%	47,6%	28,5%
2016	23,4%	47,5%	29,1%
2017	22,8%	47,3%	29,9%
2018	22,2%	47,1%	30,7%
2019	21,6%	46,8%	31,6%
2020	21,0%	46,3%	32,8%
2021	20,9%	45,5%	33,6%
2022	20,5 %	45,2%	34,3%

Джерело: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=REGION_EDUCAT&lang=en

Вперше концепція смарт-спеціалізації була представлена в ЄС у 2009 році групою експертів «Знання для зростання» і надалі розвинута в серії методичних посібників та керівних принципів для європейських регіонів. З 2014 року розробка стратегій досліджень та інновацій для смарт-спеціалізації (RIS3) стала обов'язковою умовою доступу до фінансування від структурних та інвестиційних фондів ЄС. На сьогодні всі країни та регіони ЄС мають чинні стратегії смарт-спеціалізації, що періодично оновлюються на основі процесу підприємницького відкриття. За даними Європейської платформи смарт-спеціалізації, станом на 2020 рік європейські регіони визначили понад 1400 пріоритетних напрямів, згрупованих у 12 широких доменів. Лідерами за кількістю пріоритетів є агропродовольча сфера, ІКТ, здоров'я, енергетика, передові виробничі технології [244].

Як показує аналіз досвіду європейських країн, підхід смарт-спеціалізації суттєво вплинув на якість та інклюзивність стратегічного планування регіонального розвитку. Зокрема, він сприяв активізації діалогу та довіри між регіональними стейкхолдерами, кращому розумінню інноваційного потенціалу регіонів, виявленню нових ніш та можливостей зростання. В

багатьох випадках це дозволило сформувати більш реалістичні та консенсусні стратегії, сфокусувати обмежені ресурси на розумних пріоритетах з найбільшим потенціалом. Водночас процес імплементації стратегій смарт-спеціалізації стикається з низкою викликів – недостатньою залученістю бізнесу, домінуванням публічного сектору, фрагментацією політик та інструментів підтримки. Досвід ЄС вказує на необхідність постійної адаптації концепції смарт-спеціалізацій до нових технологічних, ринкових та інституційних умов [243].

Практика розробки та імплементації регіональних інноваційних стратегій у США.

США мають давні традиції та багатий досвід стимулювання інноваційного розвитку на рівні штатів та локальних громад. Регіональні інноваційні стратегії тут не є обов'язковими, як в ЄС, проте активно розробляються в багатьох штатах як інструмент підвищення конкурентоспроможності та диверсифікації економіки в умовах глобальних технологічних зрушень. Особливістю підходу США є акцент на розбудові потужних регіональних інноваційних екосистем та кластерів, що інтегрують ресурси та компетенції бізнесу, університетів, національних лабораторій та місцевих громад. Публічна політика штатів спрямована передусім на створення сприятливих рамкових умов для інновацій, усунення ринкових та системних провалів, стимулювання партнерської взаємодії всіх учасників інноваційного процесу [250].

Одним з провідних інструментів федеральної підтримки регіональних інновацій в США є Конкурс інноваційних стратегій (i6 Challenge), що реалізується Адміністрацією економічного розвитку (EDA) з 2010 року. Щорічно на конкурсній основі виділяється близько 15 млн дол. для співфінансування інноваційних проектів в регіонах (до 50% вартості) за умови залучення коштів з місцевих джерел. Головними критеріями оцінки заявок є інноваційність та комерційний потенціал ідей, наявність сильної команди та бізнес-моделі, залучення різних стейкхолдерів. Прикладами підтриманих в

рамках іб Challenge проектів є Центр інновацій в галузі фотоніки (Нью-Йорк), Акселератор інновацій Середнього Заходу (Мічиган), Глобальний центр акумулювання енергії (Каліфорнія) та інші [223].

Іншим механізмом стимулювання регіонів до розробки інноваційних стратегій є Ініціатива регіональних інноваційних стратегій (Regional Innovation Strategies) EDA. Вона передбачає грантову підтримку двох типів проектів: 1) створення та розвиток мереж акселераторів та інкубаторів для підтримки стартапів (BUILD); 2) розробка інвестиційних фондів для фінансування стартапів ранніх стадій (SEED). Очікується, що ці інструменти розширять інфраструктуру підтримки інновацій в регіонах та забезпечать більш ефективний трансфер технологій від досліджень до ринку. В 2020 році загальна сума грантів склала 35 млн дол. [224].

На рівні штатів поширеною практикою є створення окремих агенцій чи дирекцій з розробки та імплементації інноваційних стратегій. Наприклад, в штаті Каліфорнія діє Офіс планування та досліджень губернатора (OPR), що є «мозковим центром» для аналізу трендів та розробки інноваційної політики. В штаті Орегон функціонує Рада з інновацій, що об'єднує представників влади, бізнесу, наукових установ та розробляє комплексний план інноваційного розвитку штату (Oregon Innovation Plan). В штаті Огайо в 2018 р. затверджено регіональну інноваційну стратегію, що має на меті розбудову кластерів в сферах штучного інтелекту, автономних систем, біотехнологій з бюджетом в 1,6 млрд дол. на 5 років [303].

Цікаві приклади інноваційних стратегій демонструють окремі міста та локальні громади в США. Так, Бостон в рамках свого плану інноваційного розвитку (Imagine Boston 2030) запровадив такі ініціативи, як міська мережа інноваційних центрів для молоді (BoSTEM), цільовий податок на нерухомість для підтримки стартапів (Community Benefits Fund), інноваційний центр у сфері охорони здоров'я (2030 Health Innovation Laboratory) [263]. Місто Нью-Йорк, окрім підтримки традиційного Кремнієвого Аллею, робить ставку на креативні індустрії, розробивши цільову стратегію розвитку секторів дизайну,

реклами, мистецтва, моди тощо (CreateNYC).

Отже, регіональні інноваційні стратегії в США мають партнерсько-екосистемний характер, орієнтований на створення середовища для співпраці та синергії всіх учасників інноваційного процесу. Публічна підтримка регіональних інновацій є децентралізованою і передбачає поєднання місцевої ініціативи з координуючою роллю штатів та цільовою допомогою федерального рівня.

Стратегування регіонального розвитку в країнах Азії.

Країни Східної та Південно-Східної Азії, що демонструють вражаючі темпи економічного зростання та інноваційного розвитку в останні десятиліття, накопичили значний досвід стратегічного управління змінами на регіональному рівні. Попри різноманіття політичних систем та культур, їх об'єднують певні спільні підходи – визначальна роль держави у визначенні пріоритетів та мобілізації ресурсів, ставка на розвиток людського капіталу та інфраструктури, проактивне залучення прямих іноземних інвестицій та технологій, тісний зв'язок регіонального розвитку з національними стратегіями. Розглянемо особливості стратегічного планування на прикладі кількох країн.

Китай має багаторівневу систему планування регіонального розвитку, що охоплює національний, провінційний та муніципальний рівні. Загальні цілі та пріоритети визначаються в рамках п'ятирічних планів соціально-економічного розвитку країни, які потім деталізуються на місцях з урахуванням специфіки територій. З 2006 року в Китаї діє Національна стратегія розвитку науки і технологій в середньо- та довгостроковій перспективі, яка, зокрема, передбачає створення 20 зон високих та нових технологій державного рівня. Ці зони мають статус вільних економічних зон зі спеціальними преференціями для високотехнологічних галузей, таких як ІКТ, біотехнології, нові матеріали. Найбільш відомі з них – Чжунгуаньцунь в Пекіні (китайська «кремнієва долина»), Чжанцзян в Шанхаї, Наньшань в Шеньчжені [352].

Окрім технологічних зон загальнонаціонального значення, в Китаї активно розвиваються спеціалізовані індустріальні парки та кластери регіонального рівня, орієнтовані на створення міжнародних ланцюгів доданої вартості. Серед найбільших – фотоелектричний кластер в м. Уху, кластер з виробництва акумуляторів в м. Нінде, ІТ-кластер в м. Далянь, автомобільний кластер в м. Ухань та інші. Держава підтримує ці кластери через цільове фінансування інфраструктури, податкові та митні преференції, залучення талантів та інвестицій. В останні роки пріоритетами стають розвиток інноваційної інфраструктури та стимулювання внутрішнього попиту в рамках стратегії «подвійної циркуляції» [255].

Південна Корея в рамках стратегії інноваційного розвитку зробила ставку на цілеспрямоване створення регіональних інноваційних систем та індустріальних кластерів. Починаючи з 1990-х років, уряд визначив ключові регіони для розміщення кластерів та надав значні державні інвестиції для розвитку їх інфраструктури. Зокрема, в рамках Програми створення регіональних інноваційних систем (RIS) передбачено розвиток технопарків в 16 провінціях країни з фокусом на стратегічні технологічні сектори (ІКТ, машинобудування, біотехнології, нові матеріали тощо). Кожен технопарк включає університети, дослідницькі інститути, малі та середні підприємства, стартапи, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори. До кінця 2022 року в рамках RIS створено понад 1300 компаній та 83 тис. робочих місць [278].

Іншим механізмом стимулювання регіонального розвитку Південної Кореї є розбудова інноваційних міст навколо провідних наукових та індустріальних центрів. Наприклад, місто Пангйю поблизу Сеула перетворено на «корейську кремнієву долину» з понад 1000 ІТ компаній та стартапів. Уряд інвестував близько 66 млрд дол. в створення інноваційного кластера Тедок з населенням 210 тис. осіб на півдні країни. Він спеціалізується на розвитку цифрових технологій, робототехніки, «розумної» медицини, кіновиробництва. За оцінками, до 2023 року Тедок залучить 244 компанії та створить 20,6 тис. робочих місць [351].

Стратегія регіонального розвитку Сінгапуру традиційно робить акцент на розвитку інфраструктури світового рівня, залученні висококваліфікованих кадрів та міжнародних інвесторів. За рахунок послідовної політики уряду, значної концентрації ресурсів на обмеженій площі та залучення провідних технологічних компаній Сінгапур став глобальним інноваційним хабом з розвиненими кластерами в сфері фінансів, біотехнологій, креативних індустрій. Зокрема, біомедичний кластер в районі Біополіс об'єднує близько 50 компаній, 5 тис. дослідників, 2,4 млн м² лабораторних площ. Створення кластера обійшлося уряду в 360 млн дол. [238].

З 2017 року в Сінгапурі реалізується Research, Innovation and Enterprise (RIE) Plan 2020 з бюджетом 19 млрд дол. на 5 років, що передбачає інвестиції в ключові технологічні домени: передове виробництво і інжиніринг, охорона здоров'я, міська безпека, послуги майбутнього. Зокрема, в рамках RIE 2020 на о. Чангі розвивається інноваційний район «Punggol Digital District», який інтегрує можливості кіберфізичних систем для тестування рішень в сфері кібербезпеки, транспорту, екології. Інший приклад – створення SGInnovate та SG Startup – державних платформ для розвитку глибоких технологічних стартапів через інвестиції, прискорення та розширення мереж з глобальними інноваційними хабами [297].

Отже, азійські країни-лідери демонструють проактивну та цілеспрямовану політику формування інноваційних регіонів світового рівня, тісно пов'язану з національними пріоритетами розвитку. Для них характерна висока концентрація інвестицій в розбудову інфраструктури, створення преференційних режимів та залучення якірних інвесторів в стратегічні кластери. Така політика стимулювання «полюсів зростання» забезпечує швидке досягнення критичної маси ресурсів та компетенцій, але має і зворотній бік – посилення міжрегіональних диспропорцій розвитку.

Розвиток мережі агенцій регіонального розвитку в країнах ЄС.

Агенції регіонального розвитку (АРР) є важливими інституційними партнерами органів влади у формуванні та реалізації політики розвитку

територій в багатьох європейських країнах. Вони виступають в ролі своєрідних «каталізаторів» змін, поєднуючи стратегічні, аналітичні, комунікаційні та проектні функції. APP акумулюють знання та компетенції щодо внутрішнього потенціалу та зовнішніх можливостей регіонів, здійснюють моніторинг та оцінку регіональних стратегій і програм, залучають та координують ключових стейкхолдерів, надають професійну та методичну підтримку місцевим громадам.

За даними Європейської асоціації агенцій розвитку (EURADA), в ЄС функціонує понад 200 регіональних агенцій з різними організаційно-правовими формами (громадські, приватні, змішані) та спеціалізацією. В Німеччині та Австрії APP переважно є структурними підрозділами місцевих органів влади і фінансуються з бюджету. Натомість у Великобританії, Ірландії, Швеції APP зазвичай мають форму партнерств з державним, приватним та громадським секторами, що фінансуються з різних джерел. У Франції, Бельгії, Іспанії APP створюються як публічно-приватні компанії за участі бізнесу та наукових установ [259].

Попри різноманіття моделей, APP відіграють ключову роль у розробці та впровадженні стратегій розумних спеціалізацій регіонів ЄС. Вони модерують процес підприємницького відкриття, збирають і аналізують стратегічну інформацію, картують ланцюги доданої вартості та домени спеціалізації в регіоні, поширюють серед стейкхолдерів розуміння підходу смарт-спеціалізації. APP також забезпечують зв'язок регіональних інноваційних стратегій з національними програмами та пріоритетами розумного зростання ЄС.

Серед кращих європейських практик можна відзначити:

- Агенцію регіонального розвитку Емілії-Романьї (ERVET, Італія), яка активно залучена до розробки та реалізації регіональної інноваційної стратегії з фокусом на мехатроніку, агропродовольчий сектор, будівництво, «креативну» індустрію;

- Агенцію Бретані (Франція), що забезпечує методичний та

організаційний супровід процесу підприємницького відкриття за 5 доменами смарт-спеціалізації регіону;

- Валлонське агентство підприємництва та інновацій (Бельгія), що реалізує комплексну програму підтримки інноваційних проектів бізнесу в рамках Стратегії розвитку Валлонії до 2025 р.;

- Агенцію розвитку Півночі та Центру Португалії, що успішно поєднує завдання стратегічного планування, залучення інвестицій та інновацій, менеджменту індустриальних парків та бізнес-інкубаторів [318].

Цікавим прикладом спеціалізованої установи нового типу є створена в 2010 році Vanguard Initiative – мережа 30 європейських регіонів, що співпрацюють у сфері індустриальної інноваційної політики. Вона об'єднує регіональні органи влади, агенції розвитку, кластерні організації, бізнес та університети задля обміну досвідом, реалізації спільних пілотних проектів з нових технологій (3D друк, біоекономіка, нанотехнології), формування міжрегіональних ланцюгів доданої вартості. Ініціатива має на меті подолати фрагментацію політик та інвестицій, сформувати критичну масу індустриальних інновацій в Європі [344].

Отже, досвід функціонування APP в країнах ЄС засвідчує їх важливу роль як «сполучної ланки» між стратегічним баченням розвитку регіону та його практичною реалізацією в партнерстві зі стейкхолдерами. APP забезпечують професійний рівень та компетентнісну підтримку процесу розробки та впровадження інноваційних стратегій регіонального розвитку, формують середовище довіри та співпраці між владою, бізнесом, наукою та громадськістю. В умовах децентралізації вони стають відповідальними менеджерами процесу інноваційних змін в регіонах.

Функціонування корпорацій регіонального розвитку в США.

В США поширеною інституційною формою підтримки соціально-економічного розвитку територій є неприбуткові корпорації регіонального розвитку (Regional Development Corporations). Вони створюються для реалізації великих інвестиційних проектів в рамках партнерства органів

місцевого самоврядування, бізнес-асоціацій, фінансових установ, університетів, громадських організацій. Як правило, публічний сектор забезпечує початковий капітал та інфраструктуру, а приватний сектор та некомерційні інституції надають експертизу, мережі та додаткове фінансування проектів розвитку [308].

Сфери та форми діяльності корпорацій регіонального розвитку досить різноманітні – від будівництва доступного житла, комунальної інфраструктури, підтримки малого бізнесу та професійного навчання до створення індустріальних та інноваційних парків, кластерних програм, венчурних фондів. При цьому кожна корпорація намагається сформуванати унікальну спеціалізацію та портфель послуг, що дозволили б їй зайняти відповідну нішу та досягти фінансової самоокупності.

Приміром, корпорація MassDevelopment (штат Массачусетс) надає консалтингові послуги та пільгове кредитування для редевелопменту старих індустріальних зон (браунфілдів). Агентство NYC Economic Development Corporation (м. Нью-Йорк) спеціалізується на впровадженні нових цифрових технологій в інфраструктуру та сервіси міста. Invest Nebraska Corporation (штат Небраска) розвиває мережу та фонди підтримки високотехнологічних стартапів в сфері агротехнологій, транспорту, фінтеху. New Mexico Partnership (штат Нью-Мексико) займається диверсифікацією місцевої економіки шляхом залучення іноземних фірм та інвестицій [265].

Деякі корпорації регіонального розвитку повністю перебувають у державній власності, як Appalachian Regional Commission, що охоплює 13 штатів і фінансується федеральним урядом та урядами штатів. Інші мають переважно приватний капітал і функціонують як інвестиційні компанії, що заробляють на наданні послуг. Проте спільною рисою є орієнтація на мобілізацію місцевих ресурсів та компетенцій, створення інклюзивних партнерств із залученням місцевих громад, культивування лідерів та «агентів змін» [289].

Цікавим прикладом організації нового типу є LaunchTN – державно-

приватне партнерство в штаті Теннессі, створене для розвитку підприємницької та інноваційної екосистеми штату. Воно поєднує в собі елементи венчурного фонду, акселератора та мережі трансферу технологій, інвестуючи в молоді інноваційні компанії та допомагаючи їм масштабувати бізнес. Партнерами LaunchTN є 6 регіональних підприємницьких центрів (кожен з яких має свою галузеву спеціалізацію), університети штату, місцеві громади та професійні спільноти. З моменту створення у 2012 році LaunchTN підтримала понад 400 стартапів та залучила 186 млн дол. інвестицій [283].

Таким чином, американський досвід свідчить про ефективність моделі регіонального розвитку, що базується на співпраці та спільному інвестуванні місцевих стейкхолдерів в проекти з високою суспільною вартістю. Корпорації розвитку виступають інституційними «майданчиками» для такої співпраці, поєднуючи підприємницьку гнучкість з орієнтацією на місцеві суспільні потреби. Завдяки своїй спеціалізації та укоріненості в місцевий контекст вони можуть швидше акумулювати критичну масу ресурсів та компетенцій під конкретні стратегічні ініціативи. Їх досвід заслуговує на вивчення з точки зору створення в Україні ефективних інституцій підтримки інклюзивного розвитку територій.

Розвиток платформи та мереж співпраці стейкхолдерів регіонального розвитку.

Важливим трендом в сучасних підходах до регіонального розвитку є підтримка різноманітних форм кооперації та колаборації між суб'єктами інноваційного процесу – бізнесом, науковими установами, закладами освіти, фінансовими інституціями, громадськими організаціями. Ці форми варіюються від неформальних професійних мереж до спеціально створених організаційних структур з власною стратегією, ресурсами та системою управління. Спільним знаменником є орієнтація на створення «колективних благ» – позитивних екстерналій, ефектів переливу знань та компетенцій між учасниками, прискорення дифузії інновацій, зниження трансакційних витрат тощо.

Одним з найбільш успішних прикладів організованих форм кооперації є інноваційні кластери – мережі географічно близьких взаємопов'язаних організацій (фірм, університетів, агенцій розвитку) в певній сфері діяльності. Вони виникають там, де існують розвинена наукова база, спеціалізована робоча сила, зрілі ринки та мережі постачальників. Класичний приклад – «кремнієва долина» в США, що об'єднує кластери в сфері комп'ютерних технологій, програмного забезпечення, телекомунікацій, біотехнологій тощо. Кластери стимулюють конкуренцію та кооперацію, генерують інновації та стартапи завдяки концентрації ресурсів, технологій, талантів. За даними Європейської кластерної обсерваторії, в ЄС діє понад 3 тис. регіональних та 150 міжрегіональних кластерів, що забезпечують 54 млн робочих місць [231].

Дієвим механізмом підтримки кластерів з боку держави є програми кластерного розвитку. Вони створюють рамкові умови для колаборації учасників, розвитку ланцюгів доданої вартості та експорту. Приклади успішних програм – Top Sectors у Нідерландах (підтримка 9 ключових секторів економіки), Competitiveness Poles у Франції (11 міжнародно-орієнтованих кластерів), Leading Edge Cluster Competition в Німеччині (змагання регіонів за федеральне фінансування інновацій). Важливо, що ці програми не обмежуються бюджетними інвестиціями в інфраструктуру, а стимулюють проекти колаборації бізнесу, науки та освіти, міжнародну кооперацію.

Іншою поширеною формою підтримки інновацій в регіонах є створення спеціалізованих просторів та інфраструктури – наукових та технологічних парків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій тощо. Вони забезпечують консолідацію ресурсів (площі, обладнання, сервіси) для проведення досліджень, запуску стартапів, комерціалізації ідей. Технопарки створюють середовище для відкритих інновацій, інтеграції великого та малого бізнесу, міжгалузевих експериментів. Основними клієнтами є високотехнологічні компанії, причому послуги та пільги надаються на пільгових умовах для резидентів.

В Європі нараховується понад 350 науково-технологічних парків та 500 бізнес-інкубаторів, які підтримують близько 40 тис. інноваційно активних малих та середніх підприємств. Мережевий характер їх діяльності координується міжнародними асоціаціями – IASP (технопарки), EBN (бізнес-інкубатори) та ін. Флагманами є такі мегапроекти, як Brainport Eindhoven (Нідерланди), Adlershof Science City (Німеччина), Ideon Science Park (Швеція). В Азії безперечним лідером є Китай, який розвиває 169 зон розвитку високих і нових технологій державного рівня, де працює близько 50 тис. компаній та проживає 13 млн осіб [340].

Важливу роль у регіональних інноваційних системах відіграють мережі трансферу та комерціалізації знань – як загальнонаціональні (наприклад, мережа Fraunhofer в Німеччині, CATI у Франції, Innovate UK у Великобританії), так і регіональні. Вони об'єднують університетські офіси трансферу технологій, незалежні R&D центри, інжинірингові та консалтингові фірми задля розробки та впровадження прикладних інноваційних проектів. Держава підтримує їх діяльність через пільгові умови доступу до наукової інфраструктури, механізми співфінансування проектів з бізнесом, інформування про можливості програм ЄС (Horizon Europe, COSME) [348].

З розвитком Індустрії 4.0 набувають популярності нові організаційні форми – майданчики для тестування цифрових виробничих технологій, просторові інформаційні системи, DIY- та maker-спільноти, креативні хаби в сфері культурних та креативних індустрій тощо. Лідером у створенні таких «пісочниць» є Великобританія, яка розробила національну програму цифрових катапулт (Digital Catapult Programme). Вона передбачає створення в 18 містах країни центрів та лабораторій для розробки цифрових рішень (штучний інтелект, доповнена реальність, предиктивна аналітика даних) під потреби регіонального бізнесу [221].

Таким чином, міжнародний досвід підтверджує зростаючу роль організованих мереж та платформ співпраці стейкхолдерів як каркасу регіональних інноваційних екосистем, що прискорює потоки знань та

підвищує інноваційну абсорбцію бізнесу. Водночас ефективність таких мереж суттєво залежить від якості координації, довіри та культури співпраці між учасниками – факторів, які не створюються швидко і потребують цілеспрямованих інвестицій та фасилітації з боку публічних інституцій.

Використання структурних та інвестиційних фондів ЄС.

Структурні та інвестиційні фонди ЄС (ESIF) є головним інструментом реалізації політики згуртування та усунення міжрегіональних диспропорцій в Євросоюзі. На період 2021-2027 рр. бюджет ESIF складає 330 млрд євро, що становить третину загального бюджету ЄС. Ці кошти розподіляються через 4 основні фонди: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Європейський соціальний фонд (ESF), Фонд згуртування (CF) та Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD). Кожен з фондів має свої правила та сфери фінансування відповідно до 11 тематичних цілей [320].

ERDF є найбільшим за обсягом і спрямований передусім на розумний та сталий розвиток регіонів: підтримку інновацій, цифрової трансформації, МСП, низьковуглецевої економіки. Розподіл коштів між країнами здійснюється за формулою, що враховує регіональний ВВП на душу населення. Найбільше коштів отримують найменш розвинені східноєвропейські країни – Польща (64 млрд євро), Румунія, Чехія, Угорщина. З нового бюджету ERDF на 2021-2027 рр. не менше 8% коштів має спрямовуватися на сталий міський розвиток [234].

ESF концентрується на інвестиціях в людський капітал, підтримці зайнятості, соціального включення, освіти й навчання. Розподіл його коштів прив'язаний до рівня безробіття в регіонах. CF надає допомогу найменш розвиненим країнам (з ВНД менше 90% від середнього по ЄС) на розвиток транспортної та екологічної інфраструктури. EAFRD орієнтований на підтримку конкурентоспроможності аграрного сектору, управління природними ресурсами та диверсифікацію сільських територій [235].

Ключовою особливістю функціонування ESIF є спільне управління між

Єврокомісією та країнами-членами на основі партнерських угод та операційних програм. Кожна країна готує багаторічну партнерську угоду, в якій визначає свої потреби у фінансуванні відповідно до загальних пріоритетів ЄС та власних стратегій розвитку. На її основі розробляються операційні програми під кожен фонд або регіон з деталізованим бюджетом, переліком проектів, очікуваними результатами. Вони затверджуються Єврокомісією, але безпосередньо реалізуються національними чи регіональними органами влади [187].

Підхід спільного управління дозволяє, з одного боку, гармонізувати політику згуртування з загальним порядком денним розвитку ЄС, а з іншого – адаптувати її до специфічних потреб країн та регіонів. При цьому принцип партнерства та багаторівневого врядування вимагає, щоб операційні програми готувалися та виконувалися в діалозі з регіональною та місцевою владою, соціально-економічними партнерами, громадянським суспільством. Це підвищує відповідальність та залученість всіх рівнів до реалізації політики.

З 2014 року отримання коштів ESIF прив'язане до наявності у регіонів стратегій розумної спеціалізації. Це стимулює регіони визначати унікальні ніші зростання, формувати інноваційні екосистеми та партнерства, ефективніше використовувати структурні фонди під конкретні проекти. За оцінками, впровадження підходу RIS3 дозволило залучити 65,8 млрд євро на інновації з ERDF у 2014-2020 рр. Наразі в ЄС працюють над кращою синхронізацією фондів ESIF, програми «Горизонт Європа» та національних науково-інноваційних політик саме на основі розумної спеціалізації [258].

Важливою новацією в роботі ESIF є поступовий перехід від грантового фінансування до використання фінансових інструментів – кредитів, гарантій, участі в капіталі. Це дозволяє оптимізувати бюджетні витрати та підвищити фінансову дисципліну реципієнтів. У 2014-2020 рр. обсяг фінансових інструментів зріс на 57%, сягнувши 16,9 млрд євро або 5% від коштів ESIF [258]. Пріоритетними сферами їх застосування є підтримка МСП, енергоефективність, розвиток міської інфраструктури. Для цього створено

спеціальні інструменти – Європейський фонд стратегічних інвестицій (EFSD) та Фонд інвестицій для розвитку міст (JESSICA).

При всій своїй масштабності та результативності, політика згуртування ЄС все ще стикається з низкою викликів. Зокрема, надмірна залежність від дотацій ESIF може знижувати стимули регіонів до ендogenous розвитку та реформ. Існують ризики нецільового використання та розпорошення коштів через слабкі інституції та популізм. Зберігається «парадокс інновацій» – найменш розвинені регіони, що отримують найбільші кошти, не завжди готові ефективно їх абсорбувати. Тому ЄС поступово рухається в бік більш селективного та обумовленого надання допомоги регіонам на основі їх спроможності та потенціалу реформ. Попри це, досвід ESIF залишається унікальним прикладом комплексної, багаторівневої та орієнтованої на результат політики розвитку регіонів в масштабі цілого континенту. Для України, яка прагне інтегруватись до політики згуртування ЄС в перспективі членства, цей досвід матиме практичне значення для модернізації вітчизняної системи управління регіональним розвитком на засадах партнерства, субсидіарності та розумного використання обмежених ресурсів.

Таким чином очевидно, що зміна моделі управління регіональним розвитком – процес складний і тривалий, що вимагатиме значних ресурсів, компетенцій, узгоджених дій багатьох акторів. Він неодмінно стикатиметься зі спротивом і конфліктами, адже зачіпає усталені інтереси і практики. Проте, досвід провідних країн переконливо свідчить, що довгострокові переваги від інноваційної регіональної політики з лишком перекривають інвестиції і ризики перехідного періоду. Тому Україні вкрай важливо вже сьогодні, не чекаючи завершення війни, розпочати цілеспрямовану та поступальну працю з модернізації управлінських підходів та інструментів розвитку регіонів. І кращі світові практики можуть суттєво допомогти у цьому.

Висновки до другого розділу

1. Проаналізовано нормативно-правові засади публічного управління регіональним розвитком в Україні. Відзначено, що незважаючи на розгалуженість та багаторівневість законодавчої бази, зберігається низка проблем та прогалин, зокрема щодо узгодженості та стабільності правових норм, їх відповідності європейським стандартам та практикам, а також забезпечення реальними фінансовими та організаційними ресурсами. Відзначено недостатнє законодавче регулювання питань міжрегіонального співробітництва, розвитку міських агломерацій, підтримки регіональних інноваційних екосистем. Наголошено на важливості адаптації національного законодавства до принципів багаторівневого врядування, розумної спеціалізації, інтегрованого просторового планування, досягнення цілей сталого розвитку. Підкреслено необхідність подальшої дерегуляції та спрощення адміністративних процедур у сфері регіонального розвитку.

2. Визначено основних стейкхолдерів формування та реалізації державної регіональної політики в Україні. Відзначено провідну роль центральних органів виконавчої влади (Кабінету Міністрів України, Мінрегіону та ін.) у визначенні стратегічних пріоритетів, розробці цільових програм, координації дій інших суб'єктів. Підкреслено зростання впливу органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації, які отримали більше повноважень та ресурсів для стратегічного планування розвитку громад, надання публічних послуг, стимулювання підприємництва. Проаналізовано роль агенцій регіонального розвитку як інституційних посередників між владою, бізнесом та громадськістю. Показано широкі можливості співпраці з організаціями громадянського суспільства та бізнес-асоціаціями у вирішенні актуальних проблем регіонального розвитку. Наголошено на важливості багаторівневої координації та консолідації зусиль всіх стейкхолдерів на основі спільного бачення цілей та розподілу ресурсів і компетенцій. Окреслено нові виклики та можливості для залучення

регіональних стейкхолдерів до процесів відновлення та розвитку територій в умовах війни та повоєнного відновлення.

3. Висвітлено особливості застосування підходу смарт-спеціалізації до стратегування регіонального розвитку в країнах ЄС. Відзначено, що цей підхід передбачає визначення та розвиток унікальних конкурентних переваг регіонів на основі процесу підприємницького відкриття із залученням бізнесу, науки та громадськості. Показано обов'язковість підготовки регіональних стратегій досліджень та інновацій для розумної спеціалізації (RIS3) як умови доступу до структурних фондів ЄС. Проаналізовано позитивні ефекти впровадження цього підходу для активізації діалогу стейкхолдерів, кращого розуміння інноваційного потенціалу та спеціалізації регіонів, концентрації обмежених ресурсів на розумних пріоритетах розвитку. Підкреслено важливість постійної актуалізації стратегій смарт-спеціалізації відповідно до технологічних, ринкових та соціальних змін.

4. Досліджено досвід США щодо розробки та реалізації регіональних інноваційних стратегій. Показано, що американська модель робить акцент на формуванні потужних регіональних інноваційних екосистем та кластерів, що інтегрують ресурси бізнесу, університетів, національних лабораторій та місцевих громад. Публічна політика орієнтована на створення сприятливих рамкових умов для інноваційного розвитку регіонів через фінансові та фіскальні стимули, розбудову інфраструктури, розвиток людського капіталу. Відзначено провідну роль регіональних інституцій (агенцій, наукових парків, акселераторів) у реалізації стратегій в партнерстві з владою, бізнесом та університетами. Охарактеризовано федеральні ініціативи з підтримки процесу формування та імплементації інноваційних стратегій в регіонах (Конкурс інноваційних стратегій, Ініціатива регіональних інноваційних стратегій). Наведено приклади успішних регіональних стратегій (Каліфорнія, Орегон, Нью-Йорк).

5. Розглянуто особливості стратегічного управління розвитком окремих регіонів та міст в країнах Східної та Південно-Східної Азії (Китай, Південна

Корея, Сінгапур). Зазначено, що спільними рисами їх підходів є провідна роль держави у визначенні пріоритетів та мобілізації ресурсів, орієнтація на випереджаючий розвиток інноваційної інфраструктури та залучення прямих іноземних інвестицій, поєднання політики створення полюсів зростання з механізмами дифузії інновацій на периферію. Охарактеризовано успішні приклади створення регіональних інноваційних хабів світового рівня (Чжунгуаньцунь, Сколково, Panguo Techno Valley, One North тощо). Показано особливості організаційного та фінансового забезпечення реалізації регіональних стратегій в азійських країнах.

6. Узагальнено європейський досвід використання структурних та інвестиційних фондів ЄС для цілей регіонального розвитку. Показано роль цих фондів як головного інструменту політики згуртування та подолання міжрегіональних диспропорцій в ЄС. Охарактеризовано принципи розподілу коштів між країнами та регіонами, механізми спільного управління та партнерства між національними урядами та Єврокомісією. Розкрито особливості стратегічного та операційного програмування фондів на основі ключових пріоритетів ЄС (розумне, стале, інклюзивне зростання) та регіональних стратегій смарт-спеціалізації. Підкреслено роль структурних фондів у стимулюванні міжрегіонального та транскордонного співробітництва, реалізації пілотних проектів у сфері інновацій, низьковуглецевої економіки, розвитку людського капіталу. Відзначено викладено тенденцію до поступового переходу від грантового фінансування до використання фінансових інструментів (кредитів, гарантій, участі в капіталі) з метою оптимізації бюджетних ресурсів та підвищення фінансової дисципліни бенефіціарів.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ НА ЗАСАДАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

3.1. Модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України

Розробка ефективної моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні вимагає творчої адаптації розглянутих вище теоретичних підходів та концепцій до специфічних умов, потреб та можливостей нашої держави. Це передбачає врахування як сильних сторін та можливостей, так і слабких сторін та обмежень вітчизняного інституційного середовища, ресурсної бази, людського капіталу та інноваційного потенціалу регіонів.

В першу чергу, слід виходити з того, що перехід до економіки знань в Україні відбувається в умовах незавершеності ключових інституційних та структурних реформ – децентралізації, дерегуляції, реформи освіти та науки, розвитку інноваційної інфраструктури тощо. Тому модель управління регіональним розвитком має передбачати тісну координацію та синергію з цими реформами, використовуючи їх як «вікна можливостей» для якісних змін.

Зокрема, продовження реформи децентралізації та зміцнення управлінської й фінансової спроможності громад створює передумови для повноцінного впровадження принципів та інструментів нового державного управління та належного врядування на регіональному та місцевому рівнях – орієнтації на результат, клієнтоцентричності, підзвітності, прозорості, участі громадськості тощо. Водночас, потрібні подальші законодавчі та інституційні зміни для забезпечення повноважень та ресурсів органів місцевого самоврядування, адекватних новим функціям в умовах економіки знань.

Поступова інтеграція України до Європейського дослідницького простору та освітніх програм ЄС (Горизонт Європа, Еразмус+ тощо) в рамках реалізації Угоди про асоціацію створює можливості для долучення українських університетів, наукових установ та інноваційних фірм до європейських консорціумів, мереж трансферу знань та технологій, відкриває доступ до фінансових та інформаційних ресурсів. Важливо максимально використати ці можливості для нарощування дослідницько-інноваційного потенціалу регіонів, їх включення до міжнародних ланцюгів доданої вартості в сфері знаннємих послуг.

Адаптація сучасних підходів до інноваційного розвитку регіонів (зокрема, концепції розумної спеціалізації) має спиратись на ґрунтовний аналіз унікальних конкурентних переваг та викликів кожного регіону України з урахуванням поточної структури економіки, інноваційних активів та компетенцій, залученості до глобальних мереж та ринків тощо. Тут не може бути універсальних рецептів – пріоритети інноваційного розвитку західних та східних, північних та південних регіонів суттєво різнитимуться, так само як і оптимальні механізми їх стимулювання та підтримки.

В той же час, реалізація моделі «потрійної спіралі» та розбудова регіональних інноваційних екосистем в Україні ускладнюється недостатнім розвитком інституційних та фінансових інструментів підтримки науково-виробничої кооперації та трансферу технологій (венчурні та «посівні» фонди, інноваційні ваучери, бізнес-інкубатори та акселератори, центри колективного користування обладнанням тощо). Вітчизняне законодавство та фіскальні стимули наразі слабо заохочують співпрацю наукових установ та бізнесу. Тому поряд із розбудовою «твердої» інноваційної інфраструктури, модель має передбачати створення сприятливого регуляторного режиму для комерціалізації досліджень та інновацій в регіонах.

Застосування моделі мережевого та колаборативного управління регіональним розвитком, в свою чергу, стримується нерозвиненістю та фрагментованістю мереж співпраці між регіональними стейкхолдерами

(бізнес-асоціації, професійні спілки, кластери, громадські об'єднання), їх незалученістю до процесу вироблення політики через домінування патерналістських настроїв та адміністративної культури. Ефективна багаторівнева співпраця вимагає зміни управлінських підходів та розвитку навичок мережевого менеджменту, фасилітації, узгодження інтересів в органах публічної влади.

Нарешті, застосування провідних теоретичних моделей має бути адаптовано до умов війни та повоєнного відновлення України. Це передбачає, зокрема:

- фокусування механізмів стимулювання регіонального розвитку (ДФРР, програм підтримки МСП тощо) на потребах відбудови інфраструктури та економіки регіонів, що постраждали від бойових дій, їх соціально-економічної інтеграції з рештою країни;

- впровадження інструментів колективної дії та кооперації в громадах для подолання руйнівних наслідків війни (кооперативи з відновлення житла та систем життєзабезпечення, волонтерські хаби, ресурсні центри для ВПО та ветеранів, фонди громад тощо);

- пріоритетну державну підтримку досліджень, інновацій та стартапів, спрямованих на зміцнення обороноздатності, цивільної безпеки, продовольчої та енергетичної незалежності, подолання соціально-психологічних та екологічних наслідків війни;

- максимальне використання інструментів міжнародної допомоги для інституційного зміцнення регіонів та громад (U-LEAD з Європою, DOBRE, DECIDE, EGAP, Фонд енергоефективності тощо);

- розбудову багаторівневої системи стратегічного планування відновлення та розвитку регіонів і громад, синхронізованої з Планом відновлення України, з широким застосуванням підходу смарт-спеціалізації.

Отже, розробка та впровадження моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні вимагає комплексної адаптації провідних теоретичних підходів до специфіки

вітчизняних інституційних умов, структури економіки, ресурсної бази та викликів війни і повоєнного відновлення. Це передбачає як максимальне використання «вікон можливостей», що відкриваються в процесі реформ та євроінтеграції, так і цілеспрямовані зусилля з усунення перешкод та бар'єрів, пов'язаних з інституційною недосконалістю, дефіцитом довіри та культури співпраці між регіональними стейкхолдерами. Виходячи з цього, пропонуємо концептуальну модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України, що схематично зображена на рис. 3.1.

Розглянемо тепер безпосередньо запропоновану модель, її ключові принципи, компоненти та механізми реалізації. Дана модель публічного управління регіональним являє собою концептуальну рамку, що визначає цілі, принципи, суб'єктів, механізми та інструменти формування та реалізації регіональної політики, орієнтованої на продукування, дифузію та використання знань як ключового ресурсу сталого та інклюзивного зростання територій в умовах глобальної конкуренції.

Стратегічною метою моделі є підвищення конкурентоспроможності та інноваційності регіонів України на основі розкриття їх людського, наукового та підприємницького потенціалу, смарт-спеціалізації та інтеграції до національних та глобальних ланцюгів створення доданої вартості у знанневих секторах економіки. Досягнення цієї мети вимагає розбудови ефективних регіональних інноваційних екосистем, які забезпечують генерування, трансфер та комерціалізацію знань шляхом динамічної взаємодії університетів, бізнесу, влади та громадськості.

Ключовими принципами запропонованої моделі є:

- 1) Субсидіарність та децентралізація – формування та реалізація політики регіонального розвитку на засадах економіки знань має здійснюватись на найнижчому рівні, на якому можливе ефективне досягнення поставлених цілей. Це передбачає подальше розширення повноважень та зміцнення інституційної, кадрової і фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, делегування їм функцій з управління

регіональними інноваційними системами [127].

Рис. 3.1. Концептуальна модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України

2) Партнерство та мережева взаємодія – модель базується на співпраці та синергії зусиль всіх регіональних стейкхолдерів у форматі «потрійної спіралі» (університети – бізнес – влада) та «чотирикутної спіралі» (з додаванням громадянського суспільства). Це вимагає створення різноманітних партнерських структур – рад розвитку, проектних офісів, комунікаційних платформ, кластерів, альянсів тощо – для координації дій та балансування інтересів учасників регіональних інноваційних екосистем.

3) Інклюзивність та доступність знань – генерація та використання знань як основи регіонального розвитку має бути доступною для всіх соціальних груп та територій, сприяти зменшенню освітньої, цифрової, підприємницької нерівності. Це передбачає такі механізми, як відкритий доступ до наукових та освітніх ресурсів, інноваційні ваучери для підприємців з сільської місцевості та депресивних територій, соціальне підприємництво, залучення творчого потенціалу молоді, жінок, людей з інвалідністю.

4) Смарт-спеціалізація – модель орієнтована на виявлення та розвиток унікальних конкурентних переваг кожного регіону на основі ендогенного інноваційного потенціалу та підприємницького відкриття. Розумна спеціалізація передбачає концентрацію обмежених ресурсів на розвитку секторів та кластерів з найбільшим потенціалом зростання та участі в глобальних ланцюгах вартості. При цьому акцент робиться на міжсекторальних зв'язках та цифрових, екологічних і соціальних інноваціях.

5) Інноваційна культура та креативність – невід'ємною складовою моделі є розвиток на регіональному рівні інноваційної культури, що стимулює творчість, експериментаторство, ризикованість, готовність до змін. Це вимагає інвестицій в креативні індустрії та культурну інфраструктуру міст і громад, впровадження навчальних програм з підприємництва, лідерства та інноваційного менеджменту, проведення хакатонів, конкурсів стартапів, фестивалів науки і мистецтва тощо.

6) Багаторівневе врядування та міжрегіональне співробітництво – модель передбачає вертикальну та горизонтальну координацію стратегій,

політик та дій суб'єктів регіонального розвитку на всіх територіальних рівнях. Національні та регіональні стратегії та цільові програми мають взаємно підсилювати одна одну на основі спільних цілей та принципів. Міжрегіональна та транскордонна кооперація має сприяти обміну знаннями, поширенню кращих практик та спільній розбудові інноваційної інфраструктури.

Структурно модель складається з таких взаємопов'язаних компонентів:

1) *Стратегічний компонент* визначає довгострокові цілі та пріоритети регіонального розвитку на засадах економіки знань. Включає процес розробки, реалізації та моніторингу регіональних стратегій розумної спеціалізації (S3) із залученням всіх стейкхолдерів – так званий процес підприємницького відкриття (EDP). Передбачає синхронізацію стратегічного та просторового планування регіонального розвитку з макрорегіональними та галузевими стратегіями, а також постійну актуалізацію пріоритетів у відповідь на технологічні та ринкові зміни.

2) *Інституційний компонент* охоплює сукупність організацій, що беруть участь у продукуванні, обміні та використанні знань на регіональному рівні – університети, наукові установи, інноваційні підприємства, стартапи, креативні хаби, центри трансферу технологій, бізнес-асоціації, громадські об'єднання тощо. Ключовим завданням є розбудова ефективних регіональних інноваційних систем (PIS), що забезпечують всі стадії інноваційного процесу – від досліджень до впровадження і масштабування, а також налагодження горизонтальних зв'язків між елементами PIS.

3) *Фінансовий компонент* включає джерела та інструменти фінансування проектів та програм регіонального розвитку на засадах економіки знань. Передбачає поєднання традиційних (бюджетні фонди, цільові субвенції) та інноваційних (револьвінг, роялті, краудфандинг, імпаکت-інвестиції) механізмів фінансування, розвиток регіональних венчурних екосистем. Важливе місце відводиться «розумним» публічним закупівлям інновацій для стимулювання попиту на наукоємну продукцію місцевих

виробників.

4) *Інфраструктурний компонент* охоплює матеріально-технічну та цифрову основу функціонування регіональних інноваційних екосистем – науково-технологічні та індустріальні парки, інноваційно-технологічні кластери, бізнес-інкубатори та акселератори, лабораторії та центри колективного користування обладнанням, широкопasmовий інтернет тощо. Ключовим завданням є усунення «розривів» між науковою, освітньою та виробничою інфраструктурою та її розвиток відповідно до пріоритетів смарт-спеціалізації.

5) *Освітньо-культурний компонент* моделі спрямований на розвиток людського капіталу та креативного потенціалу регіонів. Включає реформування системи вищої, професійно-технічної та безперервної освіти відповідно до потреб інноваційної економіки, розвиток дуальної освіти, запровадження міждисциплінарних освітніх програм, створення регіональних STEM-центрів, ExLabs, FabLabs, креативних хабів та просторів в навчальних закладах та громадах, підтримку молодіжних інновацій та стартапів, розвиток креативних та культурних індустрій.

6) *Комунікаційно-промоційний компонент* спрямований на активізацію регіонального діалогу та співпраці в сфері інновацій, забезпечення інклюзивності та широкої суспільної підтримки регіонального розвитку на засадах економіки знань. Включає інструменти громадського обговорення та експертизи рішень (дорадчі комітети, експертні панелі, краудсорсинг), платформи взаємодії стейкхолдерів РІС (хакатони, пітчінги стартапів, воркшопи), інструменти брендингу та промоції інноваційного потенціалу регіонів (виставки, роад-шоу, інвестиційні форуми).

Впровадження моделі вимагає системних та скоординованих зусиль всіх рівнів влади, місцевого самоврядування, агенцій регіонального розвитку, наукових та освітніх інституцій, бізнес-асоціацій, громадських організацій та міжнародних партнерів в рамках цілісної багаторівневої політики сприяння регіональним інноваціям. Регіональна влада та самоврядування має взяти на

себе функції стратегування, комунікації та проектного менеджменту розумних спеціалізацій, концентрації обмежених ресурсів на проривних напрямках. Уряд, галузеві міністерства та національні інноваційні інституції мають забезпечити сприятливе інституційне середовище, доступ до фінансування та інфраструктури, синергію між регіональними та національними пріоритетами, участь регіонів у міжнародних програмах та мережах.

Університети та наукові установи відіграють роль основних постачальників знань, технологій та інноваційних ідей, інкубаторів стартапів, центрів розвитку людського капіталу та підприємницьких компетенцій. Бізнес-асоціації, торгово-промислові палати, кластерні ініціативи формують попит на інновації, сприяють їх дифузії та комерціалізації, долучаються до ДПП та проектів розумної спеціалізації. Громадські організації, аналітичні центри, незалежні медіа забезпечують інклюзивність, експертизу та громадський контроль інноваційної політики, популяризують науку та креативність.

Унікальність запропонованої моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України полягає у її комплексному та інтегративному характері, поєднанні ключових компонентів та принципів різних теоретичних концепцій, адаптованих до специфічних умов та потреб української економіки та суспільства.

На відміну від традиційних моделей регіонального розвитку, які робили акцент на залученні зовнішніх інвестицій, розбудові твердої інфраструктури та підтримці базових галузей економіки, запропонована модель орієнтована на розкриття та активізацію внутрішнього інтелектуального потенціалу регіонів, перетворення знань та інновацій на основне джерело їх конкурентних переваг в умовах мінливого глобального середовища.

Модель інтегрує в собі елементи концепцій «потрійної спіралі» (акцент на співпраці між владою, бізнесом та університетами), регіональних інноваційних систем (розбудова взаємозв'язаної інституційної інфраструктури генерації та дифузії інновацій), розумної спеціалізації

(підприємницький пошук унікальних ніш на основі місцевих активів та компетенцій), креативної економіки (залучення та розвиток творчого потенціалу територіальних громад).

Разом з тим, на відміну від вищезгаданих концепцій, що розроблялись переважно для розвинених країн та регіонів, ця модель враховує українську специфіку – високий рівень централізації влади та ресурсів, нерозвиненість інноваційної екосистеми, слабкість «третього сектору», значні міжрегіональні диспропорції у науково-освітньому та економічному потенціалі, виклики війни та повоєнного відновлення. Тому вона робить особливий наголос на реформах з децентралізації та зміцнення спроможності регіонів, розвитку інклюзивних інституційних форматів співпраці стейкхолдерів, концентрації обмежених ресурсів на «розумних» пріоритетах з урахуванням потреб відбудови та модернізації економіки.

Інша відмінність моделі – в системному охопленні та поєднанні всіх компонентів регіонального розвитку на засадах економіки знань – від стратегічного планування і проектного менеджменту до фінансових та організаційних механізмів підтримки інновацій, від розвитку наукової та цифрової інфраструктури до культивування креативного середовища та блокчейн-спільнот. Окремі елементи цих компонентів зустрічаються і в інших підходах, але саме їх цілісне бачення та синергія є унікальною рисою даної моделі.

Крім того, модель пропонує нові акценти та механізми регіонального розвитку, які рідко зустрічаються в українському контексті. Зокрема, це орієнтація на інклюзивні інновації, що розширюють доступ до переваг економіки знань для різних соціальних груп та периферійних територій. Це і розвиток регіональних інноваційних екосистем на основі моделі «чотирикутної спіралі» із залученням громадянського суспільства як рівноправного партнера. Це і синхронізація регіональних стратегій з підходами смарт-спеціалізації, що лежать в основі нової регіональної політики ЄС.

Ще однією перевагою моделі є її адаптивний та випереджальний характер. На відміну від багатьох чинних стратегій та програм регіонального розвитку в Україні, які переважно орієнтовані на статус-кво або наздоганяючу модернізацію, пропонується модель робить ставку на проактивне формування бажаного майбутнього регіонів з урахуванням новітніх технологічних трендів та соціальних інновацій (зелена економіка, Індустрія 4.0, інтернет речей, економіка спільної участі, інклюзивне підприємництво тощо). Вона розглядає кризу та руйнування традиційних галузей і ринків внаслідок війни як «вікно можливостей» для інноваційного оновлення та диверсифікації структури регіональних економік на більш стійких та інтелектомістких засадах.

Важливою перевагою моделі є також її відкритість до коригування та вдосконалення в процесі імплементації. Вона розглядає регіональні інноваційні стратегії та політики не як статичні документи, а як рефлексивний процес колективного пошуку, експериментування та навчання, що потребує постійного зворотного зв'язку та залучення всіх стейкхолдерів. Невід'ємним елементом моделі є моніторинг та оцінювання результатів і впливів на основі як кількісних індикаторів інноваційного розвитку регіонів, так і якісних вимірів рівня інноваційної культури, задоволеності стейкхолдерів, зміни менталітету і моделей поведінки.

Нарешті, модель пропонує більш тісну інтеграцію регіонального, національного та наднаціонального рівнів інноваційної політики. Вона розглядає регіони не як пасивних реципієнтів державної підтримки, а як активних суб'єктів багаторівневої інноваційної екосистеми, спроможних впливати на порядок денний національних реформ та брати участь у європейських програмах і мережах регіонального розвитку. Смарт-спеціалізація регіонів має не лише спиратись на внутрішні унікальні активи, але й враховувати національні пріоритети розвитку науки і технологій, можливості міжнародної співпраці та кооперації в рамках європейських інноваційних ланцюгів та кластерів.

Таким чином, унікальність запропонованої моделі публічного

управління регіональним розвитком на засадах економіки знань полягає в її холістичному, інклюзивному та адаптивному характері, орієнтації на проактивне формування інноваційного ландшафту регіонів з урахуванням потреб всіх стейкхолдерів та викликів зовнішнього середовища. Модель інтегрує найкращі елементи сучасних теоретичних концепцій, водночас пристосовуючи їх до українських реалій через акцент на реформах, розумній спеціалізації, інклюзивних інноваціях та багаторівневих партнерствах. Вона пропонує регіонам інструменти для ефективною інституційної та ресурсної мобілізації навколо ключових драйверів інноваційного розвитку у відкритій та глобалізованій економіці знань.

Ефективна реалізація запропонованої моделі вимагає активної участі та скоординованих зусиль всіх ключових стейкхолдерів – органів державної та регіональної влади, місцевого самоврядування, наукових та освітніх інституцій, бізнес-спільноти, громадських організацій. Кожен з цих стейкхолдерів має свої специфічні функції, ресурси та мотивації, і лише їх синергія здатна забезпечити інклюзивний та інноваційний розвиток регіонів. Розгляньмо роль кожного з них більш детально.

Органи державної влади (Кабінет Міністрів, профільні міністерства, національні агентства та комісії) відіграють ключову роль у формуванні сприятливої регуляторної, фіскальної та інституційної рамки для регіонального розвитку на засадах економіки знань. Вони мають забезпечити стратегічні орієнтири та цільову підтримку регіональних інноваційних екосистем через такі інструменти, як:

- розробка та імплементація Державної стратегії регіонального розвитку та галузевих стратегій у сфері освіти, науки, інновацій, підприємництва тощо з урахуванням принципів розумної спеціалізації;
- вдосконалення законодавства у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, інтелектуальної власності, державно-приватного партнерства, розвитку кластерів і технологічних парків;
- формування державних цільових програм та бюджетів розвитку,

запровадження конкурсних та грантових механізмів підтримки регіональних інноваційних проектів та стартапів;

- координація діяльності національних академій наук, університетів, наукових парків у напрямку комерціалізації результатів досліджень та розвитку інноваційних регіональних екосистем;

- просування кращих регіональних практик та історій успіху, підтримка експорту наукоємних послуг та високотехнологічної продукції, залучення прямих іноземних інвестицій в інноваційні сектори регіональних економік.

Регіональні та місцеві органи влади відіграють провідну роль у розробці, реалізації та моніторингу регіональних стратегій розумних спеціалізацій (RIS3), мобілізації та координації зусиль всіх учасників регіональних інноваційних екосистем. Ключовими функціями регіональної влади є:

- організація процесу підприємницького відкриття (EDP) та широких консультацій зі стейкхолдерами щодо вибору пріоритетних сфер смарт-спеціалізації та розробки RIS3;

- синхронізація стратегій та програм регіонального розвитку з RIS3, відображення обраних пріоритетів у регіональному та місцевих бюджетах розвитку;

- виділення фінансування на реалізацію проектів розумної спеціалізації через регіональні конкурси та гранти, підтримка пілотних інноваційних проектів та стартапів у пріоритетних секторах;

- створення регіональних управлінських та проектних офісів з імплементації RIS3, координація їх діяльності з агенціями регіонального розвитку, освітньо-науковими установами, бізнес-асоціаціями;

- розбудова «м'якої» та «твердої» інноваційної інфраструктури в рамках пріоритетів RIS3 – бізнес-інкубаторів та акселераторів, центрів трансферу технологій, науково-технологічних парків, лабораторій, тестових майданчиків тощо;

- стимулювання регіонального попиту на інновації та НДДКР шляхом

публічних закупівель, підтримка кластерних ініціатив, індустріальних парків, мереж трансферу технологій та знань у пріоритетних секторах.

Університети та наукові установи є ключовими постачальниками знань, технологій та кваліфікованих кадрів для інноваційного розвитку регіонів. Вони мають забезпечувати:

- якісну підготовку фахівців відповідно до пріоритетів RIS3, включаючи запровадження нових освітніх програм, розширення дуальної освіти, посилення наукової та інноваційної складової навчання;
- проведення досліджень світового рівня у сферах смарт-спеціалізації регіонів, створення наукових шкіл та центрів компетенцій, залучення талантів та ресурсів через участь у міжнародних наукових програмах та мережах;
- розвиток інноваційної та стартап культури через створення підрозділів та курсів з академічного підприємництва, університетських бізнес-інкубаторів та акселераторів, запровадження внутрішніх грантів на розвиток стартапів;
- розширення інфраструктури та послуг з трансферу та комерціалізації технологій – офіси трансферу, патентно-ліцензійні відділи, наукові парки, хаби та лабораторії коворкінгу з бізнесом;
- налагодження партнерств та альянсів з бізнесом у сферах спільних НДДКР, надання високотехнологічних послуг, створення спін-офф компаній, реалізацію проектів державно-приватного партнерства;
- активну участь у розробці та імплементації регіональних стратегій розумних спеціалізацій, роботі координаційних рад та проектних офісів, процесі підприємницького відкриття [67].

Бізнес-спільнота, своєю чергою, є основним бенефіціаром і замовником результатів наукових досліджень та інновацій, а також рушієм їх комерціалізації та масштабування. Для забезпечення інклюзивного характеру інновацій потрібне залучення не лише великого бізнесу, а й малих та середніх підприємств, стартапів, самозайнятих осіб, представників креативних індустрій. Роль бізнесу в реалізації моделі полягає у:

- активній участі в процесі підприємницького відкриття та визначення пріоритетів інноваційного розвитку регіону з урахуванням власних потенціалів та стратегій;
- ініціюванні та фінансуванні спільних з науковими установами дослідницьких проектів та НДДКР, замовленні досліджень та високотехнологічних послуг університетів;
- розвитку корпоративних акселераторів та інвестиційних фондів для підтримки профільних стартапів та спін-оффів, участі у створенні та фінансуванні елементів інноваційної інфраструктури;
- розширенні партнерств з науковими установами та іншими інноваційними компаніями в рамках кластерів, альянсів, мереж трансферу технологій, спільнот практик у сферах смарт-спеціалізації регіону;
- впровадженні принципів відкритих інновацій, обміну досвідом та кращими практиками, залученню зовнішніх знань та технологій для зміцнення регіональних ланцюгів доданої вартості;
- розробці та впровадженні інноваційних рішень у сфері соціальних та публічних послуг, реалізації проектів соціальної відповідальності з фокусом на боротьбу з бідністю та безробіттям, покращення доступу до освіти, охорони здоров'я, екологічної стійкості.

Громадські організації, професійні спілки, ЗМІ та аналітичні центри є ключовими агентами залучення громадян та місцевих спільнот до інноваційних процесів на рівні регіонів та громад. Їхній внесок полягає у:

- адвокації інтересів різних соціальних груп (молодь, жінки, люди з інвалідністю, ВПО та ветерани війни тощо) в процесі розробки та реалізації стратегій розумних спеціалізацій;
- залученні місцевих спільнот до процесу підприємницького відкриття шляхом проведення громадських обговорень та консультацій, збору пропозицій та ідей в рамках онлайн-платформ;
- здійсненні громадського моніторингу та контролю за виконанням регіональних стратегій та програм, оцінці їх впливу на цільові групи та

території;

– ініціюванні та реалізації соціальних інновацій та стартапів, орієнтованих на вирішення проблем місцевого розвитку в рамках пріоритетних сфер RIS3;

– сприянні розвитку соціальної економіки, кооперативів, волонтерських та благодійних ініціатив з акцентом на креативні індустрії, надання соціальних та екологічних послуг;

– створенні незалежних медіа- та комунікаційних майданчиків для обміну досвідом та популяризації інноваційного розвитку регіонів (спеціалізовані видання, портали, бази даних практик).

Таким чином, запропонована модель публічного управління регіональним розвитком передбачає багаторівневу та крос-секторальну взаємодію державних, наукових, бізнесових та громадських інституцій у процесі розбудови інклюзивних та потужних регіональних інноваційних екосистем. Стратегічні функції держави у створенні сприятливої рамки поєднуються з ключовою роллю регіонів у мобілізації місцевих активів та ендогенного потенціалу, визначенні розумних спеціалізацій, синхронізації стратегій та програм розвитку. Університети та наукові центри забезпечують постачання нових знань та компетенцій, розвиток інноваційної інфраструктури, закладають основу для комерціалізації інновацій. Роль бізнесу полягає у визначенні ринкового попиту на інновації, фінансуванні та співфінансуванні НДДКР, партнерстві з наукою в рамках інноваційних мереж та кластерів. Громадськість, у свою чергу, сприяє інклюзивності та партисипативності самого процесу інноваційного розвитку регіонів, залучаючи місцеві спільноти та вразливі групи до процесів співтворення та спільного використання знань та технологічних рішень для сталого зростання територій.

Реалізація запропонованої моделі має привести до зростання наукоємності регіонального продукту, прискорення дифузії інновацій в економіці та соціальній сфері, розвитку інноваційного підприємництва та

креативного класу, підвищення частки високотехнологічного експорту та залучення прямих іноземних інвестицій в інноваційну діяльність, посилення глобальної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості регіонів України.

Але незважаючи на очевидні переваги та потенційні вигоди від впровадження моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні, цей процес стикатиметься з низкою серйозних викликів та бар'єрів інституційного, ресурсного, культурного та поведінкового характеру. Їх подолання вимагатиме системних та послідовних зусиль всіх стейкхолдерів впродовж тривалого часу. Серед ключових викликів слід відзначити наступні.

По-перше, низький рівень довіри та кооперації між ключовими стейкхолдерами регіонального розвитку – владою, бізнесом, наукою та громадськістю, що зумовлений як інституційною слабкістю та нестабільністю, так і негативним досвідом та стереотипами. Органи влади часто сприймаються як джерело корупції та адміністративних бар'єрів, а не як партнер з розвитку. Бізнес неохоче ділиться власними даними та ідеями через ризики недобросовісної конкуренції та рейдерства. Наука сприймається як відірвана від реальних проблем, зацікавлена насамперед у бюджетному фінансуванні. Громадськість має низьку залученість та довіру до інноваційних процесів, сприймаючи їх як складні та закриті для пересічних громадян.

Дефіцит довіри ускладнює ефективний діалог та пошук консенсусу між стейкхолдерами щодо бачення майбутнього та пріоритетів інноваційного розвитку регіонів. Він стримує формування коаліцій та мереж співпраці для реалізації проектів розумної спеціалізації та розбудови інноваційних екосистем. Бізнес не поспішає інвестувати в спільні з наукою проекти через високі ризики та невизначеність. Інноваційна інфраструктура використовується неефективно через нестачу якісних проектів та незрілість підприємницької культури в університетах.

Отже, розбудова консенсусних мереж та платформ співпраці на довірчих

засадах, подолання взаємних упереджень та стереотипів, культивування відносин партнерства заради спільних цілей – один з головних викликів для впровадження моделі.

По-друге, нестача критичної маси фінансових, людських та інституційних ресурсів для реалізації амбітної інноваційної політики в умовах тривалої економічної стагнації, викликаній пандемією та війною. Більшість українських регіонів мають вкрай низькі бюджети розвитку, спрямовані передусім на вирішення базових інфраструктурних проблем. Регіональні інноваційні екосистеми є фрагментованими та незрілими, з переважанням неформальних зв'язків. Кількість інноваційно активних підприємств та обсяги фінансування внутрішніх корпоративних НДДКР є низькими. Венчурний ринок та інноваційні державні закупівлі практично відсутні. Якість та релевантність освіти і науки в українських університетах здебільшого не відповідають потребам бізнесу [113].

В цих умовах існує великий ризик імітації інноваційної діяльності та підміни дійсних структурних змін косметичними покращеннями та точковими ініціативами. Амбітні цілі регіональних інноваційних стратегій можуть лишитись на папері через брак реального фінансування та спроможності інституцій. Конкуренція регіонів за обмежені державні ресурси в рамках секторальних політик підтримки (освітньої, наукової, індустріальної) переважатиме над дійсною міжрегіональною співпрацею та синергією.

Відповідно, розумний перерозподіл наявних та залучення нових ресурсів на цілі інноваційного розвитку з приватних, державних та донорських джерел, розвиток навичок проектного менеджменту та фандрейзингу, застосування інноваційних інструментів фінансування (наприклад, регіональних венчурних фондів, громадських бюджетів, краудфандингу, імпакт-інвестування) мають стати ключовими елементами впровадження моделі.

По-третє, недостатня спроможність та готовність інституцій та стейкхолдерів регіонального рівня до роботи за новими принципами та

підходами, що лежать в основі моделі. Органи влади звикли до жорсткого галузевого планування та бюджетування, не мають навичок проектного та мережевого менеджменту, побудови широких партнерств. Регіональні інноваційні стратегії сприймаються як бюрократична вправа для звітування перед центром, а не як інструмент залучення ідей та ресурсів місцевих стейкхолдерів. Практика підприємницького відкриття є новою для регіональних органів влади, які здебільшого не готові до відкритого обговорення пріоритетів та спільного ухвалення рішень з приватними та громадськими партнерами.

Університети та наукові установи переважно зосереджені на традиційних моделях викладання та досліджень, розвиток інноваційної діяльності та партнерств з бізнесом є другорядною справою на тлі необхідності забезпечення поточного функціонування та покриття накладних видатків. Більшість МСП досі функціонують у парадигмі низьковитратної операційної діяльності і не мають стимулів та ресурсів для інновацій. Продукування знань та технологій відбувається переважно через неформальні контакти, а не структуровані мережі трансферу та повноцінні інноваційні проекти [156].

Це зумовлює потребу в інтенсивній підготовці та підвищенні кваліфікації регіональних органів влади, університетів, бізнес-асоціацій, громадських організацій з питань стратегічного інноваційного менеджменту, інтелектуальної власності, підприємницького відкриття та проектного управління. Навчання має відбуватись не лише у форматі класичних тренінгів, а й шляхом обміну персоналом, навчальних візитів та стажувань у провідних європейських інноваційних екосистемах. Мають культивуватися нові моделі поведінки та співпраці – відкритість, проактивність, орієнтація на результат, розумне ризикування, чутливість до потреб регіону.

По-четверте, негативний вплив російської агресії, руйнування значної частини виробничої, наукової та соціальної інфраструктури у південних та східних регіонах, масштабне внутрішнє переміщення людей та бізнесів,

розрив традиційних виробничо-збутових ланцюгів, зміна структури попиту та пріоритетів відновлення з акцентом на базові потреби. В цих умовах питання довгострокового інноваційного розвитку регіонів неминуче відходять на другий план на фоні невідкладних завдань подолання наслідків війни.

Водночас, саме розумна спеціалізація та акцент на ендogenousному потенціалі розвитку має стати основою для стратегії економічного відновлення постраждалих регіонів у середньостроковій перспективі. Так, регіональні інноваційні стратегії можуть фокусуватись на використанні креативного потенціалу ВПО та релокованого бізнесу для розвитку нових індустрій у приймаючих громадах. Запит на швидку та ефективну відбудову інфраструктури створює вікно можливостей для впровадження інноваційних енергоефективних та «зелених» технологій, цифрових рішень для безпеки та моніторингу довкілля. Масовий запит на перекваліфікацію внутрішньо переміщених осіб є шансом для трансформації регіональних систем освіти та навчання. Загалом, саме розумна спеціалізація, орієнтована на більш стійкі та знаннємісткі галузі з використанням специфічних регіональних переваг має забезпечити довгострокову життєздатність та конкурентоспроможність економіки України та її регіонів після завершення війни.

Нарешті, останнім викликом є опір з боку інерційної більшості – бюрократичного апарату, олігархічних структур та політиків старої формації, що є бенефіціарами статус-кво та не зацікавлені в прозорій та інноваційній моделі управління регіональним розвитком. Підтримувані ними галузеві лобі, картелі та монополії не зацікавлені в структурних змінах, орієнтованих на знаннєву економіку. Для них пріоритетом є преференційний доступ до бюджетних ресурсів, обмеження конкуренції, збереження контролю над активами. Впровадження підходів смарт-спеціалізації, підприємницького відкриття, багаторівневого врядування для них означає втрату важелів політичного впливу, ренти та комфорту.

Протидія цим деструктивним впливам вимагатиме сильної політичної волі вищого керівництва країни та послідовної роз'яснювальної роботи зі

стейкхолдерами. Мають формуватися нові коаліції прогресивних сил в середовищі державного управління, місцевого самоврядування, бізнесу, науки та громадянського суспільства, здатні забезпечити безповоротність курсу реформ в інтересах більшості, а не окремих зацікавлених груп.

Інноваційна модель регіонального розвитку повинна мати чітку політичну підтримку та правове закріплення на рівні державних стратегій, законодавчих актів та програмних документів. Ключові посади в органах влади та інституціях підтримки регіонального розвитку (агенції регіонального розвитку, інноваційні ради, проектні офіси) мають займати підготовлені фахівці нового покоління, вільні від корупційних практик та відкриті до співпраці з усіма зацікавленими сторонами. Прозорий та підзвітний розподіл обмежених ресурсів розвитку на конкурсних засадах має унеможливити корупційні схеми та створювати рівні умови для всіх.

Таким чином, впровадження моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні стикається з численними та взаємопов'язаними викликами – дефіцитом довіри та навичок співпраці між стейкхолдерами, нестачею фінансових та інституційних ресурсів, браком знань та досвіду в застосуванні інструментів інноваційної політики, деструктивним впливом війни та опором прибічників старої моделі.

Подолання цих бар'єрів вимагає системних, довгострокових та узгоджених зусиль всіх учасників на регіональному та національному рівнях: зміцнення довіри та культури співпраці через нові платформи комунікації та спільні проекти; розумне залучення та перерозподіл ресурсів з акцентом на синергії місцевих, державних та донорських джерел; цільове навчання та обмін кращими практиками застосування інноваційних підходів; корекція пріоритетів та адаптація стратегій до умов війни і відновлення. Не менш важливим є формування широкої коаліції прогресивних сил та чітке політичне лідерство, здатне забезпечити незворотність курсу реформ в інтересах інноваційного розвитку всієї країни.

Але попри труднощі та виклики, впровадження запропонованої моделі

не має альтернативи, якщо Україна прагне подолати структурну та технологічну відсталість економіки, зайняти гідне місце серед розвинених країн з опорою на унікальні потенціали та конкурентні переваги кожного регіону. І наявність таких «вікон можливостей», як підтримка реформ з боку громадянського суспільства та міжнародних партнерів, високий рівень креативного та інтелектуального потенціалу української молоді, затребуваність інновацій в контексті повоєнного відновлення та євроінтеграції дає підстави для стриманого оптимізму щодо перспектив моделі.

3.2. Механізми та інструменти реалізації запропонованої моделі публічного управління регіональним розвитком

Впровадження моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні вимагає докорінної трансформації існуючої системи стратегічного планування на регіональному рівні. Чинні регіональні стратегії, попри їх формальну відповідність європейським підходам, переважно лишаються деклараціями про наміри та переліками точкових інфраструктурних проєктів, без чіткого фокусу на пріоритети інноваційного розвитку та синергії з іншими політиками. Процес їх розробки часто має закритий характер, без належного залучення всіх стейкхолдерів та врахування глобальних технологічних трендів.

Ключовим принципом нової моделі стратегічного планування має стати розумна спеціалізація (*smart specialization*) регіонів [257]. Це означає виявлення та цільову підтримку унікальних конкурентних переваг та прихованих потенціалів розвитку кожного регіону на основі ендегенних активів, компетенцій, інновацій. Формування таких стратегічних пріоритетів має відбуватись не адміністративно згори, а в процесі так званого підприємницького відкриття (*entrepreneurial discovery process*) – інтенсивної взаємодії місцевої влади, бізнесу, науки та громадськості для спільного

визначення смарт-спеціалізацій, оцінки викликів та можливостей, пошуку нових ніш на ринках.

Успішне впровадження підходу розумних спеціалізацій потребує істотного посилення аналітичної бази та методології розробки регіональних стратегій. Зокрема, необхідно:

- запровадити на постійній основі моніторинг та оцінку глобальних і національних технологічних трендів та викликів, визначення потенційного попиту на нові товари, послуги та рішення, до яких можуть долучитись регіональні екосистеми;

- здійснювати регулярний бенчмаркінг та порівняння регіонів України між собою та з відповідними регіонами ЄС за ключовими параметрами інноваційного та науково-технічного розвитку, виявлення розривів та можливостей для обміну досвідом;

- проводити комплексну інвентаризацію та оцінку інноваційних активів та потенціалу розвитку регіонів з урахуванням наявних ресурсів, компетенцій, зв'язків, успішних практик;

- здійснювати синхронізацію регіональних стратегій з макрорегіональними стратегіями ЄС, планами їх імплементації (дорожні карти, плани дій), а також стратегіями регіонального розвитку суміжних регіонів для досягнення синергії [105].

Вдосконалення процедур розробки та реалізації регіональних стратегій передбачає:

- інституціоналізацію процесу підприємницького відкриття через створення постійних комунікаційних майданчиків (робочі групи, проєктні офіси, онлайн-платформи), які забезпечать безперервний діалог, узгодження інтересів та координацію дій регіональних стейкхолдерів;

- перетворення регіональних стратегій на «живі» документи з чіткими інструментами та індикаторами моніторингу, можливістю гнучкого коригування пріоритетів у відповідь на зміни середовища, появу нових викликів та можливостей;

- запровадження багаторівневої системи імплементації стратегій – від створення загальної «парасольки» у вигляді Плану заходів з реалізації стратегії до щорічних детальних планів з бюджетами, відповідальними, KPIs за кожним проектом та ініціативою;
- забезпечення постійного зворотного зв'язку та широкого висвітлення перебігу та результатів реалізації стратегій, поширення історій успіху, краудсорсингу ідей та ініціатив від стейкхолдерів;
- формування необхідних компетенцій та навичок стратегічного інноваційного менеджменту, підприємницького відкриття, проектного управління, комунікацій у представників всіх груп стейкхолдерів через спеціальні тренінгові програми [106].

Важливо забезпечити інтеграцію регіональних стратегій з іншими стратегічними і програмними документами національного та секторального рівня в частині інновацій, зокрема Стратегією інноваційного розвитку, Стратегією розвитку сфери інтелектуальної власності, галузевими стратегіями смарт-спеціалізації (сільське господарство, промисловість). Необхідно узгодити пріоритети інноваційного розвитку і механізми їх реалізації по горизонталі (між різними регіонами) і по вертикалі (між регіональним та центральним рівнем).

Нова якість стратегічного планування регіонального розвитку стане можливою лише за умови істотного посилення інституційної спроможності регіональних органів влади. Необхідно сформувати в кожному регіоні проектний офіс або агенцію зі смарт-спеціалізації (за прикладом S3 агенцій в ЄС), які координуватимуть процес підприємницького відкриття, розробку стратегій та пошук джерел їх фінансування. Необхідно також зміцнити кадровий потенціал структурних підрозділів ОДА/ОМС, відповідальних за інновації, залучаючи фахівців з бізнесу, стартапів, експертного середовища.

Успішна реалізація моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань також критично залежить від наявності розгалуженої та ефективної інноваційної інфраструктури в регіонах. Така

інфраструктура має забезпечувати повний цикл інноваційного процесу – від генерації ідей до їх комерціалізації та масштабування, створювати сприятливе середовище для співпраці всіх учасників регіональних інноваційних екосистем. Нині, попри певний прогрес останніх років, інфраструктура підтримки інновацій в більшості регіонів України лишається фрагментованою та незрілою, з переважанням закритих відомчих структур, слабкими зв'язками з бізнесом та низьким рівнем інтернаціоналізації.

Ключовим завданням державної та регіональної політики має стати розбудова базових елементів інноваційної інфраструктури за європейськими стандартами. Першочергова увага має бути приділена створенню:

- центрів трансферу технологій на базі провідних університетів та наукових установ регіонів, які надаватимуть дослідникам послуги з охорони інтелектуальної власності, маркетингу розробок, пошуку партнерів та ліцензування;

- наукових та технологічних парків як майданчиків для кооперації освіти, науки та виробництва, інкубації малих інноваційних компаній, надання їм офісних, лабораторних та виробничих приміщень та сервісів;

- галузевих і крос-секторальних інноваційних кластерів, з фокусом на пріоритетні сфери смарт-спеціалізації регіонів, які об'єднуюватимуть підприємства, установи, стартапи та фрілансерів задля спільних проектів та навчання;

- регіональних мереж бізнес-інкубаторів та акселераторів, орієнтованих на ідентифікацію та «упаковку» стартап-проектів під запити регіональних інноваційних екосистем, надання менторської та фінансової підтримки;

- лабораторій та центрів колективного користування високотехнологічним обладнанням, дослідницькою та тестовою інфраструктурою для потреб інноваційного бізнесу регіону.

Паралельно необхідно розвивати м'яку, сервісну складову інноваційної інфраструктури, зокрема:

- запровадити регіональні ваучерні програми для МСП, які покриватимуть вартість послуг з розробки бізнес-планів, охорони інтелектуальної власності, інжинірингу, тестування тощо;
- створити регіональні онлайн-платформи та бази даних науково-технологічних розробок і проєктів, доступних для комерціалізації, пошуку партнерів та замовників;
- сформуванати регіональні інвестиційні карти з інформацією про інноваційні активи та пропозиції територій для внутрішніх та зовнішніх інвесторів;
- організувати проведення на постійній основі вебінарів, тренінгів, воркшопів, хакатонів з методів та інструментів створення інновацій, розвитку стартапів, цифрового підприємництва;
- запуснути програми інноваційного брокерства та менторства, які з'єднують досвідчених підприємців та інвесторів з інноваційними проєктами.

Особлива роль у розвитку інноваційної інфраструктури регіонів належить університетам. Для активізації їх участі у регіональних інноваційних системах необхідно:

- стимулювати створення на базі університетів підрозділів з підтримки інновацій та підприємництва, захисту інтелектуальної власності, комерціалізації розробок;
- надавати державне співфінансування для створення університетських наукових парків, центрів трансферу технологій, інкубаторів і лабораторій спільного з бізнесом користування;
- запровадити блокові гранти університетам на розвиток інноваційної та дослідницької інфраструктури в рамках регіональних програм підтримки;
- розширити автономію університетів щодо можливостей комерціалізації технологій, створення spin-off компаній, вкладення в статутні капітали стартапів;
- включити показники трансферу знань та технологій, співпраці з бізнесом до метрик оцінювання результативності університетів та окремих

науковців [2].

Безпосередня фінансова підтримка розвитку інноваційної інфраструктури в регіонах має відбуватися через:

- цільові державні субвенції та співфінансування проектів створення базових об'єктів інфраструктури національного та міжрегіонального значення;

- надання з боку облдержадміністрацій та органів місцевого самоврядування приміщень та землі для розміщення інноваційних структур на пільгових умовах;

- включення проектів інфраструктури підтримки інновацій та МСП до переліку пріоритетів фінансування з Державного фонду регіонального розвитку;

- запуск регіональних конкурсних програм співфінансування створення об'єктів інфраструктури, важливих для розумних спеціалізацій регіону;

- залучення коштів міжнародних фінансових організацій, програм допомоги ЄС, іноземних грантів та інвестицій у інноваційну інфраструктуру.

Для стимулювання великого бізнесу до створення корпоративних акселераторів, лабораторій, навчальних центрів доцільно:

- надати податкові пільги та преференції для підприємств, які інвестують у власні інноваційні структури або підтримують зовнішні об'єкти (наукові парки, інжинірингові школи);

- встановити вимоги щодо створення сучасних навчальних центрів та R&D підрозділів для отримання інвестиційних стимулів, державної підтримки, доступу до держзамовлення;

- залучати бізнес-асоціації до управління державними об'єктами інноваційної інфраструктури (наукові парки, індустріальні парки, лабораторії).

Створення «твердої» інфраструктури має супроводжуватись зміцненням «м'якої» сполучної тканини регіональних інноваційних екосистем у вигляді

формальних мереж та неформальних спільнот інноваторів, менторів, інвесторів. Необхідно:

- картувати та виявляти ключових агентів інновацій в кожному регіоні (новатори, лідери думок, власники унікальних компетенцій, «білі ворони») з усіх секторів;

- ініціювати створення професійних та креативних асоціацій, комунікаційних майданчиків, експертних рад, хабів, івентів навколо пріоритетів розумної спеціалізації;

- підтримувати формування регіональних мереж бізнес-ангелів, менторів, краудфандингових та грантових платформ, венчурних та приватних інвестиційних фондів;

- заохочувати співпрацю регіональних інноваційних екосистем між собою та з відповідними екосистемами в ЄС через програми міжрегіонального обміну, спільні проекти та консорціуми.

Згадані вище заходи та інструменти мають бути відображені у регіональних стратегіях та програмах розвитку інноваційної інфраструктури, синхронізованих зі стратегіями смарт-спеціалізації регіонів. При цьому слід застосовувати адаптивний та еволюційний підхід – розвивати передусім ті сегменти інфраструктури, які є критично важливими для підтримки пріоритетних напрямів спеціалізації з точки зору як бізнесу, так і науки. Це дозволить сконцентрувати обмежені ресурси, сформувати повноцінні ланцюги та системи підтримки інновацій в ключових секторах, уникнути створення інфраструктури «про всяк випадок», яка не затребувана регіональними стейкхолдерами. З часом фокус може зміщуватись на нові напрями спеціалізації відповідно до розвитку технологій та потреб екосистем.

Слід мати на увазі, що ефективність регіональних інноваційних екосистем значною мірою визначається інтенсивністю та якістю співпраці між їх учасниками – владою, бізнесом, науково-освітніми установами та громадськістю. Як зазначалось раніше, саме динамічна мережева взаємодія цих інституційних секторів у різних конфігураціях, відома як модель

«потрійної спіралі» (Triple Helix Model), генерує потоки знань, ресурсів та компетенцій, необхідні для продукування та комерціалізації інновацій. Згідно цієї моделі, кожен сектор, зберігаючи свою основну місію та ідентичність, водночас «підхоплює» окремі функції інших секторів: університети займаються підприємництвом, бізнес здійснює освітню діяльність, влада виступає венчурним інвестором тощо. Синергія та гібридизація функцій породжують нові інституційні форми та практики, що прискорюють інноваційні процеси.

Україна, попри наявність розвиненої науково-освітньої сфери, потужного індустріального комплексу та активної громадськості, суттєво відстає від розвинених країн за рівнем кооперації між наукою, освітою і бізнесом, залученості громадянського суспільства до інноваційних процесів на національному і регіональному рівнях. Співпраця має переважно точковий, неформальний та закритий характер, не генеруючи відчутного синергетичного ефекту для інноваційного розвитку. Основними причинами цього є відсутність платформ та механізмів системної співпраці, брак довіри та культури партнерства, нестача компетенцій з мережевого менеджменту та розподіленого лідерства, недосконалість правового регулювання в частині захисту інтелектуальної власності та комерціалізації досліджень [169].

Для подолання цих бар'єрів та стимулювання продуктивної кооперації стейкхолдерів в процесі реалізації запропонованої моделі управління регіональним розвитком на засадах економіки знань необхідно вжити наступних заходів.

По-перше, ініціювати створення формалізованих структур координації та синхронізації зусиль регіональних стейкхолдерів, що функціонуватимуть на постійній основі:

- регіональних рад з питань розвитку науки, інновацій та смарт-спеціалізації як консультативно-дорадчих органів при обласних державних адміністраціях з участю делегованих представників провідних наукових установ, університетів, бізнес-асоціацій, громадських організацій. Ради

визначатимуть пріоритети інноваційного розвитку регіону, здійснюватимуть моніторинг розробки і впровадження регіональних стратегій смарт-спеціалізації, сприятимуть гармонізації інтересів всіх зацікавлених сторін;

- проєктних офісів з розробки та імплементації регіональних стратегій смарт-спеціалізації під егідою Агенцій регіонального розвитку, які відповідатимуть за організацію процесу підприємницького відкриття, залучення стейкхолдерів, управління портфелем проєктів, методичну та аналітичну підтримку. Проєктні офіси мають бути укомплектовані професійними менеджерами та фасилітаторами, які забезпечать дотримання принципів смарт-спеціалізації – інклюзивності, партисипативності, інтеграції політик, евідентності;

- регіональних інноваційних фондів як фінансових інструментів цільової підтримки проєктів колаборації стейкхолдерів, важливих для розвитку інноваційних екосистем в рамках пріоритетів смарт-спеціалізації. Фонди створюватимуться Агенціями регіонального розвитку як неприбуткові організації і формуватимуть кошти з різних джерел – коштів обласних бюджетів, відрахувань підприємств, грантів міжнародних організацій.

По-друге, стимулювати розвиток різноманітних гнучких та динамічних форм співпраці стейкхолдерів навколо спільних інноваційних проєктів:

- R&D консорціуми за участю бізнесу та наукових установ для виконання прикладних досліджень та розробок на до конкурентній основі, які можуть претендувати на державну підтримку в рамках програм інноваційного розвитку;

- науково-виробничі кластери в пріоритетних секторах смарт-спеціалізації регіону, учасниками яких стають підприємства суміжних галузей, логістики та сервісу, науково-дослідні та освітні установи, стартапи, громадські організації;

- технологічні платформи як комунікаційні майданчики для визначення середньо- та довгострокових пріоритетів інноваційного розвитку певної галузі чи сектора економіки регіону, формування програм досліджень

та розробок;

- «живі лабораторії» (living labs) як відкриті інноваційні екосистеми на рівні громад для спільного створення, тестування та валідації інноваційних продуктів і послуг в умовах реального життя за активної участі громадян та місцевих спільнот;

- центри компетенцій як структури, що здійснюють акумуляцію, розвиток та передачу унікальних компетенцій та технологічних активів в певній галузі, надають експертну підтримку та послуги широкому колу зацікавлених сторін.

По-третє, впровадити фінансові та фіскальні стимули для розвитку науково-виробничої кооперації та державно-приватного партнерства в інноваційній сфері:

- надання податкових пільг та канікул для інноваційних проектів, що виконуються спільно бізнесом та науковими установами;

- фінансова підтримка створення та діяльності інноваційно-технологічних кластерів, наукових та індустріальних парків;

- впровадження інноваційних ваучерів для МСП з можливістю оплати послуг науково-дослідних організацій і університетів;

- задіяння механізму державних закупівель для стимулювання попиту на інноваційні продукти і послуги, що створюються в рамках кооперації;

- надання державних гарантій для інвесторів та кредиторів, що фінансують спільні інноваційні проекти.

По-четверте, здійснити комплекс інституційно-регуляторних змін для усунення бар'єрів співпраці та формування сприятливого середовища колаборації, зокрема:

- законодавчо закріпити поняття та принципи функціонування інноваційних екосистем, кластерів, «живих лабораторій», науково-виробничих консорціумів;

- спростити процедури створення та підтримки інноваційних кластерів, надати додаткові стимули їх учасникам (земельні ділянки,

інфраструктура, звільнення від окремих податків та зборів);

- розширити можливості науково-освітніх установ та організацій громадянського суспільства виступати співзасновниками інноваційних підприємств, startup-компаній, фондів венчурного капіталу;

- вдосконалити законодавство щодо прав інтелектуальної власності та трансферу технологій з наближенням до стандартів ЄС;

- запровадити страхування інноваційних ризиків та надати податкові стимули «бізнес-ангелам» та приватним інвесторам, що підтримують науково-виробничу кооперацію.

Нарешті, розбудова продуктивної співпраці стейкхолдерів потребує розвитку людського капіталу та м'яких навичок фасилітації партнерств, зокрема:

- підготовки професійних ідентифікаторів і менеджерів проектів державно-приватного партнерства, брокерів знань, кластер-менеджерів, фахівців з трансферу технологій в органах влади, бізнесі та наукових установах;

- впровадження навчальних програм і курсів з інноваційного менеджменту, розвитку креативності, дизайн-мислення, підприємницьких компетенцій для всіх зацікавлених сторін;

- формування культури партнерства, відкритості та довіри між стейкхолдерами через демонстрацію історій успіху, пропагування моделей інноваційної співпраці, розвиток соціального капіталу громад і територій;

- організація бізнес-конкурсів і хакатонів для генерації спільних інноваційних проектів і рішень на перетині секторів та дисциплін [115].

Розвиток різноманітних організаційних форм та інструментів підтримки колаборації влади, науки, бізнесу та громад має стати стратегічним пріоритетом публічної політики, спрямованої на розкриття інноваційного потенціалу та забезпечення конкурентоспроможності українських регіонів в глобальній економіці знань.

Але світовий досвід свідчить і про те, що одним з найбільш ефективних

підходів до стимулювання регіонального розвитку на засадах інновацій та локалізованих знань є розумна спеціалізація (*smart specialization*). Суть цього підходу полягає у визначенні та цільовій підтримці окремих сфер діяльності в регіоні, які мають інноваційний потенціал зростання з урахуванням місцевої специфіки та конкурентних переваг у глобальному масштабі. На відміну від традиційної секторальної політики, що ґрунтувалася на підтримці наявних галузей, смарт-спеціалізація робить ставку на унікальні, неповторні активи та компетенції регіонів, їх постійну адаптацію та диверсифікацію відповідно до глобальних викликів та можливостей. В її основі – підприємницьке відкриття прихованого потенціалу регіону у нових, нетрадиційних сферах шляхом експериментування та співтворення знань.

В Європейському Союзі розумна спеціалізація виступає обов'язковою передумовою доступу регіонів до структурних фондів ЄС та інших інструментів регіональної і інноваційної політики. Кожен регіон, що претендує на підтримку, має розробити Стратегію досліджень та інновацій для розумної спеціалізації (RIS3) на основі ретельного аналізу місцевого контексту та широкого залучення стейкхолдерів (підприємців, дослідників, освітян, громадськості). На сьогодні майже 180 регіонів та країн ЄС мають чинні стратегії смарт-спеціалізації, які визначають інвестиційні пріоритети в певних сферах знань та ринкових нішах в рамках регіональних інноваційних екосистем [129].

Україна наразі лише розпочинає впровадження підходів смарт-спеціалізації на регіональному рівні. В рамках підготовчої фази були здійснені пілотні проекти з підприємницького відкриття потенціалу окремих регіонів за методологією ЄС. Також до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки вперше було включено завдання із запровадження смарт-спеціалізації в систему стратегічного планування на регіональному та місцевому рівнях. Однак повноцінна імплементація цього підходу в українських реаліях стикається з численними інституційними, організаційними та ментальними бар'єрами – нестачею досвіду та

компетенцій, обмеженістю даних та інформаційних систем, відсутністю культури довіри та кооперації [129].

Для успішного впровадження розумної спеціалізації як невід'ємної складової запропонованої моделі управління регіональним розвитком необхідно здійснити цілий комплекс взаємопов'язаних кроків та ініціатив.

Насамперед, визначити загальні принципи, процедури та інструменти застосування підходу розумної спеціалізації в Україні, зокрема:

- затвердити національну методологію розробки стратегій смарт-спеціалізації регіонів, гармонізовану з відповідним керівництвом ЄС (RIS guide), із переліком базових вимог до структури та змісту стратегій;

- розробити методичні рекомендації з організації процесу підприємницького відкриття на регіональному рівні за участі всіх груп стейкхолдерів, формування довгострокового бачення регіону, проведення аналітичної оцінки регіонального контексту, визначення стратегічних та операційних цілей, побудови багаторівневої системи моніторингу та оцінки;

- ухвалити порядок синхронізації регіональних та національних стратегічних документів в сфері інновацій, секторальних політик (промислова, аграрна, енергетична, цифрова) на основі спільних принципів та пріоритетів розумної спеціалізації.

Надалі, забезпечити фінансову та організаційну підтримку розробки та реалізації стратегій смарт-спеціалізації регіонів на національному рівні через:

- виділення цільових коштів державного бюджету на співфінансування розробки регіональних стратегій за методологією ЄС та грантову підтримку флагманських проектів смарт-спеціалізації;

- інтеграцію критеріїв відповідності регіональних стратегій принципам розумної спеціалізації в умови доступу до ресурсів Державного фонду регіонального розвитку;

- створення окремої національної конкурсної програми для підтримки стратегічних міжрегіональних проектів смарт-спеціалізації, надання їм статусу проектів національного інтересу;

- створення національної онлайн-платформи смарт-спеціалізації для діалогу між регіонами, обміну кращими практиками та інформування європейської спільноти про пріоритети та проекти українських регіонів;
- налагодження співпраці з Об'єднаним дослідницьким центром ЄС (JRC) та підключення регіонів України до Платформи смарт-спеціалізації (S3 Platform), Інструменту самооцінки політики смарт-спеціалізації (S3 Self-Assessment Tool) [35].

Ключовим елементом імплементації розумної спеціалізації в Україні має стати розбудова відповідної інституційної інфраструктури на регіональному рівні, зокрема створення:

- проектних офісів зі смарт-спеціалізації в рамках агенцій регіонального розвитку або обласних державних адміністрацій для організаційної та методичної підтримки процесу підприємницького відкриття та розробки стратегій смарт-спеціалізації;
- тематичних експертних та фахових робочих груп з учасників квадро-спіралі (влада, бізнес, наука, громадськість) для визначення пріоритетних сфер та напрямів спеціалізації, узгодження дій всіх гравців;
- регіональних інноваційних обсерваторій як аналітично-дорадчих структур для виявлення інноваційних трендів, моніторингу та оцінки інноваційних активів та потенціалу регіону;
- стратегічних інноваційних платформ на рівні окремих громад – відкритих просторів для діалогу, спільного проектування та співтворення нових ідей та рішень;
- консультативних рад з розумної спеціалізації, що надаватимуть незалежну експертизу та рекомендації щодо вибору доменів спеціалізації.

Успіх розумної спеціалізації критично залежить від спроможностей та мотивації людей, залучених до цього процесу. Тому особливу увагу необхідно приділити розвитку людського капіталу через:

- підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування і працівників агенцій регіонального розвитку з питань розумної спеціалізації,

інноваційного менеджменту, комунікацій;

- навчання фасилітаторів та модераторів процесу підприємницького відкриття, проведення стратегічних форсайт-сесій та воркшопів з бізнесом, науковцями, громадськістю;

- надання грантової підтримки науковцям та інноваторам для розвитку дослідницьких та підприємницьких навичок через міжнародну мобільність, онлайн-курси, мережеві проекти;

- заохочення молоді до участі у процесах смарт-спеціалізації через підтримку соціальних інновацій, громадських ініціатив, волонтерських проектів.

Надважливим завданням є також налагодження постійних комунікацій та інклюзивного діалогу з усіма групами стейкхолдерів щодо цілей та засобів розумної спеціалізації в регіоні через:

- проведення регулярних публічних обговорень та консультацій в різних форматах – фокус-групи, панельні дискусії, відкриті форуми, онлайн-опитування;

- створення віртуальних майданчиків (веб-сайтів, соціальних мереж, блогів, груп розсилки) для поширення інформації, збору думок та пропозицій в режимі реального часу;

- формування культури співучасті та співтворення через запровадження нових смислів, наративів, моделей поведінки з фокусом на довірі, відкритості, проактивності;

- запровадження гейміфікації та інших новітніх інструментів для відкриття ментальних моделей та креативного мислення учасників;

- проведення інтенсивних комунікаційних кампаній на всіх етапах процесу – від визначення бачення майбутнього до відбору пріоритетів, розробки стратегій та конкретних проектів.

Окреслені вище кроки дозволять сформувати цілісну багаторівневу систему інституційного, фінансового, методичного та кадрового забезпечення процесів розумної спеціалізації в Україні. Очікуваними результатами від

впровадження цього підходу стануть:

- концентрація обмежених ресурсів регіонів на розумних пріоритетах з найбільшим інноваційним та ринковим потенціалом;
- активізація місцевої підприємницької ініціативи та самоорганізації, відкриття нових ніш зростання та сфер економічної активності;
- структурна модернізація та диверсифікація економіки регіонів на основі інновацій, їх технологічне переозброєння для підвищення продуктивності;
- інституційне посилення регіонів як повноправних суб'єктів інноваційної політики, здатних формувати та досягати власні цілі розвитку;
- зміцнення зв'язків та синергії між регіональними інноваційними екосистемами, трансфер та циркуляція знань між ними;
- підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості українських регіонів на національному та глобальному рівнях.

Розумна спеціалізація має стати не черговою бюрократичною формальністю чи імітацією, а основою для глибокої трансформації української регіональної політики з патерналістської моделі перерозподілу ресурсів до моделі ендогенного саморозвитку на базі знань та інновацій.

Поряд з цим, як неодноразово зазначалось, ключовим фактором успіху в розбудові ефективної моделі регіонального розвитку на засадах економіки знань є людський капітал – сукупність знань, вмінь, навичок та мотивацій людей, які дозволяють продукувати нові ідеї, технології та інновації, втілювати їх у затребувані ринком продукти та послуги. Без постійного нарощування та оновлення людського капіталу відповідно до вимог економіки знань регіони України приречені на технологічне відставання та структурну неконкурентоспроможність, відтік мізків та перетворення на сировинний придаток розвиненіших територій. Тож розвиток людського потенціалу через радикальну модернізацію регіональних систем освіти, професійної підготовки, перепідготовки та навчання протягом життя має стати пріоритетом державної та місцевої політики.

Світова практика доводить, що традиційної вищої та професійно-технічної освіти вже недостатньо для забезпечення інноваційних потреб бізнесу та суспільства. Фокус зміщується на розвиток актуальних компетенцій – крос-функціональних комбінацій *hard* та *soft skills*, що дозволяють ефективно виконувати широкий спектр завдань, швидко адаптуватись до мінливого середовища, вчитися протягом життя. До ключових компетенцій економіки знань відносяться не лише цифрова грамотність, *data*-орієнтоване мислення, технологічні навички, але й здатність до комунікації та колаборації, критичне мислення, ініціативність, самоорганізація, емоційний інтелект. Особливої уваги потребує розвиток підприємницьких компетенцій, які включають креативність, інноваційність, вміння виявляти можливості та мобілізувати ресурси, створювати проекти та управляти ризиками [53].

В Україні ж освітня сфера переважно лишається закритою та відірваною від реальних запитів економіки, орієнтованою на відтворення застарілих знань та навичок. Підприємницькі компетенції не входять до основних освітніх програм та стандартів професійної підготовки. Бізнес не має дієвих важелів впливу на зміст та форми освітнього процесу, який здебільшого не відповідає потребам інноваційного розвитку компаній та секторів. В регіонах бракує сучасних освітніх можливостей та форматів для розвитку актуальних компетенцій – практико-орієнтованих програм, тренінгів, менторства, навчання на робочому місці тощо. Як наслідок, людський капітал регіонів поступово знецінюється, молодь виїжджає в пошуках кращої освіти та самореалізації, бізнес потерпає від дефіциту кваліфікованих кадрів для інноваційної діяльності.

Тож невід’ємною складовою пропонованої моделі управління регіональним розвитком має стати комплекс інституційних, регуляторних та фінансових механізмів розвитку людського капіталу та підприємницьких компетенцій, спрямований на:

- 1) Трансформацію регіональних систем освіти у відкриті інноваційні екосистеми, інтегровані з потребами економіки та суспільства:

- запровадження інноваційних моделей управління закладами освіти (ЗО) з фокусом на співпраці з бізнесом, залученні зовнішніх стейкхолдерів, комерціалізації освітніх продуктів і послуг;
- перехід до практико-орієнтованих освітніх програм, розроблених та реалізованих спільно з роботодавцями на основі профілів компетенцій та реальних виробничих завдань;
- розвиток дуальної освіти як поєднання теоретичного навчання в ЗО з практичним навчанням та роботою на підприємствах під наглядом менторів;
- інтеграція підприємництва, інновацій, сталого розвитку, креативності як обов'язкових компонентів в освітні програми та результати навчання на всіх рівнях освіти;
- розширення автономії ЗО щодо створення інноваційних освітніх продуктів, комерціалізації інтелектуальної власності, створення spin-off компаній та startup-студій;
- впровадження нових моделей фінансування ЗО з багатоканальними джерелами та фокусом на результати навчання (ваучери, гранти, ендавменти, краудфандинг освітніх програм).

2) Розбудову регіональної інфраструктури підтримки навчання протягом життя та розвитку підприємницьких компетенцій:

- створення регіональних платформ неформального навчання із залученням бізнесу, громадськості та креативних індустрій (коворкінги, креативні хаби, експериментальні майданчики);
- впровадження регіональних ваучерних програм для співфінансування навчання працівників МСП, ФОП, самозайнятих осіб, молоді, безробітних актуальним компетенціям;
- розбудова мережі інноваційних тренінгових центрів та бізнес-шкіл для поширення найкращих освітніх практик та технологій з розвитку підприємницьких компетенцій;
- створення онлайн-платформ та програм масових відкритих онлайн-курсів (MOOCs) з підприємництва та інновацій із залученням провідних

фахівців та практиків;

- створення регіональних центрів «підприємницького десанту» для промоції культури та цінностей підприємливості, менторської підтримки новачків.

3) Розвиток регіонального інноваційного лідерства та розбудову потенціалу агентів змін:

- впровадження регіональних програм для виявлення та цільового розвитку управлінських, підприємницьких та інноваційних компетенцій серед молоді, активістів, управлінців;

- створення регіональних мереж менторства за участі успішних підприємців та інноваторів для підтримки нового покоління новаторів та change-makers;

- започаткування регіональних шкіл інноваційного лідерства та управління змінами для керівників органів влади, ОТГ, освітніх та наукових установ, громадських організацій;

- організація peer learning візитів та обмінів досвідом між регіонами, створення спільнот практики довкола спільних викликів інноваційного розвитку територій;

- реалізація комплексних програм залучення успішних «земляків» до менторської підтримки, експертизи, інвестування в інноваційний розвиток рідного регіону.

4) Запровадження культури безперервного навчання, самоосвіти та саморозвитку в регіональних екосистемах:

- проведення широкої інформаційної кампанії та адвокації цінностей постійного розвитку, навчання через все життя, інвестицій людей у власний людський капітал;

- запровадження регіональних конкурсів та номінацій для визначення та заохочення кращих роботодавців, які інвестують в людський розвиток та освіту працівників;

- впровадження фінансових стимулів та податкових пільг для бізнесу

та громадян, що інвестують в освіту та підвищення кваліфікації (податкові кредити, індивідуальні ощадні рахунки);

– підтримка розвитку регіональних мереж та ресурсів самоосвіти – професійних спільнот, експертних блогів та подкастів, онлайн-бібліотек, баз знань;

– сприяння соціальному підприємництву та інноваціям в сфері освітніх послуг та навчальних технологій, залучення інвестицій в цю сферу.

Всі ці механізми та інструменти мають бути відображені в регіональних програмах розвитку людського капіталу та освіти, що формуватимуться як невід’ємна частина регіональних стратегій розумної спеціалізації. Вони мають базуватись на ретельному аналізі прогалин між наявними та необхідними компетенціями в ключових кластерах спеціалізації, передбачати індикатори людського розвитку. До розробки та імплементації цих програм мають бути залучені всі ключові стейкхолдери – адміністрації, освітні заклади, роботодавці, профспілки, громадськість. Принципово важливою є орієнтація цих програм не просто на масштабування освітніх послуг, а на досягнення якісних результатів навчання у вигляді затребуваних навичок, компетенцій та мотивацій, їх застосування для створення доданої вартості в економіці.

3.3. Запровадження змін в законодавчому та інституційному забезпеченні публічного управління регіональним розвитком

Ефективне впровадження моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні вимагатиме системних та комплексних змін в законодавчому та інституційному середовищі, які усунуть існуючі прогалини та бар’єри на шляху розбудови потужних регіональних інноваційних екосистем та реалізації стратегій смарт-спеціалізації. Ці зміни мають відбуватись на всіх рівнях управління – національному, регіональному та місцевому, в тісній координації між собою та залученням всіх зацікавлених

сторін. Необхідні зміни можна згрупувати за такими ключовими напрямками.

По-перше, потрібні подальші кроки з децентралізації влади та зміцнення фінансової спроможності регіонів і громад в частині повноважень та ресурсів для підтримки інноваційної діяльності. Існуючі законодавчі рамки поки не дають регіонам достатніх можливостей для формування та реалізації амбітних інноваційних стратегій власними силами. Так, Закон України «Про інноваційну діяльність», попри численні зміни, досі зберігає численні прогалини та неузгодженості в частині визначення статусу та повноважень регіональних органів влади щодо підтримки інновацій. Закон «Про наукову та науково-технічну діяльність» не передбачає спеціальних механізмів для співпраці регіонів з науковими установами в рамках регіональних інноваційних екосистем. Закон «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» містить лише загальні норми щодо можливостей регіонів та муніципалітетів впроваджувати власні програми підтримки інноваційних МСП.

Тому необхідно внести зміни до цих та інших галузевих законів з метою однозначного визнання права регіонів та громад на формування власних інноваційних політик та інструментів підтримки в рамках національного законодавства, включаючи створення регіональних фондів підтримки науки та інновацій, надання фіскальних стимулів для інноваційних підприємств та інвесторів, застосування регіональних інноваційних ваучерів та грантів, преференцій для інноваційних проектів в рамках публічних закупівель та державно-приватних партнерств, цільових освітніх та інфраструктурних програм тощо. Ключові положення цих актів мають бути синхронізовані з оновленим законом «Про засади державної регіональної політики» в частині впровадження підходу смарт-спеціалізації як обов'язкової складової стратегій регіонального розвитку.

Не менш важливим є розширення власної дохідної бази бюджетів розвитку регіонів і громад за рахунок частки загальнодержавних податків. Це має створити стабільне джерело фінансування інноваційних проектів та

програм, ініційованих на регіональному та місцевому рівнях, доповнюючи обмежені можливості Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР). Варто вивчити можливість надання Кабінету Міністрів права спрямовувати частину коштів від приватизації державних підприємств на підтримку регіональних інноваційних проектів та стартапів. Бюджетний кодекс має надати громадам право використовувати певний відсоток місцевих бюджетів на фінансування науки та інновацій [21].

По-друге, необхідно вдосконалити інституційні рамки для розвитку регіональних інноваційних екосистем та імплементації стратегій смарт-спеціалізації. Наразі в Україні відсутні спеціалізовані інституції, відповідальні за координацію інноваційної політики на регіональному рівні. Функції підтримки інновацій розпорощені між департаментами освіти і науки, економічного розвитку, агенціями регіонального розвитку, різноманітними дорадчо-консультативними органами (радами підприємців, кластерними асоціаціями, громадськими колегіями), які мають переважно декларативний статус. Процеси підприємницького відкриття та розробки стратегій смарт-спеціалізації відбуваються здебільшого на волонтерських засадах, без належної методичної та ресурсної підтримки.

Тому доцільно запровадити інститут Рад з розвитку інновацій при головах обласних державних адміністрацій. Ці ради мають отримати чіткий юридичний статус, функції та ресурси для модерації процесу підприємницького відкриття, міжвідомчої та міжсекторальної координації всіх зацікавлених сторін (бізнес, наука, влада, громадськість) на всіх етапах формування та імплементації регіональних інноваційних стратегій. До їх складу мають увійти провідні експерти та менеджери сфери інновацій від всіх стейкхолдерів, відібрані на прозорих конкурсних засадах. Організаційно-технічне забезпечення рад мають взяти на себе агенції регіонального розвитку, які також потребують перепрофілювання та зміцнення спроможності саме як інституцій підтримки інноваційної діяльності в регіонах.

Корисним буде також створення в кожному регіоні мережі інноваційних

хабів на базі провідних університетів та наукових установ, індустріальних парків, кластерних ініціатив. Ці хаби мають стати майданчиками для комунікації та пошуку партнерів для спільних інноваційних проектів, надання консультативної, інформаційної, організаційної підтримки інноваторам та підприємцям. Вони мають взаємодіяти між собою та зовнішніми мережами в рамках тематичних напрямів смарт-спеціалізації, сприяючи міжрегіональному трансферу знань та технологій. Принципи створення та функціонування інноваційних хабів, умови їх державної підтримки мають бути закріплені в окремому законі або профільній державній програмі.

По-третє, потрібне істотне коригування державної політики в сфері освіти, науки, промисловості, підприємництва, інвестицій, державних закупівель з метою їх синхронізації та спрямування на цілі інноваційного регіонального розвитку. Закон «Про вищу освіту» має заохочувати університети до більш активної участі в регіональних інноваційних екосистемах через розвиток інноваційної інфраструктури (наукові парки, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори), надання освітніх, консалтингових та дослідницьких послуг для регіонального бізнесу, участь у розробці та реалізації регіональних стратегій смарт-спеціалізації. Механізми базового фінансування університетів мають враховувати показники їх інноваційної активності та впливу на розвиток регіону [54].

В науковій сфері потрібно запровадити нові механізми фінансування досліджень, орієнтованих на вирішення актуальних проблем регіонального розвитку та місцевого бізнесу – наприклад, через регіональні конкурси та гранти, механізми співфінансування з боку зацікавлених підприємств. Оцінка ефективності наукових установ та окремих дослідників має враховувати їх внесок у розробку та впровадження інновацій на регіональному рівні. Державні цільові програми в сфері науки мають бути синхронізовані з пріоритетами розумних спеціалізацій регіонів.

Промислова політика України потребує переорієнтації з підтримки окремих секторів чи підприємств на сприяння розвитку інноваційних і

знаннємістких видів діяльності з високою доданою вартістю, що спираються на унікальні регіональні активи та компетенції. Має заохочуватися міжгалузєва кооперація та функціональна спеціалізація в рамках регіональних і міжрегіональних кластерів та ланцюгів доданої вартості. Принципи розумної спеціалізації мають бути покладені в основу Державної програми розвитку промисловості, стратегій розвитку окремих галузей та індустріальних парків.

Державна політика розвитку малого та середнього бізнесу має містити окремий фокус на підтримку інноваційного підприємництва та стартапів у сферах смарт-спеціалізації регіонів. Це передбачає надання інноваційних грантів та ваучерів, фіскальних стимулів, консультативної та менторської підтримки, сприяння доступу до фінансування на ранніх стадіях через співпрацю з мережами бізнес-янголів та регіональними венчурними фондами. Регіональна мережа центрів підтримки підприємництва має бути зміцнена та переорієнтована на спеціалізовані послуги в сфері інновацій – захист інтелектуальної власності, трансфер технологій, пошук партнерів та грантів тощо.

Інвестиційна політика, як на національному, так і на регіональному рівні, має містити чіткі та вимірювані індикатори залучення та супроводу інвесторів у інноваційні сектори економіки, визначені в рамках смарт-спеціалізацій. Має здійснюватися постійний моніторинг глобальних трендів та викликів, що формують майбутній попит на товари та послуги, до яких можуть долучитися українські регіони через інновації. Доцільне створення регіональних інвестиційних фондів для фінансування інноваційних проектів із залученням ресурсів з місцевих бюджетів, приватних інвесторів та донорських програм.

Державні та муніципальні закупівлі мають стати потужним інструментом стимулювання попиту на інноваційні рішення для задоволення потреб регіонального розвитку. Через систему Prozorro має здійснюватись постійний моніторинг та оприлюднення інформації про плани закупівель товарів, послуг та робіт, що потенційно можуть бути задоволені через

інноваційні рішення місцевого бізнесу. Необхідно опрацювати можливість запровадження квот на закупівлю інноваційної продукції у місцевих виробників у рамках пріоритетних сфер смарт-спеціалізації. Процедури закупівель мають бути спрощені для придбання високотехнологічних та наукоємних послуг у МСП та наукових установ [62].

Четверта група змін у законодавстві має бути спрямована на зміцнення інституційної спроможності та професіоналізацію управління регіональним розвитком на засадах інновацій. Закон «Про державну службу» та відповідні галузеві нормативні акти мають передбачати обов'язкові вимоги до стратегічних та проектних компетентностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування у сфері інновацій, визначати кваліфікаційні вимоги та створювати стимули для залучення фахівців з досвідом інноваційного менеджменту, запроваджувати механізми оцінки та мотивації за результатами імплементації інноваційної політики. Мають бути розроблені спеціалізовані навчальні програми для держслужбовців та активістів громад з питань інноваційного розвитку територій, організовані навчальні тури до провідних інноваційних регіонів ЄС.

Нарешті, останній блок необхідних змін стосується безпосередньо удосконалення нормативно-правових засад розробки, впровадження та моніторингу регіональних стратегій смарт-спеціалізації. Має бути прийнята національна методологія розробки таких стратегій, гармонізована з відповідними керівними принципами ЄС. Вона має визначити процедури та критерії обрання пріоритетних сфер спеціалізації, принципи організації процесу підприємницького відкриття та залучення стейкхолдерів, джерела та механізми фінансування пріоритетних проектів, систему моніторингу виконання стратегій із чіткими індикаторами досягнення цілей. Доцільно передбачити зовнішню професійну експертизу стратегій, можливості їх доопрацювання за підсумками такої оцінки. Синхронізація стратегій з планами заходів з їх реалізації має стати обов'язковою передумовою доступу регіонів до коштівДФРР та інших фондів регіонального розвитку.

Не менш важливо забезпечити належну інформаційну підтримку та комунікацію стосовно цілей і переваг підходу смарт-спеціалізації серед всіх категорій регіональних і місцевих стейкхолдерів. Має бути проведена масштабна роз'яснювальна кампанія, організовані відкриті обговорення в регіонах, запущені спеціальні веб-сайти та онлайн-платформи з базами даних регіональних інноваційних активів та проектів. Цей процес не повинен обмежуватись лише періодом розробки стратегій, а відбуватись на постійній основі. Важливо регулярно збирати зворотній зв'язок від учасників регіональних інноваційних екосистем, враховувати їх очікування та потреби, заохочувати до активної участі у втіленні стратегій.

Загалом, законодавчі та інституційні зміни для успішного впровадження запропонованої моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні мають комплексний та міжсекторальний характер. Вони охоплюють широке коло питань – від фінансової децентралізації та інституалізації інноваційної політики на регіональному рівні до трансформації секторальних політик та зміцнення кадрової спроможності управлінців. Ці зміни мають впроваджуватись як цілісний пакет із чіткою політичною волею та під егідою Кабінету Міністрів і Парламенту, але водночас із широким залученням та врахуванням інтересів всіх ключових груп впливу.

При цьому варто усвідомлювати, що якісні інституційні зміни є тривалим процесом, що стикатиметься з певною інерцією та опором з боку бюрократичного апарату та зацікавлених груп. Тому його реалізація вимагатиме значних зусиль з адвокації, мотивації, навчання та контролю. Інституційні інновації мають підкріплюватися конкретними історіями успіху, кращими практиками та позитивними прикладами, які будуть переконувати скептиків та надихати прихильників змін.

Не слід очікувати на швидкі результати – як свідчить досвід інших європейських країн, для повноцінного переходу на модель інноваційного регіонального розвитку та закріплення відповідних інституційних практик

потрібно не менше 5-7 років цілеспрямованої та послідовної роботи. Перші регіональні стратегії смарт-спеціалізації можуть бути недосконалими та піддаватись частим коригуванням. Підприємницьке відкриття буде поступовим та ітеративним процесом. Бракуватиме зрілих інноваційних проектів та досвідчених менеджерів для їх реалізації. Однак поступовий рух і навчання в процесі змін, із постійною комунікацією зі стейкхолдерами та бенчмаркінгом найкращого європейського досвіду закладе міцний фундамент для інноваційного прориву України.

Отже, підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що ефективно впровадження моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні потребує системної трансформації інституційного середовища. Ключовими пріоритетами мають стати:

1. Подальша децентралізація повноважень та фінансових ресурсів на підтримку інновацій та імплементацію стратегій смарт-спеціалізації на регіональний та місцевий рівень.

2. Інституційне зміцнення регіональних органів влади для координації інноваційної політики через створення відповідних структур (Ради інновацій, проектні офіси) та мереж (інноваційні хаби).

3. Законодавче стимулювання співпраці між владою, бізнесом, наукою та громадськістю в інноваційних процесах на регіональному рівні через фіскальні, фінансові та організаційні механізми.

4. Трансформація секторальних політик (освіта, наука, промисловість, підприємництво, інвестиції, закупівлі) для їх узгодження з цілями розумної спеціалізації регіонів.

5. Професіоналізація управління регіональним розвитком на засадах інновацій через нові стандарти та програми підготовки, залучення та оцінювання фахівців.

6. Удосконалення методології, процедур і комунікації щодо розробки, впровадження та моніторингу регіональних стратегій смарт-спеціалізації.

Ці та інші інституційні зміни мають впроваджуватись комплексно,

поступово та на засадах партнерства і широкого суспільного діалогу. Вони потребують політичної волі та високої інституційної спроможності органів влади всіх рівнів. Але водночас без них говорити про дієву модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України буде неможливо – вона лишатиметься лише на папері. Адже міцні, інклюзивні та адаптивні інститути є передумовою та каталізатором всіх позитивних змін в суспільно-економічному розвитку, особливо для інноваційного прориву нашої країни в постіндустріальну епоху.

Важливим також є впровадження нових фінансових та фіскальних механізмів підтримки регіонального розвитку, оскільки успішна реалізація моделі управління регіональним розвитком на засадах економіки знань вимагає достатнього, стабільного та диверсифікованого фінансування інноваційної діяльності, розбудови інфраструктури та людського капіталу. Нинішня модель міжбюджетних відносин та державної фінансової підтримки українських регіонів не відповідає цим вимогам – вона є високо-централізованою, непрозорою та вкрай обмеженою. Власні доходи місцевих бюджетів переважно спрямовуються на поточне утримання соціальної сфери, а не на проекти розвитку. Головний інструмент підтримки – Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) – характеризується нестабільністю наповнення, непрозорістю розподілу, відсутністю пріоритетності інноваційно-орієнтованих проектів. Доступ регіонів до інвестиційних ресурсів міжнародних організацій ускладнений бюрократичними процедурами та слабкою інституційною спроможністю.

Натомість підтримка регіонів ЄС базується на інтегрованому використанні широкого спектру взаємодоповнюючих фінансових інструментів – не лише традиційних грантів і субсидій, але й податкових стимулів, кредитних гарантій, позик, участі в капіталі інноваційних фірм, державно-приватному партнерстві. Акцент робиться на залученні приватних інвестицій на кожен євро бюджетних коштів, створенні колективних фондів та синдигованих інвестиційних платформ за участі публічних інституцій,

фінансового сектору, корпорацій, краудфандингових майданчиків [350]. Уроки ЄС та провідних країн мають бути адаптовані до українських реалій задля формування ефективного та сучасного фінансового інструментарію підтримки інноваційного розвитку регіонів.

По-перше, необхідно збільшити фіскальну спроможність та автономність місцевої влади через:

- внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів щодо передачі на місцевий рівень частини загальнодержавних податків і зборів (ПДВ, акцизів, рентних платежів);

- надання органам місцевого самоврядування права встановлювати місцеві податки та збори з урахуванням специфіки економічної бази регіону;

- впровадження інноваційно-орієнтованих міжбюджетних трансфертів (наприклад, дотацій інноваційного вирівнювання депресивних територій);

- спрощення процедур та розширення можливостей здійснення місцевих запозичень, випуску муніципальних облігацій для цілей інноваційного розвитку;

- стимулювання співфінансування інноваційних проектів з боку територіальних громад та приватного бізнесу через механізми публічно-приватного партнерства.

По-друге, модернізувати механізми прямої державної фінансової підтримки інноваційних ініціатив в регіонах через:

- удосконалення процедур формування, відбору та реалізації проектів ДФРР шляхом збільшення питомої ваги інноваційних проектів у структурі портфеля;

- посилення координації між ДФРР, галузевими та інфраструктурними бюджетними програмами підтримки інновацій на територіальному рівні;

- запровадження нових бюджетних програм з акцентом на інноваційну діяльність (наприклад, надання інноваційних ваучерів, грантів, кредитних гарантій);

- диверсифікацію фінансових інструментів підтримки через створення

регіональних фондів розвитку, венчурних та «посівних» фондів, участь в капіталі інноваційних підприємств;

- розробку стандартизованих процедур та вимог для отримувачів державних коштів з фокусом на результативність використання, генерацію податків та робочих місць.

По-третє, запровадити дієві фіскальні стимули активізації інноваційної та дослідницької діяльності бізнесу в регіонах, зокрема:

- звільнення від податку на прибуток та ПДВ для новостворених інноваційних підприємств на період 3-5 років;

- надання інвестиційного податкового кредиту та податкових канікул для підприємств, що впроваджують нові технології та продукти;

- введення прискореної амортизації та пільгового оподаткування інвестицій в НДДКР та інноваційні основні фонди;

- застосування знижених ставок ЄСВ та ПДФО для працівників інноваційних підприємств та дослідників;

- надання податкових пільг для бізнес-ангелів, венчурних фондів, учасників краудфандингових платформ, що фінансують інноваційні проекти;

- створення спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку з особливими режимами інноваційно-інвестиційної діяльності.

По-четверте, активно залучати фінансові ресурси програм та фондів ЄС для підтримки процесу розумного та інклюзивного розвитку регіонів України:

- забезпечити доступ українських регіонів до ресурсів структурних та інвестиційних фондів ЄС через гармонізацію підходів та координацію з національними інструментами;

- створити окремі національні та регіональні інформаційно-консультаційні центри з питань участі в програмах транскордонного та міжрегіонального співробітництва ЄС;

- сформувати пакети якісних інноваційних проектів для представлення в рамках тематичних платформ та ініціатив розумної спеціалізації ЄС;

- заохочувати та супроводжувати участь українських установ у

консорціумах для подання заявок на дослідницькі та інноваційні гранти Horizon Europe;

- стимулювати включення індикаторів інноваційної та підприємницької активності в систему моніторингу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [51].

По-п'яте, розвивати доповнюючі приватні та колективні інструменти фінансування регіональних інновацій, такі як:

- формування регіональних мереж бізнес-ангелів та менторів для початкових стадій фінансування стартапів;

- створення регіональних та галузевих краудфандингових та краудінвестингових платформ для залучення коштів громадян і локальних спільнот;

- впровадження механізмів соціальних облігацій для вирішення місцевих проблем інноваційним шляхом за участі громадськості;

- розбудова регіональних мереж кредитних спілок та кооперативних банків для фінансування інноваційних проектів МСП;

- створення регіональних фондів громад (community foundations) для акумуляції ресурсів з різних джерел на потреби інклюзивного інноваційного розвитку [29].

Всі згадані фінансові механізми мають бути відображені та синхронізовані в рамках Регіональних програм фінансування інноваційного розвитку на засадах розумної спеціалізації, інтегрованих в загальну Державну стратегію розвитку інноваційного фінансування. Така стратегія має визначити цільовий рівень інноваційних видатків на національному та регіональному рівні (не нижче середнього по ЄС – 2,2% ВВП), запровадити інструменти моніторингу, порівняння та оцінки ефективності використання коштів регіонами для стимулювання, а не покарання.

Звісно, реалізація такого багаторівневого та комплексного портфелю фінансових інструментів потребуватиме політичної волі, змін до законодавства, зміцнення інституційної спроможності та експертизи

публічних інституцій. Необхідно буде запуснути програми навчання та наставництва кадрів з питань фінансового інжинірингу, проектного менеджменту, комунікацій та залучення інвесторів. Потрібно налагодити координаційні механізми та платформи діалогу між органами влади, фінансовими установами, бізнесом та наукою на кожному рівні. Варто поступово впроваджувати нові для України інструменти (наприклад, державні гарантії, вихід з капіталу, краудфандинг) з урахуванням кращих міжнародних практик.

Але ці виклики не повинні зупиняти. Регіони, які зможуть швидше та ефективніше залучати і використовувати кошти на потреби інноваційного розвитку, отримають відчутні переваги у вигляді нових бізнесів, технологій, кваліфікованих робочих місць. Диверсифікація джерел та інструментів фінансування, поєднання прямої та непрямой підтримки, координація між рівнями врядування – ось формула фінансового успіху для інноваційного прориву регіонів України. Тож публічна влада має не просто декларувати амбітні цілі, а й послідовно творити сприятливий фінансовий простір для їх досягнення всіма зацікавленими гравцями регіональних екосистем.

Запропонована модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України є амбітною, але досяжною перспективою за умови системних та послідовних зусиль всіх стейкхолдерів. Основою моделі є ставка на ендогенний потенціал та розумну спеціалізацію регіонів як джерело їх довгострокових конкурентних переваг в умовах глобальної конкуренції та технологічних змін. Це вимагає не лише зміцнення науково-освітнього та інноваційного потенціалу регіонів, але й докорінної трансформації самої філософії, механізмів та інструментів управління регіональним розвитком.

На зміну домінуючим нині галузевим підходам, патерналістським очікуванням та фрагментованій підтримці окремих підприємств чи проектів має прийти цілісне бачення регіону як інноваційної екосистеми, що продукує та комерціалізує знання на основі динамічного партнерства між регіональною

владою, бізнесом, наукою та громадськістю. Таке партнерство має бути інклюзивним (залучати всі зацікавлені сторони, зокрема МСП, стартапи, креативний клас), багаторівневим (охоплювати локальний, регіональний, міжрегіональний та національний виміри) та інтегруючим (забезпечувати синергію між різними секторальними політиками та джерелами фінансування).

В основі пропонованої моделі – унікальне поєднання та адаптація до українських умов низки сучасних концепцій інноваційного розвитку регіонів, таких як концепція «потрійної/четвертинної спіралі», «регіональних інноваційних систем», «розумної спеціалізації», «підприємницького відкриття». Водночас модель враховує специфічні бар'єри та виклики українського контексту – нестачу довіри і культури співпраці між стейкхолдерами, обмеженість ресурсів та інституційної спроможності, негативний вплив російської агресії. Їх подолання вимагатиме значних та системних змін в нормативно-правовій базі, розподілі повноважень та ресурсів, організаційному дизайні та процедурах формування і реалізації регіональної інноваційної політики.

Інвестиції в науку, креативність та цифрові компетенції української молоді можуть перетворити «відтік мізків» на «циркуляцію та повернення талантів», що підживлюватимуть інноваційні екосистеми регіонів. Розвиток інноваційної культури та мереж співпраці між владою, наукою, бізнесом та громадськістю може зробити істотний внесок у зміцнення соціального капіталу та довіри, без яких неможливі жодні ефективні реформи.

Звісно, оптимістичний сценарій розгортання моделі не є автоматичним – він потребує політичної волі, значного часового горизонту, наполегливої праці та постійного навчання всіх учасників процесу. Однак, альтернативи інноваційному прориву на засадах унікальних регіональних потенціалів у Україні просто немає. Тому запропонована модель та закладене в ній бачення мають отримати пріоритетну увагу та підтримку державних інституцій, експертного середовища, лідерів громадської думки, всіх прогресивних сил та

громадян, що вболівають за долю України. Необхідно ініціювати широкий суспільний діалог щодо принципів, механізмів та очікуваних результатів її впровадження серед всіх зацікавлених сторін в центрі та регіонах; синхронізувати та прискорити просування необхідних законодавчих та інституційних змін через владні кабінети; запускати пілотні проекти інноваційного розвитку в найбільш підготовлених та мотивованих регіонах; забезпечити постійну комунікацію проміжних результатів та історій успіху для мотивації інших; розбудовувати коаліцію прихильників змін в експертних та бізнесових колах. А паралельно вибудовувати багаторівневу систему навчання та обміну найкращим досвідом між українськими та європейськими регіонами.

Висновки до третього розділу

1. Запропоновано концептуальну модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України як комплексну багаторівневу рамку, що визначає цілі, принципи, суб'єктів, механізми та інструменти формування та реалізації регіональної політики, орієнтованої на продукування, дифузю та використання знань як ключового ресурсу сталого та інклюзивного зростання. Охарактеризовано стратегічну мету, ключові принципи та структурні компоненти моделі. Розкрито її відмінності від традиційних моделей – орієнтацію на внутрішній інтелектуальний потенціал регіонів, інклюзивність та доступність інновацій, смарт-спеціалізацію, розбудову регіональних інноваційних екосистем, багаторівневу співпрацю стейкхолдерів. Підкреслено адаптивний характер моделі та врахування українського інституційного контексту – високої централізації, нерозвиненості інноваційної екосистеми, значних регіональних диспропорцій.

2. Визначено роль та функції ключових стейкхолдерів у реалізації моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. Показано, що органи державної влади відповідають за створення сприятливої регуляторної, фінансової та інституційної рамки, цільову підтримку регіональних інноваційних екосистем. Регіональні та місцеві органи влади відіграють провідну роль у розробці, реалізації та моніторингу стратегій розумних спеціалізацій, організації процесу підприємницького відкриття, мобілізації стейкхолдерів. Університети та наукові установи забезпечують продукування знань, технологій та інноваційних ідей, підготовку креативних кадрів. Бізнес ініціює та реалізує інноваційні проекти, фінансує НДДКР, бере участь у спільних кластерах та мережах трансферу технологій. Громадські організації сприяють інклюзивності та партисипативності регіонального інноваційного розвитку, генерують соціальні інновації. Наголошено на синергетичному ефекті взаємодії всіх стейкхолдерів у форматі «чотирикутної спіралі».

3. Охарактеризовано стратегічний компонент моделі, що включає розробку, реалізацію та моніторинг регіональних стратегій розумної спеціалізації (RIS3) із залученням стейкхолдерів через процес підприємницького відкриття, синхронізацію RIS3 з національними та секторальними політиками, актуалізацію стратегічних пріоритетів у відповідь на зовнішні виклики.

4. Розкрито зміст інституційного та інфраструктурного компонентів моделі, спрямованих на розбудову ефективних регіональних інноваційних систем. Вони охоплюють широку екосистему організацій, що беруть участь у створенні та використанні знань (університети, наукові парки, інноваційні підприємства, стартапи, креативні хаби, центри трансферу технологій тощо), а також матеріально-технічну та цифрову інфраструктуру їх діяльності (лабораторії, тестові майданчики, бізнес-інкубатори, мережі трансферу технологій, широкосмуговий інтернет). Підкреслено важливість усунення

розривів у ланцюжку «наука-освіта-виробництво» та його орієнтації на розумну спеціалізацію регіонів.

5. Розглянуто фінансовий та освітньо-культурний компоненти запропонованої моделі. Фінансовий компонент передбачає диверсифікацію джерел та інструментів фінансування проектів регіонального розвитку (гранти, кредити, гарантії, податкові стимули, краудфандинг тощо), розвиток регіональних венчурних екосистем, запровадження «розумних» публічних закупівель інновацій. Освітньо-культурний компонент спрямований на розвиток людського та креативного капіталу регіонів через трансформацію систем освіти та навчання, створення креативних просторів, розвиток інноваційної культури.

6. Систематизовано ключові бар'єри та виклики для впровадження запропонованої моделі в Україні: дефіцит довіри між стейкхолдерами, брак ресурсів та компетенцій, негативний вплив війни, інституційний опір змінам. Обґрунтовано шляхи їх подолання через зміцнення комунікації та співпраці стейкхолдерів, ефективний розподіл обмежених ресурсів, цільове навчання та обмін кращими практиками, корекцію пріоритетів відповідно до завдань повоєнного відновлення, формування широкої коаліції прихильників реформ. Наголошено, що розумна спеціалізація та розкриття ендogenous потенціалу регіонів є ключем до довгострокової стійкості та конкурентоспроможності України в період післявоєнної відбудови.

ВИСНОВКИ

Отримані в дисертаційному дослідженні результати в їхній сукупності дозволили вирішити конкретне науково-прикладне завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій з удосконалення публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань, що дозволило сформулювати такі основні положення, висновки й рекомендації:

1. З'ясовано, що в умовах переходу до економіки знань публічне управління регіональним розвитком набуває нових рис та вимагає застосування інноваційних підходів і моделей. Ключовими складовими економіки знань є освіта і наука, інноваційна система, інформаційно-комунікаційні технології, інтелектуальна власність та людський капітал. Ефективне публічне управління на засадах економіки знань має бути спрямоване на розвиток цих складових на регіональному рівні через стимулювання інвестицій в науку та освіту, розбудову інноваційної інфраструктури, підтримку високотехнологічних галузей, захист прав інтелектуальної власності, розвиток креативних індустрій та цифрових технологій. Важливу роль відіграють також розвиток людського та соціального капіталу регіонів, формування культури інновацій та підприємництва, інтеграція у глобальний інноваційний простір.

2. Встановлено, що існує низка теоретичних моделей та концепцій, які пропонують різні підходи до публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. Серед них – модель потрійної спіралі, яка наголошує на співпраці між університетами, бізнесом та владою; модель регіональних інноваційних систем, що фокусується на створенні ефективних зв'язків між різними учасниками інноваційного процесу в регіоні; модель розумної спеціалізації, яка передбачає визначення та розвиток унікальних конкурентних переваг регіонів; модель регіонального інноваційного середовища, що підкреслює важливість соціокультурних факторів для

інноваційного розвитку; концепція інноваційних екосистем, яка пропонує системний підхід до стимулювання інновацій в регіонах. Кожна з цих моделей пропонує специфічний набір інструментів для публічного управління, які можуть застосовуватись відповідно до особливостей кожного регіону. Проте ефективне публічне управління регіональним розвитком на засадах економіки знань вимагає стратегічного та проактивного підходу, який поєднує різні інструменти та механізми. Серед них – цільова підтримка досліджень та інновацій, розвиток інноваційної інфраструктури, стимулювання співпраці між наукою та бізнесом, використання публічних закупівель для створення попиту на інновації, створення регуляторних «пісочниць» для тестування інноваційних рішень, підтримка розвитку людського капіталу та STEM-освіти, сприяння міжнародній співпраці та участі в глобальних інноваційних мережах. При цьому вибір конкретних інструментів має базуватись на ретельному аналізі інноваційного потенціалу та викликів кожного регіону та залученні всіх заінтересованих сторін до процесу формування та реалізації регіональної інноваційної політики.

3. Аналіз зарубіжного досвіду публічного управління регіональним розвитком свідчить про зростаючу увагу до інноваційних моделей та інструментів регіональної політики, орієнтованих на розкриття внутрішнього потенціалу територій та ефективне використання їх унікальних ресурсів і компетенцій. Це вимагає якісно нових підходів до управління, заснованих на багаторівневому врядуванні, партнерстві стейкхолдерів, смарт-спеціалізації, підприємницькому відкритті, розумному використанні фондів підтримки. На зміну традиційним галузевим підходам та політиці «вирівнювання» приходять підходи, орієнтовані на створення регіональних інноваційних екосистем та міжрегіональних ланцюгів доданої вартості на основі ключових активів та спроможностей кожного регіону. Досвід Європейського Союзу у впровадженні стратегій смарт-спеціалізації, стимулюванні міжрегіональної співпраці через тематичні платформи, залученні регіонів до глобальних мереж створення вартості становить особливий інтерес для України в контексті

євроінтеграції. Водночас, застосування кращих практик має відбуватись з урахуванням специфіки українського інституційного контексту та викликів війни. При цьому успішність сучасних підходів до управління регіональним розвитком в зарубіжних країнах великою мірою зумовлена наявністю ефективних інституцій-посередників між органами влади, бізнесом, наукою та громадськістю. Агенції регіонального розвитку, інноваційні кластери, технологічні парки, центри трансферу технологій, венчурні та інвестиційні фонди, професійні мережі виступають каталізаторами колективних дій з продукування та комерціалізації знань, залучення інвестицій, розвитку людського капіталу, брендингу територій. Не менш важливі «м'які» фактори – культура довіри, підприємництва та колаборації. Публічна політика підтримки фокусується на створенні сприятливої «екосистеми» для співпраці стейкхолдерів через відповідні правові рамки, фінансові та фіскальні стимули, усунення бар'єрів та провалів. Ця екосистема потребує постійної модерації, фасилітації та адаптації до викликів, що постають перед регіонами у висококонкурентному та турбулентному глобальному середовищі. Для України критично важливо сформувати мережу ефективних інституцій регіонального розвитку як рушіїв інноваційних змін та згуртування регіональних спільнот, особливо в умовах повоєнного відновлення.

4. Обґрунтовано, що війна та пов'язані з нею руйнування, вимушене переселення, розрив економічних зв'язків кардинально змінюють контекст та пріоритети регіонального розвитку в Україні. В короткостроковій перспективі головним завданням є подолання гуманітарних викликів, відновлення критичної інфраструктури, підтримка базових галузей економіки, соціальний захист вразливих верств. Водночас, відбудова має закладати фундамент для довгострокової стійкості, інклюзивності та конкурентоспроможності регіонів у посткризовий період. Це вимагає безпрецедентної мобілізації та координації зусиль всіх рівнів влади та суспільних секторів навколо спільного бачення майбутнього на засадах європейської інтеграції, зеленої та цифрової трансформації, розвитку економіки знань та креативних індустрій.

Відновлення інфраструктури має відбуватися з урахуванням принципів «розумного зростання», енергоефективності та кліматичної нейтральності. Підтримка бізнесу та залучення інвестицій мають поєднуватися з інноваційною модернізацією економіки регіонів на засадах смарт-спеціалізації. Інтеграцію внутрішньо переміщених осіб в регіони розміщення слід розглядати як можливість для розкриття потенціалу людського капіталу та соціального згуртування громад. Досвід країн, що долали наслідки конфліктів, стихійних лих, економічних криз підтверджує важливість узгодженого багаторівневого врядування, інклюзивних партнерств, інноваційних інструментів фінансування та моніторингу при плануванні та імплементації політики відновлення.

5. Розроблено концептуальну модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України, яка являє собою комплексну рамку, що визначає цілі, принципи, суб'єктів, механізми та інструменти формування та реалізації регіональної політики, орієнтованої на продукування, дифузю та використання знань як ключового ресурсу сталого та інклюзивного зростання територій в умовах глобальної конкуренції. На відміну від традиційних моделей, запропонована модель орієнтована на розкриття та активізацію внутрішнього інтелектуального потенціалу регіонів, перетворення знань та інновацій на основне джерело їх конкурентних переваг. Вона інтегрує в собі елементи концепцій «потрійної спіралі» (акцент на співпраці між владою, бізнесом та університетами), регіональних інноваційних систем (розбудова взаємозв'язаної інституційної інфраструктури генерації та дифузії інновацій), розумної спеціалізації (підприємницький пошук унікальних ніш на основі місцевих активів та компетенцій), креативної економіки (залучення та розвиток творчого потенціалу територіальних громад). Водночас модель враховує українську специфіку – високий рівень централізації влади та ресурсів, нерозвиненість інноваційної екосистеми, слабкість «третього сектору», значні міжрегіональні диспропорції у науково-освітньому та економічному потенціалі, виклики

війни та повоєнного відновлення. Стратегічною метою моделі є підвищення конкурентоспроможності та інноваційності регіонів України на основі розкриття їх людського, наукового та підприємницького потенціалу, смарт-спеціалізації та інтеграції до глобальних ланцюгів створення доданої вартості у знаннєвих секторах економіки.

б. Виявлено та систематизовано ключові виклики та бар'єри для впровадження моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні: низький рівень довіри та кооперації між владою, бізнесом, наукою та громадськістю; нестача критичної маси фінансових, людських та інституційних ресурсів для реалізації амбітної інноваційної політики; недостатня спроможність та готовність регіональних інституцій до роботи за новими підходами (підприємницьке відкриття, проектний менеджмент, співпраця зі стейкхолдерами); негативний вплив російської агресії, руйнування науково-виробничої інфраструктури, переорієнтація на подолання базових проблем; опір інерційної більшості в органах влади, бізнесу та наукової спільноти, що є бенефіціарами статус-кво та зацікавлені в збереженні старої моделі. Подолання цих бар'єрів вимагає системних та узгоджених зусиль всіх учасників: зміцнення довіри через нові платформи комунікації та спільні проекти; розумне залучення та перерозподіл ресурсів; цільове навчання та обмін кращими практиками; корекція пріоритетів відповідно до умов війни і відновлення; формування широкої коаліції прогресивних сил та чітке політичне лідерство реформ. Попри виклики, саме розумна спеціалізація та акцент на ендогенному інноваційному потенціалі має стати основою для стратегії відновлення регіонів України у середньостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О. І., Землянкін А. І., Підоричева І. Ю. Удосконалення системи управління інноваціями як умова прискорення структурних реформ в Україні. *Економіка України*. 2015. № 9. С. 49-65.
2. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо механізмів реалізації ефективного врядування в університетах: препринт / І. Драч та ін.; за заг. ред. С. Калашнікової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2019. 96 с.
3. Андрощук Г. О., Давимука С. А., Федулова Л. І. Національні інноваційні системи: еволюція, детермінанти результативності: монографія. Київ: Парламентське видавництво, 2015. 512 с.
4. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. Інновації: теорія, механізми розробки та комерціалізації. Монографія. К.: КНЕУ, 2003. 394 с.
5. Баб'ячок Р. І., Кульчицький І. І. Основні тенденції розвитку стартапів в Україні – проблеми, перешкоди і можливості. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Osnovni-tendentsiyi-rozvytku-startapiv-v-Ukrayini-1-1.pdf> (дата звернення: 05.04.2023).
6. Бабич Т. О. Аналіз джерел фінансового забезпечення експортного потенціалу ВПК України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 15. С. 54-57.
7. Бажал Ю. М. Знаннєва економіка: теорія і державна політика. *Економіка і прогнозування*. 2003. № 3. С. 71-86.
8. Бажал Ю. М. Розвиток інноваційної діяльності у знаннєвому трикутнику «державна – університети – промисловість». *Економіка і прогнозування*. 2015. № 1. С. 76-88.
9. Бех В. П., Бех Ю. В. У пошуках нової парадигми освіти. *Нова парадигма*. 2014. Вип. 123. С. 19-32.
10. Бех В. П., Лукашевич М. П. Саморегуляція соціального організму країни. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 652 с.

11. Бикова А., Чабан Л., Алексєєв А. Інвестування в людський капітал у військовий період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74> (дата звернення: 18.09.2023).
12. Бистряков І. К., Пилипів В. В. Фінансовий простір держави: відтворення територіальних економічних систем. *Регіональна економіка*. 2012. № 4. С. 82-89.
13. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання / наук. консульт. Т. Вакуленко; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 31 с.
14. Бобровська О. Ю. Інноваційно орієнтоване управління економічним зростанням регіонів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 9–10. С. 5–10.
15. Бобровська О. Ю. Публічно-приватне партнерство як генератор економічного розвитку регіонів України. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 17–22.
16. Бобровська О. Ю., Бондаренко Д. М. Публічне управління економічним розвитком регіонів: галузевий аспект. *Аспекти публічного управління*. 2021. Том 9. № 3. С. 22–35.
17. Буковецька Ю. І. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації інновацій. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 17. № 1. С. 32-37.
18. Бурдьє П. Форми капіталу. *Економічна соціологія*. 2002. Т. 3. № 5. С. 20-33.
19. Бутко М. П., Попело О. В. Інституціональні засади модернізації сфери зайнятості в умовах децентралізації владних повноважень. *Регіональна економіка*. 2016. № 4(82). С. 6-14.
20. Бутко М. П., Попело О. В. Інтелектуальний капітал як чинник модернізації регіонального економічного простору: монографія. Ніжин: ТОВ «Аспект-Поліграф», 2014. 372 с.
21. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
22. Васильєва О. І. Інституційне забезпечення державної регіональної

політики. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2014. № 1. С. 7-18.

23. Васильєва О. Інституційне забезпечення регіонального управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 4. С. 33-45.

24. Вища освіта України в умовах інтеграції в Європейський освітній простір: колективна монографія / І. М. Грищенко та ін. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 485 с.

25. Возняк Г. Теоретико-методологічні аспекти формування моделі смартспеціалізації регіонів України. *Регіональна економіка*. 2021. № 2(96). С. 27-35.

26. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація. К.: Академперіодика, 2014. 321 с.

27. Ганущак-Єфіменко Л. М., Щербак В. Г. Розвиток інновативного підприємництва на засадах кластерної організації. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 88-96.

28. Геєць В. М., Семиноженко В. П. Інноваційні перспективи України. Харків: Константа, 2006. 272 с.

29. Гібадуллін О. В., Дунаєв І. В., Громов С. О. Складові системи промислового відновлення регіонів в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник післядипломної освіти: Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування»*. 2024. Вип. 28 (57). С. 174-205.

30. Грищенко А. А. Цифровий розвиток: структура, капіталізація та соціалізація. *Економічна теорія*. 2018. № 4. С. 5-20.

31. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: монографія. К.: Знання, КОО, 2004. 254 с.

32. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві. Харків: ХДАК, 2008. 201 с.

33. Давимука С. А., Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Тенденції розвитку нової регіональної політики країн ЄС. *Регіональна економіка*. 2019. № 1 (91).

С. 76-87.

34. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2017. 528 с.

35. Давимука С. А., Федулова Л. І. Регіональні інноваційні екосистеми: напрями розбудови в умовах європейської інтеграції: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2016. 464 с.

36. Данилишин Б. Державно-приватне партнерство – стратегічна форма взаємодії влади і бізнесу. URL: <http://news.yurist-online.com/news/kmu/2> (дата звернення: 18.09.2023).

37. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З. С. Варналія. К.: НІСД, 2007. 820 с.

38. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF> (дата звернення: 22.10.2023).

39. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь / Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2019. 115 с.

40. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. / Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2021. 153 с.

41. Дзюндзюк В. Б., Черкаска Л. В. Сучасні підходи та моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 10. С. 200-204.

42. Донос Л., Плоский К. Посібник «Упровадження та вдосконалення Громадського бюджету: практичні рекомендації». Київ, 2019. 93 с.

43. Дубіщев В. П., Глушко А. Д. Досвід провідних країн світу у сфері здійснення державної регуляторної політики. *Економіка та регіон*. 2010. № 1

(24). С. 141–148.

44. Дунаєв І. В. Гібадуллін О. В. На шляху до сталого промислового відновлення і розвитку України: дослідження регіональних систем у воєнний період. *Державне будівництво*. 2023. Том 2. №34. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/23397>.

45. Дунаєв І. В., Чернявський К. О. Уточнення концептуальних основ стратегії промислової диверсифікації: врахування регіонального контексту для потреб сільських територій. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. №2 (58). С. 42-61.

46. Економіка та бізнес-інновації: підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2023. 702 с.

47. Економіка України в дослідженнях і прогнозах: 20 років діяльності Інституту економіки та прогнозування НАН України: монографія. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2018. 568 с.

48. Єгоров І. Ю. Інвестиційно-інноваційна діяльність. *Економічна теорія*. 2016. № 2. С. 106-117.

49. Єгоров І. Ю. Формування державної науково-технічної та інноваційної політики на основі розширеної моделі «потрійної спіралі» (держава-наука-промисловість). *Наука та інновації*. 2018. Т. 14. № 1. С. 86-89.

50. Єпіфанова І., Болотнов Д. Місце стратегії в системі антикризового управління підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 3. С. 335–338.

51. Єрмакова О. А. Соціальний капітал як важливий фактор економічного розвитку України та її регіонів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління. 2016. № 847. С. 88-96.

52. Жаліло Я. А. та ін. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. Київ: НІСД, 2020. 153 с.

53. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету*.

Серія: Педагогічні науки. 2008. Вип. 40. С. 63-68.

54. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

55. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

56. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

57. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

58. Закон України «Про індустриальні парки». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6H800> (дата звернення: 22.10.2023).А

59. Закон України «Про інноваційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

60. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

61. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

62. Закон України «Про публічні закупівлі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

63. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 року № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

64. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

65. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 року № 2850-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

66. Інклюзивний сільський розвиток в Україні: монографія / за ред. О. М. Бородіної; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. К., 2020. 257 с.

67. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. Київ: НАН України, 2015. 336 с.

68. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Л. Горбунова та ін.; за ред. І. Степаненко. К.: ІВО НАПН України, 2016. 158 с.

69. Іщук С. О. Інвестиційний процес і перспективи розвитку виробничої сфери у Західному регіоні України. *Регіональна економіка*. 2014. № 3. С. 217-227.

70. Каленюк І. С., Куклін О. В. Розвиток вищої освіти та економіка знань. К.: Знання, 2012. 343 с.

71. Каленюк І. С., Куклін О. В., Ямковий В. А. Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні. *Економіка України*. 2015. № 2. С. 70-83.

72. Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель. К.: Ваклер, 2006. 230 с.

73. Керецман Н. І., Пітюлич М. М., Попадинець Н. М. Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку територіальних громад регіону. *Регіональна економіка*. 2023. № 3(109). С. 28-39.

74. Ковчуга Л. І., Ляшенко В. І. Імітація чи лідерство в галузі: дилема для підприємців // Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, аспірантів та студентів. Львів, 2017. С. 402-405.

75. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

76. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на

2018-2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 05.04.2023).

77. Кравченко М. О., Газарян Є. А. Особливості формування екосистеми стартапів в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. № 5. С. 90–97. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7425> (дата звернення: 05.04.2023).

78. Краус Н., Краус К. Реалізація інноваційного проекту підприємницькою структурою в рамках дії "вітряка інновацій". *Економіст*. 2016. № 2. С. 4-8.

79. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. К.: Знання України, 2011. 520 с.

80. Кривенко Л. В., Мішенін Є. В., Макаренко М. І. Сучасні механізми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки: монографія / за заг. ред. Л. В. Кривенко. Суми: СумДУ, 2018. 330 с.

81. Куйбіда В. С. Сучасні проблеми і регіональні особливості місцевого самоврядування в Україні: монографія. Львів: Літопис, 2001. 176 с.

82. Лендъел М. Нові механізми регіонального розвитку в Європі. *Регіональні студії*. 2015. Вип. 1. С. 18-28.

83. Литвин А. Використання технологій мультимедіа у професійній підготовці. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. № 2. С. 7–22.

84. Ліпкан В. А., Діордіца І. В. Національна система кібербезпеки як складова частина системи забезпечення національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 174-180.

85. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Реалізація дослідницько-інноваційного потенціалу університетів як невід'ємного складника їх діяльності. *Наука та наукознавство*. 2019. № 3. С. 26-45.

86. Лупак Р. Л. Аналіз стану імпортозалежності в Україні: регіональні особливості. *Держава та регіони*. 2017. № 2 (58). С. 67-73.

87. Ляшенко В. І., Петрова І. П. Стратегування в системі державного управління: виклики сьогодення та науково-експертні платформи. *Вісник*

економічної науки України. 2020. № 1. С. 86-96.

88. Ляшенко О. М. Україна XXI: неоіндустріальна держава або «крах проекту»? : монографія. Київ: НАН України, Інститут економіки промисловості, Полтавський університет економіки і торгівлі, 2015. 196 с.

89. Майборода О. Консолідація українського суспільства в умовах російської агресії: проблема пошуку оптимальних політичних рішень. *Наукові записки*. 2022. № 5-6. С. 91-92.

90. Маматова Т., Чикаренко І., Бородин Є. Цифрові платформи Smart Specialisation Platform та Espon: структура та можливості для регіонів і громад ЄС. *Аспекти публічного управління*. 2022. № 10(6). С. 37-45.

91. Манцуров І. Г., Храпунова Я. В., Омельченко В. П., Барвінок А. С. Методологія статистичного оцінювання стану і динаміки цифрової трансформації України. *Економіка України*. 2022. № 3. С. 39-56.

92. Мельник М. І., Щеглюк С. Д. Інклюзивний вимір розвитку міст – центрів ділової активності України: тенденції та перспективи: наукова доповідь. Львів, ІРД НАНУ. 2019. 55 с.

93. Методологія планування регіонального розвитку в Україні. Інструмент для розробки стратегій регіонального розвитку і планів їх реалізації / Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». Київ, 2018. 55 с.

94. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення: монографія / наук. ред. С. Л. Шульц; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 205 с.

95. Механізми та функціонально-структурні інструменти забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сучасних загроз економічної безпеки: монографія / за ред. Васильціва Т. Г., Лупака Р. Л. Львів: Видавництво ННВК «АТБ», 2019. 552 с.

96. Мокій А. І., Павліха Н. В., Науменко Н. С., Дацко О. І. Інституціональне забезпечення інноваційного розвитку територіальних громад

України. *Регіональна економіка*. 2018. № 4(90). С. 17-27.

97. Молдован О. О. Стратегія реформування системи державних фінансів України: завдання, пріоритети, механізми: аналіт. доп. К.: НІСД, 2014. 48 с.

98. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування (станом на червень 2021). Міністерство розвитку громад та територій України. 2021. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/761/Monitoring_decentralization_June_2021_uk4.pdf (дата звернення: 22.10.2023).

99. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування (станом на 10 січня 2020). Міністерство розвитку громад та територій. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/526/10.01.2020.pdf> (дата звернення: 22.10.2023).

100. Мосумова А., Пурей Є. Ефективність бізнесу в умовах цифровізації: маркетинговий аспект. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 6(17). С. 25-36 с.

101. Набатова О. О. Соціальні інновації: поняття, види, суб'єкти. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2011. № 6. С. 58-66.

102. Надоленко Г. Трансформація економічної дипломатії України в умовах повномасштабної війни. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. С. 28-39.

103. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації» від 31.03.2016 № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

104. Наукова та інноваційна діяльність України / Державна служба статистики України. Київ: 2021. 214 с. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата

звернення 15.04.2023).

105. Національна економічна стратегія 2030. Київ: Кабінет Міністрів України, 2021. URL: <https://nes2030.org.ua> (дата звернення: 22.10.2023).

106. Основи політики регіонального та муніципального розвитку України / OECD. Київ, 2021. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/7a956aeb-uk/index.html?itemId=/content/component/7a956aeb-uk> (дата звернення: 22.10.2023).

107. Пасмор Ю. В. Напрями консолідації в інформаційному забезпеченні інноваційного розвитку України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 45. С. 51-53.

108. Петренко І. І. Аналітичні центри. Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Аналітичні центри](https://vue.gov.ua/Аналітичні_центри) (дата звернення: 18.09.2023).

109. Петрова І. Л. Становлення ринку інновацій в контексті економічної безпеки України. *Ефективна економіка*. 2013. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2166> (дата звернення: 22.10.2023).

110. Петрова І. Л. Становлення ринку інновацій в контексті економічної безпеки України. *Ефективна економіка*. 2013. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2166>

111. Петрова І. Л., Шпильова Т. І., Сисоліна Н. П. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди. К.: Дорадо Друк, 2010. 157 с.

112. Писаренко Т. В., Кваша Т. К. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році. К.: УкрІНТЕІ, 2019. 80 с.

113. Писаренко Т. В., Кваша Т. К. та ін. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2020 році: аналітична довідка. Київ: УкрІНТЕІ, 2021. 39 с.

114. Писаренко Т. В., Кваша Т. К., Рожкова Л. В., Коваленко О. В. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь. К.: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с.

115. Підоричева І. Ю. Інноваційна екосистема в сучасних економічних

дослідженнях. *Економіка промисловості*. 2020. № 2 (90). С. 54-92.

116. Пістун М. Д., Мельничук А. Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку: навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2013. 290 с.

117. Подолання цифрового розриву в Україні: людиноцентричний підхід. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/blog/2019/digital-inequality.html> (дата звернення: 05.04.2023).

118. Поліщук В. Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку // Зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конференції. 2022.

119. Положення про Міністерство розвитку громад та територій України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 р. № 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2014-п#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

120. Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-п#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

121. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 6 серпня 2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

122. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» від 11 листопада 2015 р. № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

123. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження

Типового положення про агенцію регіонального розвитку» від 11 лютого 2016 р. № 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

124. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF> (дата звернення: 05.04.2023).

125. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2019 р. № 829 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2019-п> (дата звернення: 22.10.2023).

126. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 22.10.2023).

127. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України / ред. колегія: І. О. Дегтярьова та ін. К.: ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 158 с.

128. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики: аналіт. звіт // Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». Київ, 2014. 416 с.

129. Родченко В. Б., Прус Ю. І. Стратегічні пріоритети просторово-економічного розвитку регіонів України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. № 16. Том 1. С. 133-145.

130. Розвиток інноваційної системи України в європейському науково-технологічному просторі: наукова доповідь / за ред. І. Ю. Єгорова. НАН України, ДУ «Ін-т. екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2018. 198 с.

131. Романова В., Умланд А. Децентралізація України: геополітичні

наслідки. *Виживання*. 2019. Т. 61, № 5. С. 99-112.

132. Савельєв Є., Куриляк М. Концепція регіональних реформ в Україні на рівні NUTS. *Журнал європейської економіки*. 2016. Т. 15, № 1. С. 92-120.

133. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с.

134. Семикіна М. В. та ін. Мотиваційні механізми розвитку економіки на етапі євроінтеграції: кол. моногр. Кропивницький: РВЛ ЦНТУ, 2022. 282 с.

135. Серьогін С. М., Шаров Ю. П., Бородін Є. І., Гончарук Н. Т. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти: монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2016. 278 с.

136. Слинко М. Перспективи інноваційного розвитку регіонів в контексті смарт-спеціалізації: колективна монографія. 2022. 464 с.

137. SMART Спеціалізація: пів року після прийнятих обласних стратегій розвитку. УКМЦ 29.07.2020. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=grm8ANL6b5o> (дата звернення: 18.09.2023).

138. Снігова О. Ю. Регіональна смарт-спеціалізація як інноваційний шлях забезпечення структурних змін економіки. *Економіка України*. 2021. № 5 (714). С. 39-55.

139. Снігова О. Ю. Розкриття потенціалу смарт-спеціалізації для подолання регіональної структурної інертності в Україні. *Економіка України*. 2018. № 8. С. 75-88.

140. Стале ендегенне зростання регіонів України в умовах децентралізації: монографія / ред. І. З. Сторонянська. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2019. 501 с.

141. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні: аналітична доповідь / С. О. Біла та ін. Київ: НІСД, 2013. 54 с.

142. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Г. О. Андрощук та ін. К.: Парламентське

вид-во, 2009. 632 с.

143. Стріха М. В. Українська наука на шляху до Європи. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2018. 224 с.

144. Структура апарату Мінрегіону // Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/about/struktura-aparatu-minregionu/> (дата звернення: 22.10.2023).

145. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13-14 травня 2021 р., Мукачєво / ред. кол.: Т. Д. Щербан та ін. Мукачєво: МДУ, 2021. 572 с.

146. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети України / наук. редактор В. С. Кравців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2018. 157 с.

147. Територіальний розвиток і регіональна політика. Стимулювання розвитку регіонів на засадах смарт-спеціалізації: бар'єри та механізми імплементації: наукова доповідь / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів, ІРД НАНУ. 2021. 155 с.

148. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навчальний модуль). Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 80 с.

149. Тоффлер О. Третя хвиля / пер. з англ. А. Євса. К.: Всесвіт, 2000. 480 с.

150. Трансформація функцій держави в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної дискусійної платформи 19 травня 2021 р. / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. дані. К., 2021. 131 с.

151. Тридцять років Незалежності України: соціально-економічні підсумки та стратегічні візії майбутнього: аналіт. доп. / [Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, О. О. Коломієць та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2021. 324 с.

152. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення: 22.10.2023).

153. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. 2018. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 05.04.2023).

154. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник. К.: Либідь, 2006. 335 с.

155. Федулова Л. І. Концептуальні засади економіки знань. *Економічна теорія*. 2008. № 2. С. 37-59.

156. Федулова Л. І. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 2. С. 122-135.

157. Федулова Л. І. Напрями розвитку регіональних інноваційних екосистем в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 7 (181). С. 240-248.

158. Федулова Л. І. Перспективи інноваційного розвитку промисловості України. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 2. С. 58-76.

159. Формування «розумної спеціалізації» в економіці України: колективна монографія / І. Ю. Єгоров та ін.; за ред. І. Ю. Єгорова; НАН України, ДУ «Ін-т. екон. та прогноз. НАН України». К., 2020. 278 с.

160. Харазішвілі Ю., Дронь Є. Проблема інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави. *Банківська справа*. 2015. № 1-2. С. 3–21.

161. Хвесик М. А., Бистряков І. К., Клиновий Д. В. Євроінтеграційний концепт забезпечення сталого просторового розвитку України. *Регіональна економіка*. 2018. № 4. С. 5-16.

162. Хрипунова-Курочка Д. М., Родченко В. Б. Діагностика передумов інноваційного регіонального розвитку як основа формування трансформаційної моделі управління. *Східна Європа: економіка, бізнес та*

управління. 2021. Випуск 6 (33). С. 46-57.

163. Чала Н. Д. Корпоративна соціальна відповідальність в умовах цифрової економіки. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 30-36.

164. Черкаско Л. В. Механізми та інструменти публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 6(24). С. 358-367.

165. Черкаско Л. В. Модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 5(33). С. 235-244.

166. Черкаско Л. В. Роль стейкхолдерів у публічному управлінні регіональним розвитком України в умовах воєнного стану. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/3691>.

167. Чикаренко І. А., Маматова Т. В., Чикаренко О. О. Стратегія регіонального розвитку на основі Смарт-спеціалізації: методологічні засади. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8. № 1. С. 30-42.

168. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку. *Економіка України*. 2002. № 11. С. 22-30.

169. Шаповалова Т. В. Соціальний капітал: теоретичні засади та стратегії трансформації: монографія. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. 360 с.

170. Шевчук Н., Гмиря В. Розумна спеціалізація як новий підхід до формування регіональної стратегії розвитку // Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф., 30 трав. 2022 р. Київ: КНЕУ, 2022. С. 83–85.

171. Шпикуляк О. Г., Курило Л. І., Лузан О. Ю. Розвиток інститутів інноваційної діяльності у формуванні інтелектуального капіталу: теоретичний аспект. *Економіка АПК*. 2013. № 7. С. 92-98.

172. Юринець З. В. Сучасні стратегічні орієнтири управління енергозбереженням в системі інноваційного розвитку економіки. *Науковий*

вісник національного лісотехнічного університету України. 2015. С. 173-179.

173. Яковенко Л. І. Інноваційний характер економіки знань. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2010. № 2. С. 141-145.

174. Яхно Т. П. Особливості формування споживчих видатків в умовах трансформаційної економіки. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія економіка*. 2013. № 02 (18). С. 45-53.

175. Яцунь О. М. Університет за умов трансформацій економічного суспільства. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2013. № 1. С. 89-93.

176. Agranoff, R., & McGuire, M. Collaborative public management: New strategies for local governments. Washington, DC: Georgetown University Press, 2004. 232 p.

177. Alford, J., & O'Flynn, J. Making sense of public value: Concepts, critiques and emergent meanings. *International Journal of Public Administration*. 2009. Vol. 32. No. 3-4. P. 171-191.

178. Ansell, C., & Gash, A. Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2008. Vol. 18. No. 4. P. 543-571.

179. Armitage, D. R., Plummer, R., Berkes, F., Arthur, R. I., Charles, A. T., Davidson-Hunt, I. J., ... & Wollenberg, E. K. Adaptive co-management for social-ecological complexity. *Frontiers in Ecology and the Environment*. 2009. Vol. 7. No. 2. P. 95-102.

180. Asheim, B. T., & Coenen, L. Knowledge bases and regional innovation systems: Comparing Nordic clusters. *Research Policy*. 2005. Vol. 34. No. 8. P. 1173-1190.

181. Asheim, B. T., & Gertler, M. S. The geography of innovation: regional innovation systems. In: *The Oxford Handbook of Innovation* / Eds. J. Fagerberg, D. C. Mowery, R. R. Nelson. Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 291-317.

182. Asheim, B. T., & Isaksen, A. Regional innovation systems: the integration of local 'sticky' and global 'ubiquitous' knowledge. *The Journal of*

Technology Transfer. 2002. Vol. 27. No. 1. P. 77-86.

183. Asheim, B., Grillitsch, M., & Trippl, M. Regional innovation systems: Past–present–future. In: *Handbook on the Geographies of Innovation* / Eds. R. Shearmur, C. Carrincazeaux, D. Doloreux. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016. P. 45-62.

184. Autio, E., & Levie, J. Management of entrepreneurial ecosystems. In: *The Wiley Handbook of Entrepreneurship* / Eds. G. Ahmetoglu, T. Chamorro-Premuzic, B. Klinger, T. Karcisky. Chichester: John Wiley & Sons, 2017. P. 423-450.

185. Autonomous Communities of Spain. URL: <https://www.citypopulation.de/en/spain/cities/> (дата звернення: 18.09.2023).

186. Aydalot, P. *Milieux innovateurs en Europe*. Paris: GREMI, 1986. 361 p.

187. Bachtler J., Oliveira Martins J., Wostner P., Zuber P. *Towards Cohesion Policy 4.0: Structural Transformation and Inclusive Growth*. Brussels: Regional Studies Association, 2017. 214 p.

188. Bachtler, J., & Yuill, D. Policies and strategies for regional development: A shift in paradigm? *Regional and Industrial Policy Research Paper*. 2001. Vol. 46. P. 1-43.

189. Bakvis H., Brown D. Policy Coordination in Federal Systems: Comparing Intergovernmental Processes and Outcomes in Canada and the United States. *Publius: The Journal of Federalism*. 2010. Vol. 40(3). P. 484-507.

190. Balland, P. A., Boschma, R., Crespo, J., & Rigby, D. L. Smart specialization policy in the European Union: relatedness, knowledge complexity and regional diversification. *Regional Studies*. 2019. Vol. 53. No. 9. P. 1252-1268.

191. Benington, J., & Moore, M. H. (Eds.). *Public value: Theory and practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. 272 p.

192. Berkes, F. Understanding uncertainty and reducing vulnerability: lessons from resilience thinking. *Natural Hazards*. 2007. Vol. 41. No. 2. P. 283-295.

193. Berkes, F., Colding, J., & Folke, C. (Eds.). *Navigating social-ecological systems: Building resilience for complexity and change*. Cambridge: Cambridge

University Press, 2008. 416 p.

194. Biermann, F., Kanie, N., & Kim, R. E. Global governance by goal-setting: the novel approach of the UN Sustainable Development Goals. *Current Opinion in Environmental Sustainability*. 2017. Vol. 26-27. P. 26-31.

195. Blažek J., Morgan K. The Institutional Worlds of Entrepreneurial Discovery: Finding a Place for Less Developed Regions. In: *Regions and Innovation Policies in Europe* / Edited by M. González-López, B. T. Asheim. Cheltenham: Edward Elgar, 2020. P. 88-106.

196. Boschma, R., & Frenken, K. The spatial evolution of innovation networks. A proximity perspective. In: *The Handbook of Evolutionary Economic Geography* / Eds. R. Boschma, R. Martin. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2010. P. 120-135.

197. Bozeman, B. Public values and public interest: Counterbalancing economic individualism. Washington, DC: Georgetown University Press, 2007. 224 p.

198. Bozeman, B., & Johnson, J. The political economy of public values: A case for the public sphere and progressive opportunity. *The American Review of Public Administration*. 2015. Vol. 45. No. 1. P. 61-85.

199. Breuillard M., Cole A. State-Region Contracts in France: Variations in Regional Governance under Decentralization. *Woodrow Wilson International Center for Scholars Occasional Paper*. 2017. No. 28. P. 1-27.

200. Brundtland, G. H. Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development. United Nations, 1987. 300 p.

201. Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Bloomberg, L. Public value governance: Moving beyond traditional public administration and the new public management. *Public Administration Review*. 2014. Vol. 74. No. 4. P. 445-456.

202. Bubenko P.T., Dymchenko O.V., Rudachenko O.O., Haidenko S.M., Diegtiar O. A. Territorial organization of innovative development: Entrepreneurial aspect of sustainability. *Rivista di Studi sulla Sostenibilitathis*. 2021. Vol. 2 P. 171–185.

203. Camagni, R., & Capello, R. Urban milieux: from theory to empirical findings. In: Learning from Clusters. A Critical Assessment from an Economic-Geographical Perspective / Eds. R. A. Boschma, R. C. Kloosterman. Dordrecht: Springer, 2005. P. 249-274.

204. Carayannis E. G., Grigoroudis E. Quadruple innovation helix and smart specialization: Knowledge production and national competitiveness. *Foresight and STI Governance*. 2016. Vol. 10, No. 1. P. 31-42.

205. Charbit C. Governance of Public Policies in Decentralised Contexts: The Multi-Level Approach. OECD Regional Development Working Papers. Paris: OECD Publishing, 2011. No. 4. 23 p.

206. Charbit, C., & Michalun, M. V. Mind the gaps: Managing mutual dependence in relations among levels of government. *OECD Working Papers on Public Governance*. 2009. No. 14. 193 p.

207. Chesbrough, H. W. Open innovation: The new imperative for creating and profiting from technology. Boston: Harvard Business School Publishing, 2003. 272 p.

208. Chykarenko I. A., Mamarova T. V., Chykarenko O. O., Sergienko E. O., Martseniuk O. O. Organizational and Legal Aspects of Elaboration of Amalgamated Territorial Communities Sustainable Development Strategies. *International Journal of Management*. 2020. Vol. 11. Iss. 05. P. 1084-1093.

209. Clark B. R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation. Emerald Group Publishing Limited, 1998. 180 p.

210. Cooke, P., Uranga, M. G., & Etxebarria, G. Regional innovation systems: Institutional and organisational dimensions. *Research Policy*. 1997. Vol. 26. No. 4-5. P. 475-491.

211. Dabrowska J. Measuring the Success of Science Parks: Performance Monitoring and Evaluation. *XXVIII IASP World Conference on Science and Technology Parks*. 2011. P. 1-23.

212. Daly, H. E. Toward some operational principles of sustainable development. *Ecological Economics*. 1990. Vol. 2. No. 1. P. 1-6.

213. Daniell, K. A., & Kay, A. (Eds.). *Multi-level governance: conceptual challenges and case studies from Australia*. Canberra: ANU Press, 2017. 442 p.
214. Davenport T. H., Prusak L. *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*. Harvard Business Press, 1998. 224 p.
215. David P. A., Foray D. An Introduction to the Economy of the Knowledge Society. *International Social Science Journal*. 2002. Vol. 54. Issue 171. P. 9-23.
216. Dawley S., Pike A., Tomaney J. Towards the Resilient Region?: Policy Activism and Peripheral Region Development. *SERC Discussion Paper*. 2010. No. 53. P.40-52.
217. Dedehayir, O., Mäkinen, S. J., & Ortt, J. R. Roles during innovation ecosystem genesis: A literature review. *Technological Forecasting and Social Change*. 2018. Vol. 136. P. 18-29.
218. Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. The new public service: Serving rather than steering. *Public Administration Review*. 2000. Vol. 60. No. 6. P. 549-559.
219. Diegtiar, O. A., Kravchenko T. A., Yevmieshkina, O. L., Sych, T. V., & Linetska, Y. M. Optimisation of information and communication systems of local government. *Electronic Government*. 2023. Vol. 19(6). P. 734-746.
220. Dietz, T., Ostrom, E., & Stern, P. C. The struggle to govern the commons. *Science*. 2003. Vol. 302. No. 5652. P. 1907-1912.
221. Digital Catapult UK. URL: <https://www.digicatapult.org.uk/> (дата звернення: 18.09.2023).
222. Drucker P. F. *The Age of Discontinuity: Guidelines to Our Changing Society*. New York: Harper & Row, 1969. 380 p.
223. EDA. Build to Scale Program. Notice of Funding Opportunity. 2021. URL: <https://eda.gov/oie/buildtoscale/> (дата звернення: 22.10.2023).
224. EDA. Regional Innovation Strategies. URL: <https://eda.gov/oie/ris/>
225. Edquist, C., & Zabala-Iturriagoitia, J. M. Pre-commercial procurement: a demand or supply policy instrument in relation to innovation? *R&D Management*. 2015. Vol. 45. No. 2. P. 147-160.
226. Edquist, C., & Zabala-Iturriagoitia, J. M. Public Procurement for

Innovation as mission-oriented innovation policy. *Research Policy*. 2012. Vol. 41. No. 10. P. 1757-1769.

227. Emerson, K., Nabatchi, T., & Balogh, S. An integrative framework for collaborative governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2012. Vol. 22. No. 1. P. 1-29.

228. Etzkowitz, H. Research groups as 'quasi-firms': the invention of the entrepreneurial university. *Research Policy*. 2003. Vol. 32. No. 1. P. 109-121.

229. Etzkowitz, H. The triple helix: university-industry-government innovation in action. New York: Routledge, 2008. 180 p.

230. Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. The dynamics of innovation: from National Systems and «Mode 2» to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*. 2000. Vol. 29. No. 2. P. 109-123.

231. European Commission. European Cluster Panorama 2021. Brussels, 2021. 78 p.

232. European Commission. Smart Specialisation Platform. Thematic Partnerships. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/thematic-platforms> (дата звернення: 18.09.2023).

233. European Committee of the Regions. EGTC monitoring report 2020. Brussels, 2021. 176 p.

234. European Regional Development Fund. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf/ (дата звернення: 18.09.2023).

235. European Structural and Investment Funds 2014-2020: official texts and commentaries. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/efc835d4-c2bc-11e8-9424-01aa75ed71a1> (дата звернення: 18.09.2023).

236. Faguet, J. P. Decentralization and governance. *World Development*. 2014. Vol. 53. P. 2-13.

237. Federal Ministry of the Interior of Germany. Ministerkonferenz für Raumordnung (MKRO). URL: <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/heimat->

integration/raumordnung-raumentwicklung/grundlagen/mkro/ministerkonferenz-fuer-raumordnung-node.html (дата звернення: 18.09.2023).

238. Finegold D., Wong P.-K., Cheah T.-C. Adapting a Foreign Direct Investment Strategy to the Knowledge Economy: The Case of Singapore's Emerging Biotechnology Cluster. *European Planning Studies*. 2004. Vol. 12(7). P. 921-941.

239. Florida, R. *Cities and the creative class*. Routledge: New York, 2005. 208 p.

240. Florida, R. *The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books, 2002. 416 p.

241. Folke, C., Hahn, T., Olsson, P., & Norberg, J. Adaptive governance of social-ecological systems. *Annual Review of Environment and Resources*. 2005. Vol. 30. P. 441-473.

242. Foray D. From smart specialisation to smart specialisation policy. *European Journal of Innovation Management*. 2014. No. 17(4). P. 492-507.

243. Foray D. In Response to 'Six Critical Questions about Smart Specialisation'. *European Planning Studies*. 2019. Vol. 27(10). P. 2066-2078.

244. Foray D., David P., Hall B. Smart Specialisation – The Concept. *Knowledge Economists Policy Brief*. 2009. No. 9. P. 1-5.

245. Foray, D. From smart specialisation to smart specialisation policy. *European Journal of Innovation Management*. 2014. Vol. 17. No. 4. P. 492-507.

246. Foray, D. *Smart specialisation: Opportunities and challenges for regional innovation policy*. Routledge, 2014. 104 p.

247. Foray, D., David, P. A., & Hall, B. Smart specialisation—the concept. *Knowledge Economists Policy Brief*. 2009. No. 9. P. 1-5.

248. Foray, D., Goddard, J., & Beldarrain, X. G. *Guide to research and innovation strategies for smart specialisation (RIS 3)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. 116 p.

249. Fung, A. Putting the public back into governance: The challenges of citizen participation and its future. *Public Administration Review*. 2015. Vol. 75. No. 4. P. 513-522.

250. Gault F. Defining and Measuring Innovation in all Sectors of the Economy. *Research Policy*. 2018. Vol. 47(3). P. 617-622.
251. Gianelle C., Kyriakou D., McCann P. Smart specialisation on the move: reflections on six years of implementation and prospects for the future. *Regional Studies*. 2020. Vol. 54. No. 10. P. 1323-1327.
252. Gianelle, C., Guzzo, F., & Mieszkowski, K. Smart Specialisation: what gets lost in translation from concept to practice? *Regional Studies*. 2020. Vol. 54. No. 10. P. 1377-1388.
253. Gianelle, C., Kyriakou, D., Cohen, C., & Przeor, M. (Eds.). *Implementing smart specialisation: A handbook*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 120 p.
254. Granstrand, O., & Holgersson, M. Innovation ecosystems: A conceptual review and a new definition. *Technovation*. 2020. Vol. 90-91. Art. 102.
255. Grimes S., Du D. China's Emerging Role in the Global Semiconductor Value Chain. *Telecommunications Policy*. 2020. Vol. 46(7). P.101-119.
256. Grin, J., Rotmans, J., & Schot, J. *Transitions to sustainable development: New directions in the study of long term transformative change*. New York: Routledge, 2010. 418 p.
257. *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3)*. Brussels: European Commission, 2012. 116 p.
258. Guzzo F., Perianez-Forte I. *Smart Specialisation at Work: Analysis of the Calls Launched under ERDF Operational Programmes*. Publications Office of the European Union, 2019. 36 p.
259. Halkier H. Regional Development Agencies: European Trends and Experiences. *Regions*. 2012. Vol. 286(1). P. 19-21.
260. Hausmann, R., & Rodrik, D. Economic development as self-discovery. *Journal of Development Economics*. 2003. Vol. 72. No. 2. P. 603-633.
261. Hooghe, L., & Marks, G. Does efficiency shape the territorial structure of government? *Annual Review of Political Science*. 2009. Vol. 12. P. 225-241.
262. Huitema, D., Mostert, E., Egas, W., Moellenkamp, S., Pahl-Wostl, C., &

Yalcin, R. Adaptive water governance: assessing the institutional prescriptions of adaptive (co-) management from a governance perspective and defining a research agenda. *Ecology and Society*. 2009. Vol. 14. No. 1. Art. 26.

263. Imagine Boston 2030. URL: <https://www.boston.gov/civic-engagement/imagine-boston-2030> (дата звернення: 18.09.2023).

264. Infrastructure Canada. Federal Gas Tax Fund. URL: <https://www.infrastructure.gc.ca/plan/gtf-fte-eng.html>

265. International Economic Development Council. Organizing for Economic Development: RDOs, EDCs and CDCs. URL: <https://www.iedconline.org/web-pages/inside-iedc/organization-types/> (дата звернення: 18.09.2023).

266. Isaksen A., Martin R., Trippel M. *New Avenues for Regional Innovation Systems: Theoretical Advances, Empirical Cases and Policy Lessons*. Cham: Springer, 2018. 313 p.

267. Ivanyna, M., & Shah, A. How close is your government to its people? Worldwide indicators on localization and decentralization. *Economics*. 2014. Vol. 8. P. 1-61.

268. Jørgensen, T. B., & Bozeman, B. Public values: An inventory. *Administration & Society*. 2007. Vol. 39. No. 3. P. 354-381.

269. Keating, M. *The new regionalism in Western Europe: Territorial restructuring and political change*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 1998. 242 p.

270. Kemp, R., Parto, S., & Gibson, R. B. Governance for sustainable development: moving from theory to practice. *International Journal of Sustainable Development*. 2005. Vol. 8. No. 1-2. P. 12-30.

271. Kern, K., & Bulkeley, H. Cities, Europeanization and multi-level governance: Governing climate change through transnational municipal networks. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2009. Vol. 47. No. 2. P. 309-332.

272. Ketels C., Memedovic O. From Clusters to Cluster-based Economic Development. *International Journal of Technological Learning, Innovation and Development*. 2008. Vol. 1(3). P. 375-392.

273. Klijn, E. H., & Koppenjan, J. Governance network theory: past, present and future. *Policy & Politics*. 2012. Vol. 40. No. 4. P. 587-606.
274. Klijn, E. H., & Skelcher, C. Democracy and governance networks: compatible or not? *Public Administration*. 2007. Vol. 85. No. 3. P. 587-608.
275. Komninos, N. Intelligent cities: innovation, knowledge systems, and digital spaces. London: Spon Press, 2002. 320 p.
276. Kooiman, J. Governing as governance. London: SAGE Publications Ltd, 2003. 264 p.
277. Koontz, T. M., Gupta, D., Mudliar, P., & Ranjan, P. Adaptive institutions in social-ecological systems governance: A synthesis framework. *Environmental Science & Policy*. 2015. Vol. 53. Part B. P. 139-151.
278. Korea Innovation Cluster Evaluation Report. Sejong: Ministry of Economy and Finance, 2019. 71 p.
279. Kroll H. Eye to Eye with the Innovation Paradox: Why Smart Specialization is no Simple Solution to Policy Design. *European Planning Studies*. 2019. Vol. 27(5). P. 932-951.
280. Krüger, K. The paradox of sustainable innovation: The ‘Eroom’ effect (Moore’s law backwards). *Journal of Cleaner Production*. 2019. Vol. 217. P. 1-12.
281. Lafferty, W. M. (Ed.). Governance for sustainable development: The challenge of adapting form to function. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2004. 400 p.
282. Lange, P., Driessen, P. P., Sauer, A., Bornemann, B., & Burger, P. Governing towards sustainability – conceptualizing modes of governance. *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2013. Vol. 15. No. 3. P. 403-425.
283. LaunchTN Impact Report 2018. URL: <https://launchtn.org/wp-content/uploads/2019/02/Launch-Tennessee-Impact-Report-2018.pdf> (дата звернення: 18.09.2023).
284. Lebel, L., Anderies, J. M., Campbell, B., Folke, C., Hatfield-Dodds, S., Hughes, T. P., & Wilson, J. Governance and the capacity to manage resilience in regional social-ecological systems. *Ecology and Society*. 2006. Vol. 11. No. 1. Art.

19.

285. Leydesdorff L. The triple helix, quadruple helix, ..., and an n-tuple of helices: Explanatory models for analyzing the knowledge-based economy? *Journal of the Knowledge Economy*. 2012. Vol. 3. No. 1. P. 25-35.

286. Loughlin, J., Hendriks, F., & Lidström, A. (Eds.). *The Oxford handbook of local and regional democracy in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 816 p.

287. Maillat, D. Innovative milieux and new generations of regional policies. *Entrepreneurship & Regional Development*. 1998. Vol. 10. No. 1. P. 1-16.

288. Maillat, D., Quévit, M., & Senn, L. (Eds.). *Réseaux d'innovation et milieux innovateurs. Un pari pour le développement régional*. Neuchâtel: GREMI, EDES, 1993. 390 p.

289. Маматова Т. В. , ЧыкARENKO I. A. , Мороз Е. Г., Yepifanova I. Yu., Kudlaieva N. V. Management of Enterprises and Organizations under the Conditions of Sustainable Development. *International Journal of Management*. 2020. Vol. 11. Iss. 04. P. 151-159.

290. Markley D., Katona A., Haines S. *Regional Development Corporations*. Aspen Institute Community Strategies Group, 2008. 36 p.

291. McCann, P., & Ortega-Argilés, R. Smart specialisation: insights from the EU experience and implications for other economies. *Investigaciones Regionales - Journal of Regional Research*. 2016. Vol. 36. P. 279-293.

292. McCann, P., & Ortega-Argilés, R. Smart specialization, regional growth and applications to European Union cohesion policy. *Regional Studies*. 2015. Vol. 49. No. 8. P. 1291-1302.

293. Meadowcroft, J. Who is in charge here? Governance for sustainable development in a complex world. *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2007. Vol. 9. No. 3-4. P. 299-314.

294. Meuleman, L. *Metagovernance for sustainability: A framework for implementing the sustainable development goals*. London: Routledge, 2018. 302 p.

295. Moore, M. H. *Creating public value: Strategic management in*

government. Cambridge: Harvard University Press, 1995. 416 p.

296. National Association of Development Organizations. Regional Development Organizations. URL: <https://www.nado.org/about/regional-development-organizations/> (дата звернення: 18.09.2023).

297. National Research Foundation. Research Innovation Enterprise 2020 Plan. Singapore, 2016. 48 p.

298. Nonaka I., Takeuchi H. The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. Oxford University Press, 1995. 304 p.

299. Nooteboom, B. Social capital, institutions and trust. *Review of Social Economy*. 2007. Vol. 65. No. 1. P. 29-53.

300. Oates, W. E. An essay on fiscal federalism. *Journal of Economic Literature*. 1999. Vol. 37. No. 3. P. 1120-1149.

301. OECD. Regions Matter: Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth. Paris: OECD Publishing, 2009. 201 p.

302. OECD. Strengthening Governance of EU Funds under Cohesion Policy: Administrative Capacity Building Roadmaps. OECD Multi-level Governance Studies. Paris: OECD Publishing, 2020. 189 p.

303. Ohio Chamber of Commerce Research Foundation. Ohio BOLD: A Blueprint for Accelerating the Innovation Economy. Columbus, OH, 2018. 44 p.

304. Olsson, P., Folke, C., & Berkes, F. Adaptive comanagement for building resilience in social-ecological systems. *Environmental Management*. 2004. Vol. 34. No. 1. P. 75-90.

305. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Local partnerships for better governance. Paris: OECD Publishing, 2001. 310 p.

306. Oughton C., Landabaso M., Morgan K. The Regional Innovation Paradox: Innovation Policy and Industrial Policy. *The Journal of Technology Transfer*. 2002. Vol. 27(1). P. 97-110.

307. Pahl-Wostl, C. A conceptual framework for analysing adaptive capacity and multi-level learning processes in resource governance regimes. *Global*

Environmental Change. 2009. Vol. 19. No. 3. P. 354-365.

308. Palermo G. Regional Development Corporations: A Tool for Economic Development. National Association of Development Organizations, Research Foundation, 2011. 36 p.

309. Pike, A., Rodríguez-Pose, A., & Tomaney, J. Local and regional development. London: Routledge, 2006. 328 p.

310. Pollitt, C., & Bouckaert, G. Public management reform: A comparative analysis-into the age of austerity. Oxford: Oxford University Press, 2017. 416 p.

311. Porter, M. E. Clusters and the new economics of competition. *Harvard Business Review*. 1998. Vol. 76. No. 6. P. 77-90.

312. Powell, W. W., Koput, K. W., & Smith-Doerr, L. Interorganizational collaboration and the locus of innovation: Networks of learning in biotechnology. *Administrative Science Quarterly*. 1996. Vol. 41. No. 1. P. 116-145.

313. Provan, K. G., & Kenis, P. Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2008. Vol. 18. No. 2. P. 229-252.

314. Prud'homme, R. The dangers of decentralization. *The World Bank Research Observer*. 1995. Vol. 10. No. 2. P. 201-220.

315. Putnam, R. D. Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon and Schuster, 2000. 544 p.

316. Putnam, R. D. Making democracy work: Civic traditions in modern Italy. Princeton: Princeton University Press, 1993. 280 p.

317. Ranga, M., & Etzkowitz, H. Triple Helix systems: an analytical framework for innovation policy and practice in the Knowledge Society. *Industry and Higher Education*. 2013. Vol. 27. No. 4. P. 237-262.

318. Regional Development Agencies: the Key Organisations Supporting Innovation at the Local Level. URL: <https://www.eubusiness.com/topics/regional-development/rda> (дата звернення: 18.09.2023).

319. Regional Innovation Scoreboard 2021. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 95 p.

320. Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1303> (дата звернення: 18.09.2023).

321. Ringe, W. G., & Ruof, C. Regulating Fintech in the EU: the Case for a Guided Sandbox. *European Journal of Risk Regulation*. 2020. Vol. 11. No. 3. P. 604-629.

322. Rodchenko Volodymyr, Liu Zeyu. Disproportions in China's regional development as a factor of influence on the formation of competitive advantages of territories. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Economic sciences*. 2023. № 5(72). P. 69-77.

323. Rodríguez-Pose, A., & Ezcurra, R. Does decentralization matter for regional disparities? A cross-country analysis. *Journal of Economic Geography*. 2010. Vol. 10. No. 5. P. 619-644.

324. Rodríguez-Pose, A., & Gill, N. The global trend towards devolution and its implications. *Environment and Planning: Government and Policy*. 2003. Vol. 21. No. 3. P. 333-351.

325. Sachs, J. D. The age of sustainable development. New York: Columbia University Press, 2015. 544 p.

326. Scott, J. C. Seeing like a state: How certain schemes to improve the human condition have failed. New Haven: Yale University Press, 1998. 464 p.

327. Sørensen, E., & Torfing, J. (Eds.). Theories of democratic network governance. London: Palgrave Macmillan, 2016. 344 p.

328. Sørensen, E., & Torfing, J. Making governance networks effective and democratic through metagovernance. *Public Administration*. 2009. Vol. 87. No. 2. P. 234-258.

329. Spigel, B. The relational organization of entrepreneurial ecosystems. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2017. Vol. 41. No. 1. P. 49-72.

330. Steurer, R., & Martinuzzi, A. Towards a new pattern of strategy formation in the public sector: first experiences with national strategies for sustainable development in Europe. *Environment and Planning: Government and*

Policy. 2005. Vol. 23. No. 3. P. 455-472.

331. Stoker, G. Public value management: a new narrative for networked governance? *The American Review of Public Administration*. 2006. Vol. 36. No. 1. P. 41-57.

332. Swyngedouw, E. Governance innovation and the citizen: The Janus face of governance-beyond-the-state. *Urban Studies*. 2005. Vol. 42. No. 11. P. 1991-2006.

333. Termeer, C. J., Dewulf, A., & Van Lieshout, M. Disentangling scale approaches in governance research: comparing monocentric, multilevel, and adaptive governance. *Ecology and Society*. 2010. Vol. 15. No. 4. Art. 29.

334. Tödting, F., & Trippel, M. One size fits all?: Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Research Policy*. 2005. Vol. 34. No. 8. P. 1203-1219.

335. Tomaney, J. Region and place I: Institutions. *Progress in Human Geography*. 2014. Vol. 38. No. 1. P. 131-140.

336. Torfing, J. Collaborative innovation in the public sector: the argument. *Public Management Review*. 2019. Vol. 21. No. 1. P. 1-11.

337. Torfing, J., Peters, B. G., Pierre, J., & Sørensen, E. Interactive governance: Advancing the paradigm. Oxford: Oxford University Press, 2012. 296 p.

338. Treisman, D. The architecture of government: Rethinking political decentralization. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 328 p.

339. Tsai B. H., Li Y. Cluster Evolution of IC industry from Taiwan to China. *Technological Forecasting and Social Change*. 2009. Vol. 76(8). P. 1092-1104.

340. UNESCO. Science Parks around the World. URL: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/science-technology/university-industry-partnerships/science-parks-around-the-world/> (дата звернення: 18.09.2023).

341. Unger, M., Marsan, G. A., Meissner, D., Polt, W., & Cervantes, M. New challenges for universities in the knowledge triangle. *The Journal of Technology Transfer*. 2020. Vol. 45. No. 3. P. 806-819.

342. United Cities and Local Governments. Decentralization and local democracy in the world: First global report by United Cities and Local Governments. World Bank Publications, 2008. 350 p.

343. United Nations. Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. United Nations, 2015. 41 p.

344. Vanguard Initiative. URL: <https://www.s3vanguardinitiative.eu/> (дата звернення: 18.09.2023).

345. Vasconcelos Gomes, L. A., Facin, A. L. F., Salerno, M. S., & Ikenami, R. K. Unpacking the innovation ecosystem construct: Evolution, gaps and trends. *Technological Forecasting and Social Change*. 2018. Vol. 136. P. 30-48.

346. Voß, J. P., & Bornemann, B. The politics of reflexive governance: challenges for designing adaptive management and transition management. *Ecology and Society*. 2011. Vol. 16. No. 2. Art. 9.

347. Voß, J. P., & Kemp, R. Sustainability and reflexive governance: introduction. In: *Reflexive Governance for Sustainable Development* / Eds. J. P. Voß, D. Bauknecht, R. Kemp. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2006. P. 3-28.

348. Wanzenböck I., Scherngell T., Fischer M. How Do Firm Characteristics Affect Behavioural Additionalities of Public R&D Subsidies? Evidence for the Austrian Transport Sector. *Technovation*. 2013. Vol. 33(2-3). P. 66-77.

349. Wøien M., Kristensen I., Teräs J. The Status, Characteristics and Potential of Smart Specialisation in Nordic Regions. Nordregio Report. Stockholm, 2019. 154 p.

350. World Bank. Toward an Innovative Poland: The Entrepreneurial Discovery Process and Business Needs Analysis. Washington, DC: World Bank, 2015. 162 p.

351. Yonhap. Tech Firms Increasing Investment in Pangyo to Create New Silicon Valley. The Korea Herald. 17.08.2021.

352. Zeng D. Z. Building a Competitive City through Innovation and Global Knowledge: The Case of Sino-Singapore Suzhou Industrial Park. *World Bank Policy Research Working Paper*. 2015. No. 7570. 28 p.

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Дзюндзюк В. Б., Черкаско Л. В. Сучасні підходи та моделі публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 10. С. 200-204. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.200>.

Особистий внесок автора: визначення основних моделей публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань.

2. Черкаско Л. В. Модель публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань для України. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 5(33). С. 235-244. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5\(33\)-235-244](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-235-244).

3. Черкаско Л. В. Роль стейкхолдерів у публічному управлінні регіональним розвитком України в умовах воєнного стану. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5.17>.

4. Черкаско Л. В. Механізми та інструменти публічного управління регіональним розвитком на засадах економіки знань в Україні. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 6(24). С. 358-367. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6\(24\)-358-367](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6(24)-358-367).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Черкаско Л. В. Сучасний зарубіжний досвід публічного управління регіональним розвитком. *Публічне управління XXI століття: погляд у майбутнє : зб. тез. XXI Міжнар. наук. конгресу*. Харків. 2024.

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ

створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 16:41:48 18.06.2024

Назва файлу з підписом: Дисертація_Черкаско-18.06.24.pdf підписаний.p7s
Розмір файлу з підписом: 1.5 МБ

Назва файлу без підпису: Дисертація_Черкаско-18.06.24.pdf підписаний
Розмір файлу без підпису: 1.5 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ЧЕРКАСКО ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА

П.І.Б.: ЧЕРКАСКО ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2858816164

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 16:37:33
18.06.2024

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000ED636B01E6D12C05

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Серійний номер носія особистого ключа: 020

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.05.30 13:00